

Diplomová práce: CESTA

The Dissertation: WAY

**Iva Chauturová, Závodu míru 1822, Pardubice
10. ročník, UČITELSTVÍ PRO 2.STUPEŇ ZŠ, SŠ A ZUŠ
Prezenční studium jednooborové – výtvarná výchova
duben 2009**

**vedoucí diplomové práce: ak. mal. Jiří Kornatovský
konzultanti: Mgr. Linda Arbanová, Ak. soch. Alžběta Kumstátová**

Iva Chauturova, Zavodu miru 1822, Pardubice
10th year-class, Pedagogism for 2nd basic school, secondary school
and basic art school scale
One branch attendance college - Art
April 2009

Dissertation Supervisor: artist Jiri Kornatovsky
Consultants: Mgr. Linda Arbanova, art sculptor Alzbeta Kumstatova

Diplomová práce: CESTA

The Dissertation: WAY

**Iva Chauturová, Závodu míru 1822, Pardubice
10. ročník, UČITELSTVÍ PRO 2.STUPEŇ ZŠ, SŠ A ZUŠ
Prezenční studium jednooborové – výtvarná výchova
duben 2009**

**vedoucí diplomové práce: ak. mal. Jiří Kornatovský
konzultanti: Mgr. Linda Arbanová, Ak. soch. Alžběta Kumstátová**

Iva Chauturova, Zavodu miru 1822, Pardubice
10th year-class, Pedagogism for 2nd basic school, secondary school
and basic art school scale
One branch attendance college - Art
April 2009

Dissertation Supervisor: artist Jiri Kornatovsky
Consultants: Mgr. Linda Arbanova, art sculptor Alzbeta Kumstatova

Diplomová práce: CESTA

The Dissertation: WAY

**Iva Chauturová, Závodu míru 1822, Pardubice
10. ročník, UČITELSTVÍ PRO 2.STUPEŇ ZŠ, SŠ A ZUŠ
Prezenční studium jednooborové – výtvarná výchova
duben 2009**

**vedoucí diplomové práce: ak. mal. Jiří Kornatovský
konzultanti: Mgr. Linda Arbanová, Ak. soch. Alžběta Kumstátová**

Iva Chauturova, Zavodu miru 1822, Pardubice
10th year-class, Pedagogism for 2nd basic school, secondary school
and basic art school scale
One branch attendance college - Art
April 2009

Dissertation Supervisor: artist Jiri Kornatovsky
Consultants: Mgr. Linda Arbanova, art sculptor Alzbeta Kumstatova

ČESTNÉ PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma:

„CESTA“

vypracovala samostatně s použitím pramenů, které cituji a uvádím
v přiložené bibliografii.

Iva Chauturová

V Pardubicích, 10. dubna 2009

ČESTNÉ PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma:

„CESTA“

vypracovala samostatně s použitím pramenů, které cituji a uvádím
v přiložené bibliografii.

Iva Chauturová

V Pardubicích, 10. dubna 2009

ČESTNÉ PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma:

„CESTA“

vypracovala samostatně s použitím pramenů, které cituji a uvádím
v přiložené bibliografii.

Iva Chauturová

V Pardubicích, 10. dubna 2009

Anotace:

Chauturová, I.: **Cesta** /Diplomová práce/ Praha 2009 – Universita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, obor Výtvarné výchovy 97 s.

Chauturova, I.: **Way** / The dissertation/ Prague 2009 – Charles University of Prague, College of Education, Branch of Art, 97 pages

Obsah: Teoretická studie vztahující se k řadě 6 velkoformátových kreseb na téma Cesta, s cílem postihnout všechny inspirační zdroje i jiná možná vyústění tématu. Od cesty a cestování v historickém vývoji po pozemské putování s metafyzickým přesahem. K jednomu duchovnímu cíli směřují různá náboženství a nazývají cíl různými jmény. Bůh, Alláh nebo Zarathušta. Práce nabízí stručný výčet nikoli rozdílů, ale shod zmíněných náboženských směrů a jejich odraz v běžném životě od zrození přes smrt k znovuzrození.

Summary: The desk study related to six large-sized drawing whose core topic is a Way. The only mark is to involve all inspirational sources and the other possibly outfalls of issue as well. From the way and travelling in its historical process to up-to-date wandering touched with transmaterial overlap. Various religion are pointed at the one clerical objective and call this objective by many various characters. The God, Allah or Zarathustra. This study offers a brief account of correspondencies of religion mentioned above and its reflect in an ordinary life from birth over death to rebirth.

Klíčová slova: cesta, náboženství, Bůh, „Spasitel“, křesťanství, smysl života, posmrtný život, mateřství, meditace, kruh

Key words: way, religion, God, saving grace, Messiah, redeemer, Christianity, sence of life, after-life, motherhood, meditation, circle

Anotace:

Chauturová, I.: **Cesta** /Diplomová práce/ Praha 2009 – Universita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, obor Výtvarné výchovy 97 s.

Chauturova, I.: **Way** / *The dissertation*/ Prague 2009 – Charles University of Prague, College of Education, Branch of Art, 97 pages

Obsah: Teoretická studie vztahující se k řadě 6 velkoformátových kreseb na téma Cesta, s cílem postihnout všechny inspirační zdroje i jiná možná vyústění tématu. Od cesty a cestování v historickém vývoji po pozemské putování s metafyzickým přesahem. K jednomu duchovnímu cíli směřují různá náboženství a nazývají cíl různými jmény. Bůh, Alláh nebo Zarathušta. Práce nabízí stručný výčet nikoli rozdílů, ale shod zmíněných náboženských směrů a jejich odraz v běžném životě od zrození přes smrt k znovuzrození.

Summary: The desk study related to six large-sized drawing whose core topic is a Way. The only mark is to involve all inspirational sources and the other possibly outfalls of issue as well. From the way and travelling in its historical process to up-to-date wandering touched with transmaterial overlap. Various religion are pointed at the one clerical objective and call this objective by many various characters. The God, Allah or Zarathustra. This study offers a brief account of correspondencies of religion mentioned above and its reflect in an ordinary life from birth over death to rebirth.

Klíčová slova: cesta, náboženství, Bůh, „Spasitel“, křesťanství, smysl života, posmrtný život, mateřství, meditace, kruh

Key words: way, religion, God, saving grace, Messiah, redeemer, Christianity, sence of life, after-life, motherhood, meditation, circle

Anotace:

Chauturová, I.: **Cesta** /Diplomová práce/ Praha 2009 – Universita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, obor Výtvarné výchovy 97 s.

Chauturova, I.: **Way** / *The dissertation*/ Prague 2009 – Charles University of Prague, College of Education, Branch of Art, 97 pages

Obsah: Teoretická studie vztahující se k řadě 6 velkoformátových kreseb na téma Cesta, s cílem postihnout všechny inspirační zdroje i jiná možná vyústění tématu. Od cesty a cestování v historickém vývoji po pozemské putování s metafyzickým přesahem. K jednomu duchovnímu cíli směřují různá náboženství a nazývají cíl různými jmény. Bůh, Alláh nebo Zarathušta. Práce nabízí stručný výčet nikoli rozdílů, ale shod zmíněných náboženských směrů a jejich odraz v běžném životě od zrození přes smrt k znovuzrození.

Summary: The desk study related to six large-sized drawing whose core topic is a Way. The only mark is to involve all inspirational sources and the other possibly outfalls of issue as well. From the way and travelling in its historical process to up-to-date wandering touched with transmaterial overlap. Various religion are pointed at the one clerical objective and call this objective by many various characters. The God, Allah or Zarathustra. This study offers a brief account of correspondencies of religion mentioned above and its reflect in an ordinary life from birth over death to rebirth.

Klíčová slova: cesta, náboženství, Bůh, „Spasitel“, křesťanství, smysl života, posmrtný život, mateřství, meditace, kruh

Key words: way, religion, God, saving grace, Messiah, redeemer, Christianity, sence of life, after-life, motherhood, meditation, circle

1. úvod / aneb než se pohnem z místa	1
2. volba tématu / vydáme se na cestu	1
3. téma Cesta / teoretické přípravy	2
3.1 etymologický význam slova / co je cesta?	2
3.2 cesta v historickém vývoji / nebyla vždycky betonová	2
3.2.1 památné cesty / i stezky mají jména	3
3.2.2 způsoby orientace / aneb jak cestovat a nezabloudit	6
3.2.3 významné osobnosti / potažmo známí cestovatelé	7
3.3 synonyma / jak • čím a odkud kam?	8
4. orientace v námětech / organizační přípravy	11
4.1 cesta fyzická / s mapou a buzolou	11
4.2 cesta s metafyzickým přesahem / cesta jenom jako	11
4.2.1 na počátku chaos • zmatek / i lidé se rodí z matek	12
4.2.2 smrt • znovuzrození • probuzení / narození	18
4.2.3 symbolika spojení s universem / božské světlo	28
4.2.4 symbolika znovuzrození / božské dítě	31
4.3 za hranice běžného vnímání / ale jak na to?	32
4.3.1 meditace • modlení / rozjímání a snění	32
4.3.2 duchovní cíl • vůdce • směr / země • průvodce a Fischer	35
4.3.2.1 iniciace / zasvěcení	46
4.3.2.2 křesťanská symbolika / kříž • křest • přijímání	48
4.3.2.3 křesťanství ve smyslu kulturně-historickém / výklady výkladů	51
5. proměna námětu / organizační změny	59
5.1 faktory ovlivňující moji tvorbu / má zastavení na cestě	59
5.1.1 Bůh / nejvyšší cíl	60
5.1.2 inspirace esoterická / duch	60
5.1.3 stopy na duši / otisky	66
5.2 výchozí motivy / bloudění	67
5.2.1 hledání tajemství života / Proč jsme tady?	67
5.2.2 mateřství / na křižovatce	68
5.2.3 rodičovství na pozadí mytologie / zdržení na cestě	74
5.2.4 druhé zrození / vlastní cestou	76
6. forma zpracování námětu / víme kam, nevíme jak	77
6.1 ideální forma / START	77
6.1.1 kresba / pěšky	82
6.1.1.1 velkoformátová kresba / na dlouhou trať	82
6.1.1.2 figurální kresba / ve vhodné obuvi	83
6.1.1.3 styl / a to dobré značky	83
6.1.2 postup práce / pak rázně kupředu	85
7. Didaktická část / hraní • tvoření a snění s dětmi	87
8. závěr / CÍL!	94

**Použitá literatura / turistický
průvodce.....**

Preúvod / návod k použití :

Vzhledem k mnohovrstevnatosti samotného tématu a k mnohosti filozofických a náboženských pramenů, které pro laika nebylo snadné utřídit jsem pro vlastní orientaci v textu zvolila barevné odlišení náboženských směrů. Nako-nec jsem se však rozhodla, toto barevné odlišení v textu ponechat.

Jde o směry:

- **sluneční monotheismus** Atona (14. stol. př. Kr.) ve starověkém Egyptě
- **stará íránská náboženství**, zejm. z období Zarathuštry (lat. Zoroaster, patrně 7. stol. př. Kr.), reformátora náboženství árijských kmenů
- **předkřesťanské židovské náboženství**
- **křesťanství** v historickém vývoji
- **hinduismus** (okolo 1. tis. př.Kr), který nelze chápat jako náboženství v evropském slova smyslu, ale jako *všeindické pojetí vesmírného řádu* vyjádřené slovem „*dharma*“ (slovo, jež do češtiny přeložil a definoval přední český indolog Vladimír Miltner)
- Indickou ústavou do hinduismu zahrnutý **buddhismus** (počátky sahají do 6. stol. př. Kr.), jenž je jedním z druhů *dharmy*
- **tibetský buddhismus** (plně rozvinutý až v 8. stol.), jedna ze specifických odnoží původního indického buddhismu

Ostatní text, týkající se dalších výchozích motivů a inspiračních zdrojů je černý a autoři výtvarných děl odpovídajících tématu jsou v šedém tónu.

Zvýrazněné jsou hovorové pasáže a části, které znamenají linii tématu určenou dětem, a která by mohla být součástí motivace k výtvarným **úkolům**, jež jsou řazeny v Didaktické části.

1. úvod / aneb než se pohnem z míst

Někdy, když přesně nevíme, co chceme, je dobré si nejprve vyjasnit, co vlastně nechceme. Já osobně už nechci jen přešlapovat na místě a tvořit kresby, o kterých nedokážu hovořit. Pokusím se tedy, možná nepřímo, popsat, co mě osobně pudí k takovému výtvarnému vyjádření.

Vezmu to úplně od začátku. Vydám se na průzkum svoji tvorbou a snad se mi cestou podaří posbírat dost indicií k tomu, abych mohla s jistotou říci, co a proč kreslím.

Bude to, jako bych se měla vydat na opravdový výlet, což vyžaduje jistou přípravu, ať už jde o přípravu teoretickou (rozebíraná bude má osobní tvorba) nebo přípravu praktickou (rozebírány budou motivy použitelné pro práci s dětmi).

Chceme se vydat na opravdový výlet. Pojedeme autobusem, autem nebo půjdeme raději pěšky? Uvidíme po sto kilometrech něco víc než tuhle za kopcem? ...

Mně osobně nestačí jen svět viděný zpoza okýnka rychle ujíždějícího auta. Na věci kolem sebe je třeba více času. Dálnice nás, dovede sice daleko, ale moc rychle.

Prvním exitem pryč!

Ani hlavní silnice ještě není to pravé ořechové, přestože rychlost je tu omezenější.

Vedlejší.

Tady už se dá za oknem zachytit ledacos, kvůli čemu stojí za to vystoupit. A nohám postačí i obyčejná štěrková cesta. Radost udělá košatý rozcestník. Možnost volby je důležitá. Bahnu se mohu vyhnout únikovou stezičkou, a pak se klidně vrátím na značenou trasu. Ovšem jen v případě, že se mi na té uzounké stezičce nezalíbí víc.

2. volba tématu / vydáme se na cestu

Proč tedy cesta?

Pro její mnohvrstevnatost.

Cesta je pojem, se kterým máme všichni co dočinění, ať už po ní ráno chvátáme do školy, nebo o ní dumáme ve smyslu filozofie za omamných výparů vonných olejíčků stoupajících z vany, protože jak zpívá *Marek Eben* v jedné ze svých písní, „*filozofem člověk se stane, jen když to dělá v koupelně*“.¹

I já patřím k těm, které častěji napadne něco ve sprše nebo hned v té místnosti vedle. To Ono pak musí být začerstva zrealizováno, protože čím víc času mě dělí od nápadu k jeho realizaci, tím méně vůle k takovému činu mám.

¹

Když vana přetéká, volám: Heuréka! ...

A jelikož patřím spíše k těm koupelnovým hledačům nežli k těm, kteří po své cestě rázně a s jistotou vykračují, nemohla jsem, jako tihle, již už dávno vědět, co přesně chtějí, zvolit téma, které striktně vede jen jedním směrem a k přesně vymezenému cíli.

Můj cíl je neurčitý, nevidím jeho přesné obrysy, ale připomíná svým působením silové pole magnetu, jímž jsem jako kus železa přitahována. A takhle vždycky začínám. Dlouho hledám směr, ale ve chvíli, kdy cíl začne působit na mě, vrhnu se za ním, **cesta necesta**.

Cesta necesta, to je to místo, kde se právě nacházím. Nevím ještě, kam mě dovede, ale baví mě po ní kráčet. Tak se nabízí myšlenka, že cesta nemusí být nutně prostředkem dosažení cíle, ale může se sama cílem stát.

3. téma cesta / teoretické přípravy

Než se na nějakou cestu vydáme, bylo by dobré si zjistit, co taková cesta obnáší. A než začneme zjišťovat, co taková cesta obnáší, bylo by dobré nějakou konkrétní cestu vybrat. A než vybereme, na jakou cestu se vydáme, bylo by dobré seznámit se s cestami, po kterých už se někdo před námi vydal a případně se seznámit i s těmi, co se na nějakou cestu už vypravili.

Zjistíme-li si nejprve teoreticky, co by nás na té které výpravě mohlo čekat, budeme si moci vybrat takovou trasu, která bude pro nás nejvhodnější.

Pokud ovšem nebudeme chtít prorazit cestu novou, ještě nevyšlapanou, což už by nebylo tak jednoduché.

Ovšem šlo by o cestu v pravém slova smyslu.

3.1 etymologický význam slova / co je cesta

Ve svém původním významu značí *cesta* prostor, který je nutno učinit čistým, volným; prostor, z něž je nutno odklidit překážky, aby se stal průchodným.

Význam je chápán tak, že původně to nebylo totéž co „dráha“, ale spíše jen volný průchod, např. mezi davem nepřátel, v houští apod. (srov. stč. *mečem cestu proklestiti, cestu sobě vymejití, protřítí sobě cestu* apod.). Cesta je „čestiti“ místo před sebou².

Z toho vyplývá, že cesta nevzniká sama pouhým působením přírodních dějů, ale je nutno jí pomoci nějakým vnějším zásahem. Sama neživá příroda však může naznačit, kudy by bylo příhodné cestu vést. Takovým příkladem jsou stezky mezi skalami nebo trasa vedoucí vyschlým korytem řeky či ušlapaná pěšinka kopírující říční tok. (**úkol 1**)

3.2 cesta v historickém vývoji / nebyla vždycky betonová

Zjistilo se, že už pravěké stezky vedly podél řek a vodních toků. Na křižovatkách cest vznikaly osady, z kterých se působením času stala města.

² Machek, V.: Etymologický slovník jazyka českého. Praha: NLN 1997, s. 84

Velká část dnešních měst a obcí pochází z období mezi 11. a 13. stoletím. Tato města vznikala zejména kolem obchodních stezek. Stejně tak koňmi udusané stezky se časem změnilly na kamenem dlážděné silnice, které jsou dnes už jen velkou vzácností mezi těmi pokrytými asfaltovým kobercem.

Kromě toho, že cesty nebo přesněji křižovatky cest hrály významnou roli v rozvoji měst, měly také důležitou úlohu politickou a obchodní. Využívali je posli vysílání do vzdálených oblastí a obchodníci, aby mohli své zboží nabízet i jinde než jen tam, kde už trh nasýtily.

S rostoucím obchodem se výrazně zvyšovalo užívání těchto stezek, a tak rostla potřeba učinit je pohodlnějšími (viz.předchozí odstavec). V souvislosti s jejich zkvalitněním se cestování urychlilo a přestalo být spojováno výhradně s obchodem. Usnadnilo se cestování za prací, cesty se staly prostředkem k setkávání lidí ze vzdálenějších oblastí a staly se z nich komunikace.

(úkol 2)

3.2.1 památné cesty / i stezky mají jména

V historii byly cesty často pojmenovávány podle suroviny, která po těchto trasách byla transportována, a která mnohdy zavedla příčinu jejich vzniku, ať už to bylo koření, drahé kameny, slonovina, perly nebo hedvábné látky. Započalo tak prolínání různých kulturních etnik a národů³.

Jednou z nejznámějších stezek, asi 8000 km dlouhou, je **Hedvábná cesta**⁴. Ještě v období před narozením Krista existovaly kontakty mezi Evropou a Čínou. Byly to kontakty obchodní a diplomatické a i jejich přičiněním se obě rozdílné kultury začaly postupně poznávat. Do Říma se tudy dovážela spousta hedvábí. Obchod po „hedvábné stezce“ byl důležitým faktorem při rozvoji velkých starověkých civilizací v Číně, Mezopotámii, Persii, Indii a Itálii a pomohl položit základy moderního světa. Dnes původní cesty znovu získávají na významu.

Jinou prastarou obchodní trasou je **Jantarová stezka** podle nejdůležitějšího zboží, které tudy bylo přepravováno, jantaru. Spojovala sever Evropy (pobřeží Baltu) s jihem dlouho před naším letopočtem.

³ *Difuzionismus*. Tento směr zásadním způsobem ovlivnil výzkum kultury v antropologii. Za zaklada-tele evropského difuzionismu bývá považován německý antropogeograf *Friedrich Ratzel* (1844–1904) a jeho žák, zakladatel moderní německé afrikanistiky *Leo Frobenius* (1873–1938). Ratzel a Frobenius jako jedni z prvních upozornili na to, že při výzkumu kultury je nezbytné věnovat pozornost kulturním kontaktům etnik a národů v minulosti, migraci, difuzi a hustotě obyvatelstva.

Na rozdíl od evolucionistů, kteří se pokoušeli kulturní změnu vysvětlit inovací uvnitř dané kultury (en-dogenní změnou), *difuzionisté* považovali za hybnou sílu dějin změnu vnější (exogenní změnu). Za její zdroj označili kontakt mezi příslušníky různých kultur a šíření kulturních prvků a komplexů z jednoho společenství do druhého.

⁴ Tato starověká trasa vedla jižní Asii a svou hlavní větví spojovala čínské město Si-an s Malou Asií a Středozemním mořem. O *Hedvábné cestě* se zmiňuje např. *Marco Polo* ve svém cestovatelském deníku.

U nás je jednou z nejstarších stezek tzv. **solná cesta**. Vedla z rakouských solných nalezišť na sever podél Vltavy. Druhá stezka vedla od západu k východu a obě se stýkaly v místech dnešní Prahy.

Přímo v Praze můžeme projít **Královskou cestu**. Tady se již nedá říci, že její název je odvozen od nejčastěji transportované suroviny. Jde o název historické trasy centrem Prahy, který neříká, že po této cestě byli nejčastěji transportováni králové, ale napovídá, že tudy projížděli nastávající čeští králové ke korunovaci⁵.

*Teotihuacán*⁶ je nejvýznamnější náboženské centrum celé Střední Ameriky. Jde o pradávnné náboženské hlavní město Mexika, které vzkvétalo asi 1000 let před vyvrcholením aztécké říše. Dominantami jsou *Pyramida Slunce* a menší *Pyramida měsíce*, od které běží jižním směrem v délce asi

⁵ Trasa začínala v místech, kde dnes stojí Obecní dům. Pokračuje Celetnou, přes Staroměstské a Ma-lé náměstí, Karlovou ulicí kolem Klementina, přes Křížovnické náměstí a Karlův most, ulicí Mostecká na Malostranské náměstí, pak ulicemi Nerudova a Ke Hradu a přes Hradčanské náměstí ke katedrále sv. Víta. Dnešní podoba se ustálila v 17. století.

Jako první projel korunovační cestou roku 1438 Albrecht II. Habsburský, jako poslední rakouský císař Ferdinand V. Dobrotivý roku 1836. Trasu slavnostně projížděli i významní poslové a hosté z cizích zemí. Projížděly zde průvody k uložení ostatků habsburských panovníků nebo tudy vedly slavnostní průvody (př. ke svatořečení Jana Nepomuckého 1729), při nichž trasa bývala vyzdobena a cestu do-provázely zvuky zvonů, hudba, zpěv, výstřely z děl. Dnes slouží jako hlavní turistická trasa centrem Prahy.

⁶ Město *Teotihuacan* bylo strategicky umístěno v bodě, kde se sbíhá několik důležitých cest. Když Aztékové objevili toto město, které již bylo sedm století v troskách, dali mu tento název, což znamená „místo těch, kdo mají cestu k bohům“ Zříceniny Teotihuacánu leží necelých 50 kilometrů severovýchodně od Mexico City.

3,2 km *Cesta mrtvých*⁷, což je mylné pojmenování, protože nemá s mrtvými nic společného. Byla považována za spojení nebe se zemí.

Duchovní charakter, ale ve zcela jiném smyslu, má také *Křížová cesta*⁸. Je ztvárněním utrpení Ježíše Krista na jeho *poslední cestě* z domu Pilátova až na horu Kalvárii⁹. V souvislosti s touto událostí se konají na Velký pátek (a příležitostně i v jiné dny) *pobožnosti*. Taková *křížová cesta* nejčastěji vede pod širým nebem, stoupá do kopce a bývá označena zastávkami nebo štacemi na niž jsou vyobrazeny výjevy z Umučení Páně. Na vrcholu kopce se nalézá kříž nebo bazilika s Božím hrobem.

Křížová cesta se sestává obvykle ze 14 zastavení.

Můžeme ji promeditovat netradičním způsobem. K jednotlivým zastavením jsou přiřazeny symboly. Předmětem meditace je souvislost mezi symbolem, událostí, kterou zastavení připomíná, a tíží života chudých.

⁷ Též *Třída mrtvých* je ve skutečnosti řada otevřených nádvoří, každé široké 145 metrů a lemované malými plošinami. Třída zahrnovala asi sto náboženských budov a rozdělovala město na dvě části. Byla symetricky lemována chrámy, paláci a obytnými budovami.

Nabízí se myšlenka, že stavba Cesty mrtvých mohla být přesně naplánována už od nejranější fáze výstavby, protože její architektonický vzhled svědčí o neuvěřitelné zeměměřičské technice budovatelů. Od severu k jihu má cesta třicetimetrový sklon, který architekti překonali rovnoměrně rozloženými schody. Po každých padesáti metrech je to sedm stupňů, na jejichž úpatí se nachází plošina. Zdola nahoru, resp. od jihu k severu, je ještě dnes vidět nekonečné schodiště, které na konci cesty jako když přechází v pyramidu Měsíce. Avšak při pohledu opačným směrem všechny schody a plošiny neznatelně zmizí. Dole je patrná jen světlehnědá, kilometry dlouhá stuha Cesty Mrtvých.

⁸ Jakožto obrazová řada bývá často vyobrazena v kostele.

⁹ též Golgota

1. zastavení - Pán Ježíš je vydán na smrt - desky Desatera, otázka svědomí a zákona
2. zastavení - Pán Ježíš na sebe bere kříž - trnová koruna
3. zastavení - Pán Ježíš padá poprvé pod křížem - kámen, tvrdý pád na zem
4. zastavení - Pán Ježíš potkává svou Matku - srdce, symbol lásky
5. zastavení - Šimon pomáhá Pánu Ježíši nést kříž - krabička léků, symbol pomoci
6. zastavení - Veronika podává Pánu Ježíši roušku - velký portrét nebo bílý šátek
7. zastavení - Pán Ježíš padá podruhé - injekční stříkačka
8. zastavení - Pán Ježíš napomíná plačící ženy - červená růže s ostrými trny
9. zastavení - Pán Ježíš padá potřetí - kus provazu, symbol pohrdání, opovržení a spoutání
10. zastavení - Pána Ježíše zbavili roucha - jednorázová plena pro dospělého
11. zastavení - Pána Ježíše přibíjejí na kříž - kladivo a hřebík
12. zastavení - Pán Ježíš umírá na kříži - roztržený závěs
13. zastavení - Tělo Pána Ježíše položili Matce na klín - plačící člověk
14. zastavení - Tělo Pána Ježíše položili do hrobu - hřbitovní svíce

(úkol 3)

3.2.2 způsoby orientace / aneb jak cestovat a nezabloudit

V souvislosti se změnou cest a způsobu cestování, se kromě urychlení také vše zjednodušilo. Dřívější pracně ušlapané cesty nahradily silnice a chodníky, mimo které se dnes málokdo pohybuje. A když už dá přeci jen někdo přednost víkendové túře před projížďkou ve svém novém Audi, pohybuje se většinou po turistických značkách než nejistých pěšinách.

Dřív odcházel otec do vzdáleného města na trh, aby prodal, co vyrobil a přinesl místo toho třeba potraviny. Žena ho před odchodem láskyplně varovala: „*Dej pozor, ať nesejdeš z cesty*“. Dnes už by manželka s takovou radou neuspěla. Leda v upravené verzi: „*Dej pozor, ať nesjedeš z cesty! Až ti zase v autě zazvoní mobil*“.

Potenciální možnost zbloudění se postupem času minimalizovala. Když někdo špatně odbočí, není to takové riziko, jako sejít z cesty uprostřed lesa a bez GPS navigace.

Jak se tedy lidé dříve orientovali? Jak člověk poznal, kudy vede cesta, když na dohled nebyla ani udusaná pěšina? Velkou roli hrály orientační body v krajině. Starý strom, skála, potok, .. a v neposlední řadě intuice. Takzvaný „šestý smysl“, který v sobě každý máme, ale ne všichni ho umíme použít.

Tento „šestý smysl“ se nezřídka zjednodušuje na pouhý „mysl orientační“ a je přisuzován výhradně mužské populaci. Někteří příslušníci téhle populace pak v neděli vyvezou rodinu do lesa na houby. Otec sice ani po třech hodinách prodírání se lesem žádnou houbu nenajde, ale zato spolehlivě trefí k autu. Je až s podivem, že ten samý otec se každé ráno ptá: „*kde mám, sakra, zas tu košili?!*“, přestože celé roky jí maminka věší na ramínko do stejné skříně, která nehnutě stojí v ložnici už spoustu let. Ne za všech okolností umí muž tento svůj *šestý smysl* využít.

Podnikne-li pár vysokohorskou túru, je to muž, kdo ví, kam jít. Ale je to žena, která správně tuší, že právě tudy teď bude lépe nejít. A tak se nabízí kompromis. „*Zlatá střední cesta*“. Není to sice cesta přímá, ale zato bezpečná.

Že i dnes je možné překročit bludný balvan vysvětluje tibetské pojetí života jako cesty duchovní proměny.

Život je cesta moudrosti a cesta nevědomosti. Jsou od sebe vzdáleny a vedou k různým cílům...

Setrvávájíte v nevědomosti a považujete se za moudré a učené, hlupáci bloudí sem a tam jako slepci vedení slepcem.¹⁰

V křesťanském pojetí je hlupák zván hříšníkem, který také díky své nevědomosti bloudí v kruhu,

Moudře řečeno: „Spravedliví jsou hlouší pro fakt hříšnosti a proto neschopní dát se Ježíšem pozvat k radosti království. A nejobludnější podobou hříchu je, když hluchota pro fakt vlastní hříšnosti je obezděna zbožným sebevědomím, a když zbožný je tak moc zbožný, že tuto obezděnost nevnímá.“¹¹

3.2.3 významné osobnosti / potažmo známí cestovatelé

Zpět na zem.

Velká dávka intuice, značný orientační smysl a vnitřní touha objevovat svět přinesla dějinám taková jména jako *Marco Polo*¹², benátský kupec, jenž se proslavil svými cestami po Číně, které zaznamenal v knize *Milion*¹³. Jeho dílo bylo impulsem pro další objevitelské cesty.

Například pro *Krištofa Kolumba*¹⁴, italského mořeplavce, novodobého objevitele Ameriky a otce ustáleného slovního spojení *Kolumbovo vejce*. Toto přirovnání se váže na historiku¹⁵, která osvětluje, že objev geniálního nápadu poté, co jej někdo objeví, může zopakovat prakticky každý.

Dalším z nejvýznamnějších objevitelů je *Vasco de Gama*, portugalský mořeplavec, jež byl pověřen cestou, při níž měl pro krále získat přístup do Asie¹⁶.

Mezi dětmi je proslulým cestovatelem *Phileas Fogg*, který se vsadil, že dokáže objet zeměkouli za 80 dní¹⁷.

¹⁰ Rinpoče, S.: *Tibetská kniha o životě a smrti*, Pragma, Praha 1996, str. 136

¹¹ Funda, O., A.: *De Profundis*, Pedf.UK, Praha 1997

¹² Byl prvním Evropanem, který podrobněji poznal východní Asii

¹³ cestopis *Il Milione* z konce 13.stol., nazvaný podle jména autora *Marco-Emilione*, je prvním zeměpisem a nejcennějším zdrojem historických informací o tehdejší Asii. Text pokrývá území od Persie po Čínu, Indii a východoindické souostroví, ale i území, která *Marco Polo* sám nenavštívil (př.Rusko, Si-biř, Japonsko)

¹⁴ italsky Cristoforo Colombo

¹⁵ Kolumbus byl oslavován a zván k významným lidem té doby. se našel závistivec, zlehčující význam cesty. Není prý těžké, doplout lodí do Ameriky. Kolumbus s úsměvem vzal vejce a vyzval „chytráka“, aby je postavil na špičku. Po jeho marném snažení i pokusech několika jiných hostů, když se vejce vždy vrátilo do ležící polohy, vzal objevitel nového světadilu vejce, zlehka naťukl špičku a vejce pos-tavil na stůl. Opět se ozvaly hlasy, že to přece nic není. Kolumbus se nebránil - opravdu je to prý hrač-ka, ale jen na to přijít.

¹⁶ Stalo se tak roku 1498, kdy obeplutím Afriky jako první Evropan doplul do indického Kalikatu. V mnoha městech na pobřeží Indie dosáhl uznání Portugalska jako nadřazené mocnosti.

¹⁷ z *Cesta kolem světa za 80 dní* podle románu *Julesa Vernea*

Reálnou cestu kolem světa podnikl **Fernão de Magalhães**, další portugalský mořeplavec.¹⁸

K českým cestovatelům patří například **Emil Holub**¹⁹, který se vypravil do Afriky na základě inspirace cestovatelského deníku misionáře²⁰ **Dr. Davida Livingstona**²¹.

Nutno zmínit také cestovatelskou dvojici **Zikmund a Hanzelka**²².

(úkol 4)

3.3 synonyma / jak • čím a odkud kam?

Už jsme zmínily cesty v jejich hmotné podobě, od *dálnice*, přes *silnice* hlavní nebo vedlejší a jim nadřazené komunikace. Přidejme *dráhy*, *chodníky*, *polňačky*, *pěšinky* a *stezičky*.

Jako zajímavé téma pro výtvarné zpracování shledávám spojení „**jít úvozem**“ Vědí všichni, kudy půjdem, půjdeme-li úvozem? (úkol 5)

Už jsme naznačily, že cestu můžeme podniknout jak po svých, tak nějakým dopravním prostředkem. Pak s cestou souvisí i pojmy jako procházka, pochod, túra, projížďka, jízda, zájezd,.. Tato slova v sobě nesou informaci o tom, jakým způsobem bude cesta zdolávána, nikoli však odkud kam povede, přesto jakási hmatatelná cesta je zde latentně přítomná.

Cestovat můžeme i *lodí* nebo *letadlem*. Mohlo by se zdát, že tyto dopravní prostředky žádné vymezené cesty nemají, silnici ve vzduchu nebo na vodě těžko postavíme, ale po zasvěcení do problematiky létání nebo lodní dopravy zjistíme, že i zde jsou trasy přesně stanoveny, jen nejsou hmatatelné ani viditelné.

¹⁸ Autentický záznam této expedice nalezneme v cestovatelském deníku *Antonia Pigafetta*, který vyšel pod názvem *Zpráva o první cestě kolem světa*, Argo, Praha 2004

¹⁹ *Emil Holub* byl doktor, cestovatel, kartograf a etnograf, který se krátce po dokončení studia vydal do Kapského města, usadil se nedaleko Kimberley, kde praktikoval medicínu. Po osmi měsících, se Holub přidal ke konvoji místních lovců na dvouměsíční cestu "na vědecké safari", kde začal sestavovat velkou přírodní sbírku..

²⁰ Misionář je označení pro propagátora nějakého náboženství či hlasatele jeho idejí, který působí na lidi jiného či žádného vyznání, aby je pro toto náboženství získal. Silný důraz na misionářské úsilí kla-de křesťanství.

Misionářské výpravy měly dříve významný vliv na poznávání světa a šíření civilizací, řada velkých cestovatelů západního světa byla zároveň misionáři. Misijní stanice zřízené křesťanskými misionáři pak v některých oblastech (zejména v Africe a Jižní Americe) dodnes tvoří kostru jediné obecně dostupné sociální, vzdělávací a zdravotnické sítě. Zároveň je ale třeba pamatovat, že zejména na přelomu středověku a novověku byly misijní výpravy často kombinovány s výpravami dobovačnými (viz.křížácké výpravy 4.3.2.3).

²¹ skotský lékař *Dr. David Livingstone* se vydal jako misionář a bojovník proti otroctví do jižní Afriky, šířit evangelium mezi africké obyvatelstvo. Na svých misijních cestách prozkoumal řadu Evropanům neznámých oblastí.

²² Cestovatelská dvojice *Jiří Hanzelka* a *Miroslav Zikmund*, spoluautoři knih a filmů vzniklých na základě jejich výpravy do Afriky a Jižní Ameriky, kterou absolvovali společně ve voze značky Tatra T87, protože Hanzelkův otec pracoval v automobilce Tatra jako dělník ve vývojovém oddělení. Z této cesty bylo rozhlasem odvysíláno přes 700 reportáží, vzniklo velké množství fotografií a bylo natočeno značné množství filmového materiálu jehož dokumentární cena je nevyčísitelná.

Ještě nekonkrétnější je význam pojmů *výlet, výprava, putování, pouť*.. Tyto pojmy už v sobě nenesou ani informaci o prostředku určeném ke zdolání cesty, ani o místě jejího konání a jejich hmatatelná podoba je tu pochopitelně zcela vyloučena. Ať už jde o pozemské putování středověkého poutníka, nebo o životní pouť v přeneseném významu. Tyto výrazy jsou velmi blízké abstrakci. Však taky je možné najít *cestu* i jako odborný pojem v matematice v teorii *grafů*.

Zvláštním, ale populárním a inspirujícím druhem cestování je *autostop*, se kterým má bohaté zkušenosti nejen bohatý student, včetně mě. Cíl je přesně stanoven, ale trasa a prostředky jsou značně nejisté. K tomuto způsobu cestování je nutná dávka trpělivosti, špetka štěstí, odvaha, víra a pak se dostaneme kamkoli chceme.

Takový způsob cestování není jen o tom, že k němu nepotřebujeme mít plnou peněženku. Hlavně je zdrojem někdy až neskutečných zážitků, které nás mohou posunout nejen o pár kilometrů dál, ale dál i na pomyslných cestách svého vědomí.

Na základě jedné stopařské cesty započaté v prosinci 1946 v New Yorku a řady dalších cest napříč Amerikou až do Mexika vznikl román *Jacka Kerouaca Na cestě* (1951). Román obecně vypovídá o touze člověka po lepším životě, svobodě a štěstí.

Je základním literárním dokladem tzv. *beatnického hnutí*. *Beatníci*²³ odmítali ideál "mladého úspěšného Američana" s jeho přímočaře nalinkovaným a pevným cílem a dali se cestou protestu. Snažili se svůj život prožít. Pokoušeli se najít vlastní styl²⁴, což jak už dnes víme, se dá udělat i méně vyhraněným způsobem.

Za zmínku stojí také *básně Nanaa Sakakiho*, které byly vycizeny, aby tu zůstaly jakožto stopy života žitého pro žití – ne pro vzdělání nebo kulturu. Básně člověka, který prošel Japonsko křížem krážem, prošel velkoměsty a malými ostrůvky, válkou a chudobou, konjunkturou a revolucí a jeho práce sahá v čase zároveň dopředu i dozadu. Nejsou to básně psané hlavou nebo rukou, ale nohama:

To stačí

Zem pro nohy – Sekyra pro ruce – Květ pro oči – Pták pro uši – Houby pro noc Úsměv pro ústa – Píseň pro plíce – Pot pro kůži – Vítr pro mysl. To stačí (vesnice Óšikamura, říjen 1984)

Chod' se zablácenýma nohama

Slyšíš-li špinavé řeči, umyj si uši.

Vidíš-li špatné věci, umyj si oči.

Máš-li nedobré myšlenky, umyj si srdce a nech si bláto na nohách.

²³ *Beat generation* - umělecké a literární hnutí v USA. Vzniklo ve druhé polovině 50. let, stoupenci hnutí se stavěli do konfrontace s tradičním způsobem života. Mezi nejznámější patří např. básníci *Allen Ginsberg* a *Lawrence Ferlinghetti*, *Charles Bukowski*, hudebníci *Nick Cave*, *Tom Waits* aj.

²⁴ Ten se projevoval především v popisování jejich životních zkušeností (toulání se po USA, *happe-ningy*, experimenty s drogami - osobnostmi *opiátové subkultury*). Autoři byli často ovlivněni orientálními náboženskými a filosofickými představami, které si většinou vykládali velmi volně, někdy i upravovali k obrazu svému. Nejoblíbenějším se paradoxně stal *zen-buddhismus*.

(Hokkaidó, Chubetsukawa, prosinec 1983) (úkol 6)

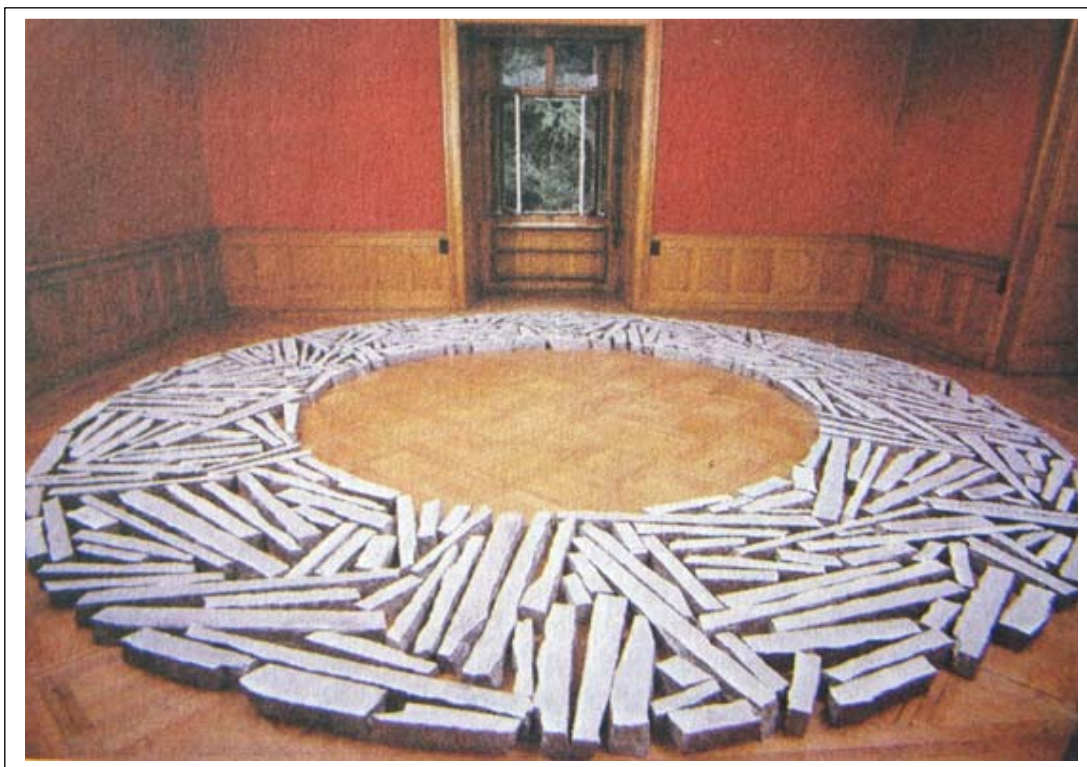
Jako se o Nanaovi říká, že své básně vyšlapal nohama, vše, co ubíhalo pod nohama mělo obrovský význam i pro jiného umělce. Pro iniciátora „*art brut*“.²⁵

► Tento Francouzský výtvarník **Jean Debuffet** svou tvorbou vyjadřuje myšlenku, že „*dobrý obraz není vždycky tam, kde bychom ho hledali, že má-li mít umění nějaký smysl, musíme zapomenout, co o něm víme.*“²⁶

Objevil živost kontrastů hmoty a textury, z níž potom těžil v asamblážích. Vynikal smyslem pro materiál a nepředvídatelné efekty techniky. Asfalt nebo měkká, vymletá hlína venkovských cest dávají totéž, co plochy jeho obrazů dávají divákovi – možnost putovat s ním daleko za obzor.

Jiný umělec, Angličan **Richard Long**, představitel land-artu některá svá díla přímo vyšlapal. V 60. letech realizoval dlouhé pochody krajinou. Později se soustředil na různé manipulace s přírodninami. V galeriích často rozmisťuje na zemi kamenné spirály či kruhy.

Známý je projekt Linie deseti mil, který uskutečnil r. 1969²⁷. ◀

Divácké reakce nemusejí sahat do prastarých archetypických zkušeností mýtů, zprvu stačí drobný analytický postřeh, schopnost vytušit smysl za věcmi, které se dějí před námi.

²⁵ tzv. umění v surovém stavu, jej přitahovaly okrajové formy umění (dětská kresba, či tvorba šílených osob).

²⁶ Jean Debuffet, str. 17

²⁷ Zhoř, 99

4. orientace v námětech / organizační přípravy

Už víme jak se cestovalo dávno i nedávno před námi a je řada na nás. Pro první výlety doporučuji zavřít atlas světa a otevřít mapu České republiky. Přípravy můžou začít.

4.1 cesta fyzická / s mapou a buzolou

Kdo rád cestuje, ví, že vybrat tu nejlepší trasu není vždycky jednoduchý úkol. I když už je cíl nadosah, může ho špatná volba zase nesmírně vzdálit. Ale ani hledání správné cesty se vždy neobejde bez omylů.

Stane se, a to vím z vlastní zkušenosti, že při dlouhé túře napříč Českým rájem se protáhne osvěžování v hospůdce „Na půli cesty“ až do tmy, a my pak ve snaze dostat se ke svému ubytování co nejrychleji zvolíme místo známé a jisté, i když trochu dlouhé cesty, zkratku. S ránem si uvědomíme, že to bylo sice kratší, ale o to horší! A když si spočítáme, kolik času jsme strávili motáním se po lese, dojde nám, že o co to bylo horší, o to to bylo taky delší.

Proto je důležité si před cestou vše dobře naplánovat a hlavně časově rozvrhnout!

Než se, milé děti, kamkoli vydáme, musíme se na to řádně připravit. A abychom se mohli připravit řádně, musíme se nejdřív domluvit, kam vlastně půjdeme. Protože kdo z vás ví, jak taková cesta vypadá?

Už víme, že cesta je široká dálnice i uzounká lesní pěšinka; může být jak vylitá asfaltem, tak jen naznačená zlamanými stébly trávy.

(úkol 7)

Vezmeme si mapu a naplánujem, kudy půjdeme, pěkně to tužkou obtáhnem a je to.

Trasa stvrzená linkou, kterou zanechala tužka vedená po papíře od počátečního bodu ke konečnému, to je naše CESTA.

Můžeme cestovat přes celou Evropu, nebo jen celý život chodíme po stejné trase z jedné vesnice do druhé přes les za prací. Podstatné je, co v nás z této cesty zbude

(úkol 8).

A nemusí jít jen o výlet týkající se našeho časoprostoru, ale také o cestování mimo celý nám smysly známý svět. Myslím, že oba dva druhy cestování se týkají nás všech, jen jejich délka a hloubka se mění. Je tedy jedno, podnikneme-li výpravu z jednoho konce světa na druhý, nebo z jednoho světa do druhého, důležité je, kterým směrem nás tento výlet posune.

4.2 cesta s metafyzickým přesahem / cesta jenom jako

Po téhle druhé cestě se můžeme dostat dál než na konec světa, a to i bez dobré trekingové obuvi, silničního kola, drahého auta nebo letenky v kapse.

Ač jsme se všichni narodili, to kde naše cesta začala si nepamätujeme a ani přesně nevíme kam vede. Můžeme to nanejvýš tušit a svému tušení věřit ať už hromadně, pod vedením některého z náboženských směrů, nebo jen tak sami v sobě. Je na nás, necháme-li se vést nebo se vydáme hledat pravdu svou vlastní cestou.

Obojí v sobě nese jisté riziko. U první varianty hrozí, že budeme nekriticky přijímat, co je nám hlásáno, z pohodlnosti převedeme vlastní odpovědnost na vůdce a staneme se součástí stejně smýšlejícího, ale ne vždy přemýšlejícího stáda²⁸. V druhém případě hrozí, že se při hledání podstaty bytí mockrát spálíme. Těžko říct, která z těchto dvou variant je lepší, ale je na nás, jestli se na rozcestí, odkloníme od svého původního směru.

Já volím jako nejvhodnější řešení kompromis mezi oběma variantami.

Přístupujme k cestě vědomi si zavazadel, která povlečeme s sebou: nedostatky, sny, omyly a projekce. Zkusme si udělat jasný odhad toho, kde se nalézáme, a co nám na naší duchovní cestě ještě zbývá pochopit, čeho ještě nutno dosáhnout.

Každý si jednou položíme otázku: Kde jsme byli, než jsme se narodili? Kde je to místo, o kterém se říká, že se tam ještě chodí po houbách? A kdo tam tomu šéfuje?

Odkud pocházíme? Jaký je smysl našeho života? Nebo co přijde po smrti?

Učení a systémů vyslovujících svůj názor na počátek světa, na smysl lidského bytí, směřování a smrt je množství. Vyprávění vztahující se k původu člověka se v průběhu historie mění, ale touha vysvětlit tento původ zůstává. Stejně i podstata „prozřetelnosti“ zůstává, ale jména a podoby se mění.

Bůh Starého Zákona je nejprve Bohem ze všech bohů nejvyšším, posléze Bohem jediným, je Stvořitelem, je Bohem Zákona, je nezpředmětnitelný, je jako veličina, která se vymyká pojmům a představám, jmenuje se jednou Jahve, pak Hospodin...

Koho si z toho „guláše“ vybrat?

4.2.1 na počátku chaos • zmatek / i lidé se rodí z matek

Se světy, které existovaly nebo existují mimo naše časoprostorové vnímání se můžeme setkat například ve starých bájích nebo mýtech.

Mýtus je možno chápat jako objektivizaci vnitřního prožitku. Zočividňuje určité hluboké lidské prožitky, vztahy, naděje, jisté člověkově sebepochopení, aniž by sám sebe reflektoval, aniž by rozlišoval mezi pravdou faktu a pravdou významu. To, co člověk rozpoznal jako platné, vyprávěl mýtem.²⁹

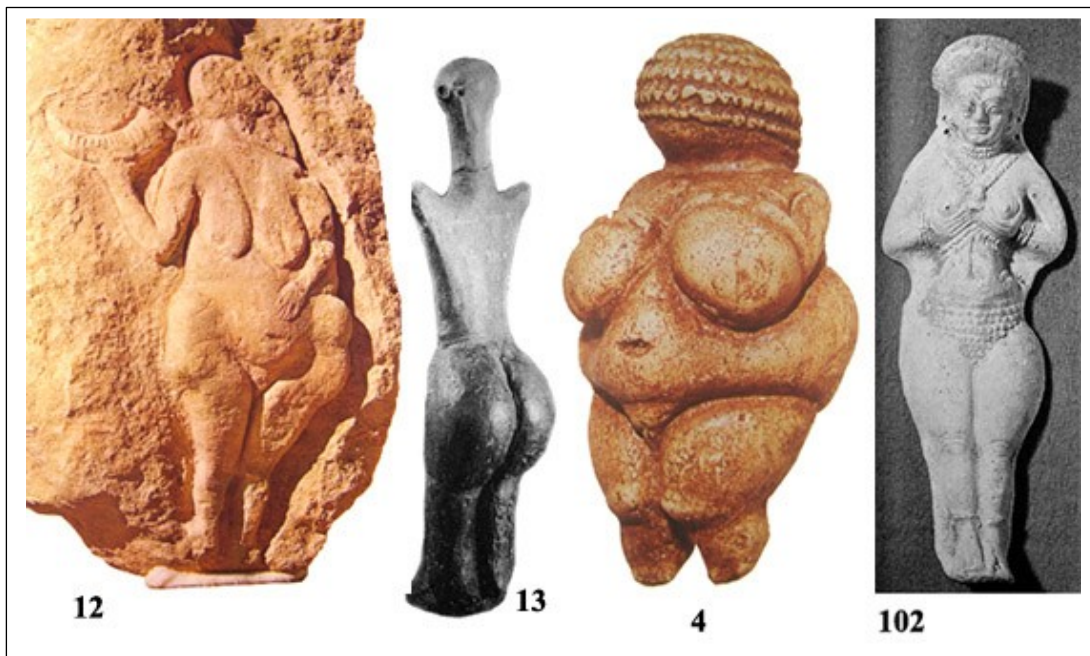
V svislosti se stvořením světa se objevuje několik verzí původu nebe a země, ovšem v každé verzi má svou roli *matka*.

²⁸ být členem stáda v sobě skrývá hlavně ochranu z hůry: Ježíš je připodobňován k „pastýři“ a jeho věřící k „ovcím“. Podobně byl Zarathuštra zván „Volákem“ a věřící jeho „dobytkem“. (viz. 4.3.2)

²⁹ Funda, O., A.: De Profundis, Pedf.UK, Praha 1997

V nejstarších mýtech jsou s Matkou, která zrodila první pár - Nebe a Zemi, ztotožňovány prvotní vody³⁰. Země je pak matkou všech plodin.

Jeden mýtus vykládá, že dokonce první lidské bytosti vyrostly ze země jako trávy³¹. (úkol 9)

I mytologie doby železné přirovnává zemi k Matce. Kovy „rostou“ v lůně země. Jeskyně a doly jsou připodobňovány k děloze Matky Země. Rudy dobývané z dolů jsou svým způsobem „zárodky“. Rostou pomalu, jakoby se řídily jiným časovým rytmem než život rostlinný a živočišný – nerostou však proto méně, „dozrávají“ v temnotách země. Jejich vytržení z lůna Matky Země je tedy operace prováděná předčasně a násilně. Kdyby měly čas vyvíjet se normálně, rudy by se staly zralými, „dokonalými“ kovy. Všude na světě provádějí haviři obřady, které zahrnují stav čistoty, půst, meditaci, modlitbu a kultovní úkony.

Řemeslník nahrazuje Matku Zemi, aby urychlil a zdokonalil „růst“. Pece jsou svým způsobem novou umělou dělohou, kde ruda dokončuje svůj zrod. Odtud onen nekonečný počet opatření, tabu, a rituálů doprovázejících tabu.³²

Kromě příběhů vysvětlujících počátek světa se ve starých mýtech i v Bibli,³³ konkrétně v Knize Genezis³⁴, můžeme setkat s příběhy vysvětlujícími náš - lidský původ.

³⁰ ztělesňují jí princip mužský a ženský

³¹ náboženství Mezopotámie (Eliade, M.: Dějiny náboženského myšlení I., Oikúmené, Praha 1995, str. 68)

³² Eliade, M.: Dějiny náboženského myšlení I., Oikúmené, Praha 1995, str. 62

³³ Bible z řec. ta biblia = knížky, spisky > = sbírka množství samostatných spisů > postupem času pro bohatou myšlenkovou náplň Bible = celek = KNIHA KNIH. Bible není jen kniha, ve které se hovoří o Bohu, ale i kniha ve které Bůh hovoří k lidem. Při čtení biblických textů je třeba si uvědomit, že

Základní představa o stvoření člověka je totožná s mýty starověkého Egypta, Řecka až po „primitivní“ národy:

„člověk byl utvořen z nějaké prvotní látky (země, dřevo, kost) a byl oživen dechem stvořitele. V mnoha případech odpovídá jeho tvar svému původci. Jinými slovy, člověk svou „podobou“ a svým „životem“ určitým způsobem sdílí charakter stvořitele, jen jeho tělo náleží „hmotě“. Podle mnoha tradic se po smrti „duch“ vrací ke svému nebeskému stvořiteli a tělo se vrací zemi.³⁵ Jinými slovy duch se vrací otci, tělo matce.

Tento antropologický „dualismus“ bibličtí autoři odmítali, základ je však shodný.

Stvoření člověka :

„Urobme člověka na náš obraz a podľa našej podoby! Nech vládne nad rybami mora i nad vtáctvom neba i nad dobytkom a divou zverou a nad všetkými plazmi čo sa plazia po zemi!“ (Gn 1,26)

„Urobme“ – psáno v množném čísle může znamenat slavnostní způsob Božího uvažování, nebo že se rozhodoval před celým nebem. „Na náš obraz“ může znamenat fyzickou podobnost, která byla mezi Adamem a jeho synem (Gn 5,3) a „podľa našej podoby“, tzn. to, co odlišuje člověka od ostatních živočichů a předpokládá podobnost s Bohem v inteligenci, vůli a v moci. Člověk je osoba. Dále je, podle výkladu, duše to, co odlišuje člověka od zvířat, tím se připodobňuje k Bohu. „Tak sa stal človek živou bytosťou“ (Gn 2,7) zní v hebrejském originálu „tak se stal člověk živou duší“.

23

72

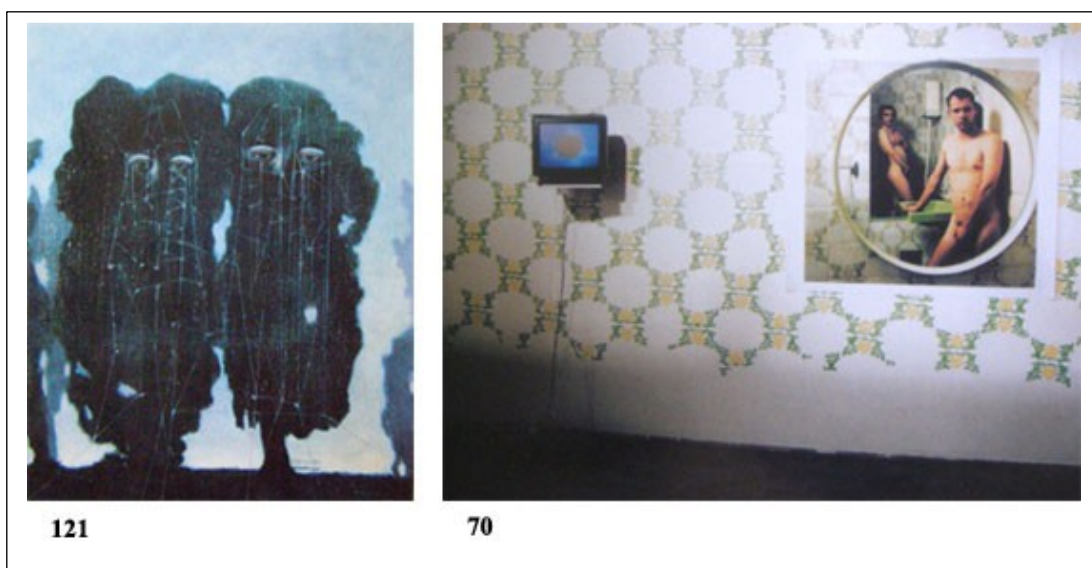
označovanych jako 1 emaleoch (pet pouzder), který zde nazývají „tóra“. Kniha Genesis vyzdvihuje především to, že Bůh je Stvořitelem nebe i země a pánem stvoření. Ukazuje, že všechny Boží díla a zásluhy v dějinách směřují ke konečnému cíli Božího zjevení, tj. ke spáse všech lidí. V knize se také objevují té-mata a předobrazy, které se opakují i v jiných textech Bible (např. potopa světa se v Novém zákoně stává předobrazem křesťanského křtu, Ábel – nevinná oběť zase předobrazem Ježíšovi smrti).

³⁵

Eliade, M.: Dějiny náboženského myšlení I., Oikúmené, Praha 1995, str.161

Bůh umístil Adama v ráji Edenu³⁶ a přikázal člověku : „Zo všetkých stromov raja môžeš jesť. Zo stromu poznania dobra a zla však nejedz! Lebo v deň, keď by si z neho jedol, istotne zomrieš.“ (Gn 2,16-17)

Eva i Adam ochutnali jablko ze stromu poznání, přesto nezemřeli – byli vyhnáni z ráje. Znamenalo to, že i Bůh lhal? Nebo předpokládal, že dříve nebo později ze stromu ochutnají? Znamenalo to okamžitou smrt nebo smrt na konci pozemského života?

První hřích lze možná vyložit jinak než jen pouhou skutkovou podstatou. Eva ve svém omylu přeci netrhala jablko ze zakázaného stromu, který podle ní měl stát uprostřed ráje. To, co jí had našeptal byla svým způsobem pravda (Gn 3,2-5). Ale ono možná nešlo tak o to, co udělala, ale o to, čemu opravdu sama věřila a to jí nenapovídal rozum, nebo had zvenčí, ale svědomí zevnitř. Možná kdyby skutečně věřila, že ten strom, ze kterého ochutnávala jablko určitě není tím stromem, ze kterého Bůh zakázal jíst, necítila by strach, svědomí by se neozvalo. Jistě by se pak mohla před Bohem hájit tím, že zakázal strom v středu ráje, což byl strom života, ale ona minimálně tušila, který strom měl Bůh na mysli (Gn 3,13)

V hříchu je podle křesťanského výkladu Bible přítomen už i trest, který se dotýká v první řadě duše. Možná jde právě o to svědomí.

Poznání přineslo prarodičům boj tělesného člověka proti duchovnímu. Což ve východních tradicích je chápáno opačně. Principem života je uvádět v soulad tělo s duší – harmonie, nikoli boj a jeden vítěz.

Samotné vyhnání z ráje však nelze chápat jako trest. Je v důsledku možnosti poznání dobrého a zlého, což se nedá člověkem uskutečnit jinak než vlastním prožitkem, ve vlastním těle.³⁷(dále viz.5.2.4)

³⁶ *Rájem protékaly 4 řeky Pišon, Gihon, Hidekel (Tigris) a Perát (Eufkrat).*
³⁷ Sväté Písmo, Rím 1995

V Egyptě to byl Usir, kdo symbolizoval Stvořitele - zdroj plodnosti a růstu. Usirův kult byl oblíben už v době Staré říše. Jeden text z rakve z období Střední říše chválí Usira jakožto zdroj všeho stvoření : „*Ať žiji nebo umírám, jsem Usir. Pronikám tě a skrze tebe se znovu objevím, v tobě uvadám a v tobě vzrůstám... Bohové žijí ve mně, protože já žiji v obilí, které je živí. Pokrývám zemi; ať žiji nebo umírám, jsem ječmen, mě nikdo nezničí. Pronikl jsem řád... stal jsem se Pánem řádu, objevuji s v řádu...*“³⁸

Jiný výklad stvoření světa a člověka nalezneme ve starých řeckých mýtech.

Násilnickou verzí archaického mýtu o oddělení Nebe a Země je staré řecké vyprávění, které říká, že na počátku existoval chaos. Tímto tvrzením se od Bible nijak neliší, avšak z něj povstala Gaia (Země) a Erós. Poté Gaia porodila Hory, Nymfy a Moře, zrodila jí podobné nebe – Úrana, aby ji kolem dokola halil.

Z nich vzešla druhá generace bohů: šest Titánů (jedním z nich byl Kronos) a šest Titánek (Rheia, Themis, ...), tři jednoocí Kyklópové a tři bratři storucí. Na popud Gaii Kronos vyklestil svého otce. Z jeho krve se zrodily tři Erinie – bohyně pomsty, Giganti a „jasanové“ Nymfy. Z přirození vhozeného do moře se zrodila Afrodité.

Kronos zaujal otcovo místo, za což pojal svou sestru Rheiu a měli pět dětí (Hesitiu, Démétρου, Héro, Háda a Poseidona). Aby však nebyl poroben, polykal své děti hned, jak přišly na svět. V den, kdy měla Rheia přivést na svět Dia³⁹, odebrala se na Krétu a ukryla ho v nepřístupné sluji. Kronos na místo Dia spolkl kámen zavnutý do plenek. Když Zeus vyrostl, podrobil Króna a Titány, a mohl kralovat „lidem a bohům“.

Po mnoha bojích si Zeus uchoval svou svrchovanou moc. Pomocí losu rozdělil vládu na tři kosmické oblasti. Moře připadlo Poseidonovi, podsvětí Hádovi nebe Diovi. Země a Olymp jim byly společné. (Hésiodos)

Podle jedné z mnoha tradic smutně bloudil po zemi Prometheus, potomek božského rodu Titanů, a marně hledal živé bytosti, které by se mu podobaly. Poznal sílu země a vody, smísil hlínu s dešťovou vodou a vytvořil tak sochu prvního člověka. Podobala se bohům.

Pallas Athena, bohyně moudrosti, vdechla neživé soše ducha a šedivá hlína zružověla, začalo v ní bušit srdce a doposud nehybné nohy a paže učinily první pohyby. Tak poslal Prometheus na svět první lidi.

Vydal se na svět za nimi a všemu je učil. Zeus povolal k sobě Prométhea a řekl mu, aby kromě myšlení a práce naučil lidi také klanět se bohům a obětovat jim.

Prométheus obětoval vola a rozdělil ho na dva díly. Chtěl stranit lidem, tak ukryl maso pod žaludek a kosti obalil tukem. Zeus se nechal zvábit tukem, a tak vybral pro bohy tu chudší polovinu. Rozhněval tak Dia proti lidem. Zeus jim odebral oheň, ale Prométheovi se podařilo oheň v dutině třtiny opět snést

³⁸ Eliade, M.: Dějiny náboženského myšlení I., Oikúmené, Praha 1995, str.102

³⁹ měl být zahuben, aby nemohl usednout na trůn jako nejvyšší – srov. Zarathuštra, Ježíš (viz. 4.3.2)

z nebes na zem. Zeus ho proto nechal spoutat řetězy a přikoval ho ke skále, kde mu orel denně užíral „nesmrtelná játra“.

Později byl osvobozen Héraklem, synem Dia.

Současně lidem Zeus jako trest poslal ženu – „spanilé zlo“, v podobě Pandory⁴⁰, jemuž nešlo odolat. Otevřením Pandořiny skříňky, ačkoliv je Prometheus varoval, si lidé vpustili do života nemoci, bolest, bídu a strasti.

Zeus je nejvyšším z bohů, jež ovládají různé oblasti kosmického života i lidský osud⁴¹. Toto božstvo sídlící na Olympu se v podstatě od lidí liší jen nesmrtelností, která je lidem nedostupná.

K nejstarším vyprávěním, která také potvrzují lidem nesmrtelnost jako nedostupnou patří *Epos o Gilgamešovi*. Epos je exemplárním příkladem nejistoty lidského údělu a nemožnosti získat nesmrtelnost.

Krále Gilgameše natolik děsí myšlenka na smrt, že si stanoví jediný cíl, a to uniknout lidskému údělu a dosáhnout nesmrtelnosti. Vydá se hledat toho, jenž byl za potopy zachráněn a stále žije. Jeho cesta je plná zkoušek iniciačního typu⁴² (sluneční brána hlídaná lidmi-štíry-cesta tunelem, nymfa nabízející mu radosti a slasti-pokoušení, překročení vod smrti).

Nakonec našel, koho hledal a byl postaven před nejtěžší ze všech zkoušek: „Nuže, po šest dní a sedm nocí k spánku neuléhej!“ (XI, 199) Přemoci spánek, zůstat „probuzený“ odpovídá proměně lidského údělu. Jde o zkoušku „duchovního řádu a pouze vyjimečná síla soustředění může způsobit, že člověk zůstane bdělý takovou dobu. Gilgameš však usnul okamžitě, protože takový je lidský úděl – smrt je pro člověka nevyhnutelnost.“⁴³

Ještě pro srovnání, východní filosofické a náboženské směry nemají Stvořitele. *Nepotřebují ho, neboť pro ně, stejně jako pro jejich vzor Buddhu nebyl svět stvořen, ale je neustále tvořen dobrými či špatnými lidskými skutky. To znamená, že existuje.* To je také pravý význam tohoto slova⁴⁴.

Nedá se však tvrdit, že by země, v nichž převládá víra v Buddhu, neměly své vlastní mýty o stvoření.

Například *tibetská náboženská syntéza* jeví určitou podobnost se *středověkým hinduismem* i s křesťanstvím. Ve všech třech případech jde o setkání mezi tradičním náboženstvím, náboženstvím spásy a určitou esoterickou tradicí.

⁴⁰ „léčka, z níž rady si nebudou vědět“ (Eliade, M.: Dějiny náboženského myšlení I., Oikúmené, Praha 1995)

⁴¹ – personifikace vlivů a sil, které spoluurčují život člověka a které on sám ovlivnit ani předvídat nemůže

⁴² zkoušky iniciačního typu viz. 4.3.2

⁴³ Eliade, M.: Dějiny náboženského myšlení I., Oikúmené, Praha 1995, str. 83, Srovnání s Ježíšem v Getsemane (viz. 4.3.2)

⁴⁴ existence (z lat. *existentia* < *ex-sistere* spočívat vně, vyskytovat se) je ontologický pojem, který popisuje, že něco skutečně vyskytuje ve fyzickém světě. Pojem lze do češtiny přeložit též jako „vnější projev“; lat. *ex-sisto*, vycházím, vynořuji se, vystupuji

Lamaismus neboli tibetský buddhismus⁴⁵ je zjednodušeně syntézou domá- cího náboženství⁴⁶ a bönismu⁴⁷ s indickým buddhismem. V tradičním nábo- ženství jsou důležitým zdrojem poznání „pohádky“⁴⁸. I v Tibetu se tak vypra- vovaly mýty o původu světa. Umění vyprávět mýty o původu byl „náboženský akt nutný k udržení řádu světa i pořádku ve společnosti“⁴⁹.

Tibetští buddhisté mají svůj *mýtus o stvoření* - známý mýtus o „*dokonalosti počátků*“, po níž následuje postupný a všeobecný úpadek. O původu krajiny se hovoří v souvislosti s *hierogamií mezi bohem* (horou, skálou či stromem) a *bohyní* (jezerem, pramenem či řekou). Několik bohů-hor sestoupilo na zem a přivedli s sebou rostliny zvířata a první lidské bytosti.

*Svět má trojčlennou strukturu: nahoře sídlí bohové, dole vodní a podsvětní nágové a uprostřed člověk. Prvním králem lidí byl bůh, který sestoupil z nebe a spojil se s bohyní-horou; tak stanovil vzor pro sedm mytických panovníků, kteří přišli po něm. První králové neznali smrt v pravém slova smyslu, ale jed- nou pro vždy po svém magickém, světelném provaze „mu“, který měli všichni na temeni, vystoupili zpět na nebesa, kde se rozplynuli*⁵⁰.

Prvotní člověk, se podle jedné starobylé tibetské pověsti vyklubal z vejce, jemuž dalo zrod bílé světlo. Jiná verze uvádí, že prvotní člověk se zrodil z prázdna a zářil světlem. Další pověst konečně vysvětluje, jak došlo k pře- chodu člověka-světla v současného člověka.

*Na počátku byli lidé bezpohlavní a neznali, co je pohlavní žádost; měli v sobě světlo a zářili. Slunce ani měsíc neexistovaly. Když se probudil po- lavní pud, objevily se i pohlavní orgány – a tehdy se na obloze ukázalo Slun- ce a Měsíc. Na počátku se lidé rozmnožovali tak, že světlo, které vyzařovalo z mužského těla, ozářilo dělohu ženy a oplodnilo ji. Pohlavní pud se ukájel hlavně pohledem. Lidé se však zvrhli a začali se dotýkat rukama, až nakonec objevili pohlavní styk.*⁵¹

Podle těchto představ jsou světlo a sexualita dva protichůdné principy: jakmile jeden z nich převládne, druhý se nemůže projevit, a naopak.

4.2.2 smrt • probuzení • znovuzrození / narození

⁴⁵ Podle tradice byl buddhismus v Tibetu údajně zaveden králem v 1. pol. 7. století. Jako státní nábo- ženství je poprvé doložen ve druhé polovině 8. století. O přízeň krále se ucházely dva směry: „indická škola“, učí postupnou cestu osvobození, a „čínská škola“, která nabízela techniky jejichž cílem je o-kamžitě osvícení (japonsky zen). Král se rozhodl pro indickou nauku. Zatímco v Indii zanikl buddhis- mus poč.13. stol. a zanechal po sobě jen texty, v Tibetu se dál rozvíjel v živé tradici.

⁴⁶ toto tradiční nábo. je též označováno Tibeťany jako „náboženství lidí“ oproti ostatním „náboženstvím bohů“ (Eliade, M.: Dějiny náboženského myšlení III., Oikúmené, Praha 1997, str. 253)

⁴⁷ jeho vznik spadá do 11 století; zanechal tibetskému buddhismu lapače démonů a bubínek šaman-ského typu, který umožňoval kouzelníkům vystupovat na nebe (Eliade, M.: Dějiny náboženského myš- lení III., Oikúmené, Praha 1997, str. 259)

⁴⁸ tj. kosmogonické a genealogické mýty příležitostně vyprávěné při různých obřadech a slavnostech.

⁴⁹ Aby se prokázalo spojení daného společenství s bohy a předky, je v každém vyprávění důležité dos-pět k původu té či oné instituce. Vyprávění musí být původní a věrohodné. A to je i případ buddhisti- ckých rituálů, které vždy připomínají zvyk, mztický precedens, jenž příslušný rituál ospravedlňuje.“ (Stein, R., A.: La civilisation tibétaine, str 163-5)

⁵⁰ Dokud byli panovníci božského původu nepotřebovali hroby, až jeden panovník ve své pýše přeťal svůj provaz mu¹ a od těch dob se mrtvolý králů pohřbívaly.

⁵¹ Eliade, M.: Dějiny náboženského myšlení III., Oikúmené, Praha 1997, str. 268

Nejstarší představy o posmrtné existenci se podobaly dvěma tradicím doloženým na celém světě: podle nich mrtvý pobývá buď pod zemí, nebo na nebi, přesněji ve hvězdách. Po smrti se duše připojovaly k hvězdám a sdílely jejich věčnost. Protože smrt se rovnala novému zrození, totiž znovuzrození ve světě hvězd, nebe se také chápalo jako Bohyně Matka. Představa o mateřství nebes v sobě zahrnovala myšlenku, že mrtvý musel být zrozen podruhé – po svém nebeském znovuzrození byl Bohyní Matkou kojen, proto byla znázorňována v podobě krávy⁵².

V neolitických⁵³ kulturách převládala víra v umístění onoho světa pod zemí, s čímž se setkáváme i ve Starém Řecku. Smrt symbolizoval labyrint nebo jeskyně. Obojí znamenalo sestup do podsvětí⁵⁴. Nový život v podsvětí, z něhož není návratu.

Labyrint, je slovo řeckého původu a pochází z mýtu o krétském králi Mínovi, který pověřil Daidala postavením bludiště, z něhož by nebylo úniku.

Symbol bludiště byl vkreslován také do střešních dalždic, keramických nádob, hliněných tabulek, mincí a pečetidel, používal se v mozaikách chrámů nebo byl vyryt do dlažby kostelů, aby připomínal znovuzrození.

Bludiště a labyrinty mohly být mapami podsvětí, do něhož musí vejít duše zemřelého. Jako takové jsou vedle jeskyní symbolem smrti. Současně mohly symbolizovat také znovuzrození, neboť dokáže-li se duše proplést do srdce labyrintu, může projít stejnou cestou ven. (úkol 10)

► Obrázky posmrtných cest obsahují *Zlaté plátky* z Petelie a Eleutherny

⁵² Eliade, M.: Dějiny náboženského myšlení I., Oikúmené, Praha 1995, str. 98

⁵³ Z hlediska dějin náboženství došlo k jednotě neolitického světa rozšířením zemědělství (kulty, obřady).

⁵⁴ - rituální smrt iniciačního typu (Eliade, M.: Dějiny náboženského myšlení I., Oikúmené, Praha 1995, str. 131)

(5. stol.) nalezené v hrobech v jižní Itálii a na Krétě. Fragменты zaznamenané na *zlatých plátcích* jsou součástí jakéhosi průvodce záhrobím, srovnatelného s egyptskými či tibetskými „*knihami mrtvých*“ (viz.4.2.3). ◀

V Egyptě bylo znovuzrození také velkým tématem. Usir⁵⁵ po smrti ožije jako „*duchovní osoba*“ (= duše) a životní energie. To On bude napříště zajišťovat plodnost rostlin a všechny rozmnožovací síly. Jinak řečeno zesnulý a znovuzrozený faraon zajišťuje prosperitu království.

Koloběh znovuzrození je však typický především pro východní národy. Víra v reinkarnaci⁵⁶ je ještě dnes součástí **buddhismu**, **hinduismu** a náboženských směrů z nich vycházejících.

Čtyři pravdy o koloběhu života byly zjeveny Buddhovi na konci jeho cesty hledání smyslu lidského života.

Příběh Siddharty:

Buddha prožil veškeré životní zkušenosti. Asketické praktiky – strádání a utrpení, filozofii, jógu, veškeré slasti knížecího života, od blahých pocitů, jež dává vzdělání, přes lásku, moc a zklamání, k chudobě a samotě, k transu a blízkosti smrti.

Prožil v jednom životě tolik, na co možná jiní potřebují desítky životů, proto došel až k vrcholu – mohl vstoupit do Nirvány.

Buddha uzří ve svém osvícení koloběh zrození, úmrtí a převtělení řízený karmou. Byly mu zjeveny čtyři Vznešené pravdy o utrpení, původu utrpení, zrušení utrpení a o cestě, jež vede k jeho odstranění. Tyto pravdy vyložil svým prvním žákům, posléze mnichům, aby je šířili dál po celé zemi.

„Čtyři Vznešené pravdy: První pravda se týká utrpení či bolesti. Pro většinu indických myslitelů je utrpení všechno od zrození přes nemoci a nenaplněné touhy po smrt. Jde o všední utrpení zapříčiněné změnou. Druhá pravda ztotožňuje zdroj utrpení s touhou, s žádostivostí. Ať jde o touhu uspokojovat smyslové rozkoše nebo touhu jež způsobuje převtělování, touhu stále žít. Třetí pravda říká, že osvobození od utrpení tkví v potlačení takových žádostí. Stav, který tímto potlačením nastane je totožný s Nirvánou. Čtvrtá pravda ukazuje cesty jak utrpení zrušit. Ukazuje prostředky, jak vyléčit z nemoci existence. Metoda je známá pod názvem „střední cesta“. Znamená vyhnout se krajnostem (tzn.honbě za štěstím prostřednictvím smyslových prožitků i opačné cestě - hledání duševní blaženosti pomocí přísné askeze). Tato cesta se též se nazývá „osmidílnou cestou“, protože spočívá: 1. v pravém či správném pohledu či názoru (mravní chování), 2. v pravém myšlení (duchovní kázeň), 3. v pravé řeči (moudrost), 4. v pravém jednání, 5. v pravém žití, 6. v pravém snažení, 7. v pravé bdělosti a 8. v pravém soustředění.

Mravní chování, založené na všeobjímající lásce a soucitu s veškerými živými bytostmi tkví v uplatňování tří pravidel (2 – 4) z osmidílné cesty. Du-

⁵⁵ jeden z nejvyšších egyptských bohů; původně byl ctěn jako bůh země a její plodnosti, později hlavně jako vládce podsvětí. Byl zobrazován s vysokou korunou, berlou a důtkami

⁵⁶ víra v převtělování. Víra v nezničitelnost duše, jež je odsouzena ke stěhování až do konečného vy-svobození, se objevuje nejen v Indii, ale také v Řecku – Orfycká koncepci nesmrtnosti. Jako trest za prvotní prohřešení je duše uzavřena v těle (soma). Smrt představuje počátek pravého života. Tento „pravý život“ Není automaticky získán hned. Před tím je duše souzena podle svých vin a zásluh a po určité době se znovu převtěluje.

chovní kázeň spočívá v uplatnění posledních tří pravidel osmidílné cesty. Moudrost vyplývá z prvních dvou pravidel (pravého pohledu a myšlení)⁵⁷

Fascinující představou o významu smrti a posmrtném životě je *mýtus o Erovi z Platónova spisu Republika*. Ve svém výkladu světa čerpal Platón z paralelně se vyvíjející orfické⁵⁸ a pythagorejské⁵⁹ tradice. Použil také některé orientální prameny. Vypůjčil si nauku o stěhování duší a o rozpomínání se a přizpůsobil ji svému vlastnímu systému. Vypracoval novou „mytologii duše“. Platón říká, že vesmír je jednotný a my sami jsme součástí vyššího celku, který se pohybuje podle uspořádaných a harmonických zákonů.

Příběh vypráví o statečném válečníkovi, který padl v bitvě, a tak jej uložili na pohřební hranici. Za dvanáct dní Er povstal a vyprávěl přátelům, příběh o své pouti do světa stínů:

Když jeho duše opustila tělo, připojila se k zástupu ostatních duší. Procházeli tajemnou a podivuhodně krásnou krajinou, až došli k místu, kde se ze dvou propastí v zemi otevíraly dvě stezky vedoucí vzhůru do dvou otvorů v nebi. Zde soudcové vyslovili rozsudek nad každým člověkem a duše spravedlivých pak odcházely jednou ze stezek vedoucích vzhůru. Jiné duše však na svitku nesly záznamy o svých zlých skutcích a musely nastoupit na stezku vedoucí do podsvětí. O Erovi soudci rozhodli, že by se měl vrátit mezi živé a podat jim svědectví o tom, co viděl mezi mrtvými.

Z hlubin druhého otvoru vystupovaly stíny pokryté prachem a špínou, setkávaly se s dušemi, které sestupovali dosud čisté a zářící z druhé nebeské stezky. Na pláni se duše potkávaly a poznávaly ty, které znaly ze svého života. Er se dověděl, že každý skutek, dobrý či zlý, vykonaný během života musí být v posmrtném, 10x vynahrazen.

Odtud pak duše předurčené k návratu na svět v novém převtělení se vydaly na cestu pilířem světla, který byl nadpozemsky krásný a uprostřed nějž viselo vřeteno osudu. Otáčí jím bohyně Nemesis a udržuje v běhu osm různě zbarvených kotoučů. Kotouče jsou dráhy Slunce, Měsíce, planet a pevně stojících hvězd. Každým kotoučem otáčí jedna ze Sirén a vydává jeden tón. Hlas všech Sirén splývá v souzvučnou hudbu sfér.

U trůnu Nemesis sedí její tři dcery – sudičky a svým zpěvem provázejí melodie Sirén. Jedna zpívá o minulosti, druhá o přítomnosti a třetí o budoucnosti a občas se všechny dotknou vřetena a tu a tam se dotýkají prstenců. Ta první měla losy, z nichž si duše měly vytáhnout svůj příští osud. Zvěstovatel duším připomněl, že vstoupí do nového těla. Každá si zvolí svůj los, ale jeho sudba bude nezvratná. Duše nejprve losovaly o pořadí, v němž budou vybírat. Pak před nimi zvěstovatel vykouznil obrazy všech okolností lidského života (nuzotu, slávu, krásu, nemoc apod.) (úkol 11)

Osud nabádal duše, aby nevybíraly ukvapeně.

⁵⁷ Eliade, M.: Dějiny náboženského myšlení II., Oikúmené, Praha 1996, str. 89

⁵⁸ orfismus – nábožensko-filozofická tradice s velmi starými kořeny; za svého zakladatele pokládala Orfea, syna Apollóna; cílem lidského života je osvobození božské duše z vězení těla (dualismus)

⁵⁹ Pythagorejská „seкта“ tvořila uzavřenou společnost esoterického typu. Pod vedením svého zakladatele vyvinuli pythagorejci systém „úplného vzdělání“ tak, že svá asketická a morální nařízení doplňovali studiem hudby, matematiky a astronomie. Konečným cílem byl mystický řád čísel a harmonie protikladů.

Taková volba osudu je vyjádření poměru mezi osudem a svobodnou vůlí. Jde o to, aby byl člověk schopen rozeznat život dobrý od zlého a mohl volit vždy ten nejlepší možný. Člověk by měl volit takový život, aby nebyl moc jednoduchým, tudíž duši nikam neposunul, nic nenaučil, ani naopak příliš zlý, aby duše nezahořkla – nemohla učiniti nic dobrého pro jiné... „měl by se vyhýbatí výstřednostem v obou směrech“ –měl by volit „zlatou střední cestu“⁶⁰

Některé duše za své ctnosti nevděčí vlastní vnitřní moudrosti, ale spíše zvyklostem a obecnému očekávání. Mnoho duší přes svou „dobrotu“ postřádaly životní zkušenosti se zlem, a tak vybíraly pošetile. Jiným duším, přicházejícím z podsvětí však díky vlastnímu i cizímu utrpení se dostalo draze vykoupeného ponaučení a byly laskavější a soucitnější. Některé vyměnily i dobrý los za špatný.

Er byl naplněn úžasem nad tím, jak duše vedeny vzpomínkami na minulý život volily svůj příští osud. Jakmile měly všechny duše svůj los, předstoupily před sudičky a ta první každé duši přidělila ducha strážného. Jeho úkolem bylo provázet duši celým životem a naplnit osud, jaký si zvolila. Druhá sudička pak otočením vřetena potvrdila volbu a duše předstupovaly před třetí sudičku, jež mezi prsty sprádala vlákno tak, aby jej nebylo možné přetrhnout.

Nakonec se všichni poklonili před trůnem Nemesis a duše se pak odebraly do pusté planiny a strávily noc u řeky Zapomnění. Každá duše se z ní musela zhluboka napít, aby ztratila všechny vzpomínky na to, co bylo dříve. Všechny duše usnuly a k půlnoci za ohromného hřmotu byly duše rozprášeny jako padající hvězdy na místa, kde se měly znovu zrodit. Er však nedostal pokyn, aby se napil z řeky Zapomnění, přesto však nevěděl, jak se jeho duše dostala zpět do těla. Probudil se na pohřební hranici a mohl začít vyprávět o své cestě⁶¹.

Tento vesmírný řád, kde každý lidský čin má svou příčinu a důsledek, nevymyslel Platón. Je to starobylá kosmická představa s mytickou podstatou. Smrt je zde pouze přechodovým rituálem – koncem jedné kapitoly.

Každá lidská duše nese odpovědnost za svůj osud a nemůže svalovat vinu na okolnosti či boha. Kořeny naší současné situace tkví v minulosti, ať už je to předchozí život nebo duch předků apod. Každý má v životě odpovědnost sám za sebe a má možnost volby.

S myšlenkou reinkarnace - člověk vytváří budoucnost na základě současnosti a minulosti. Tak to může fungovat i v průběhu jednoho života. „Člověk může trpět a působit utrpení, může dospět k moudrosti a správně se rozhodovat, ale může také hlásat dobrotu a současně volit špatnou cestu.“⁶²

Podobnou myšlenku posmrtného soudu a především odpovědnosti za své vlastní činy a za události v životě kolem nás můžeme však nalézt už mnohem dříve, ve Starém Egyptě.

Během 1. přechodného období⁶³ došlo v Egyptě k „demokratizaci“ posmrtné existence. Šlechtici kopírovali na svých rakvích texty pyramid sepsané vý-

⁶⁰ Platón: Ústava, Oikoymenh, Praha 2005, 619a

⁶¹ Platón, Ústava, Oikoymenh, Praha 2005

⁶² Green, L., Sharman-Burke, J.: Životní cesta v zrcadle mýtů, Portál, Praha 2001, str 209

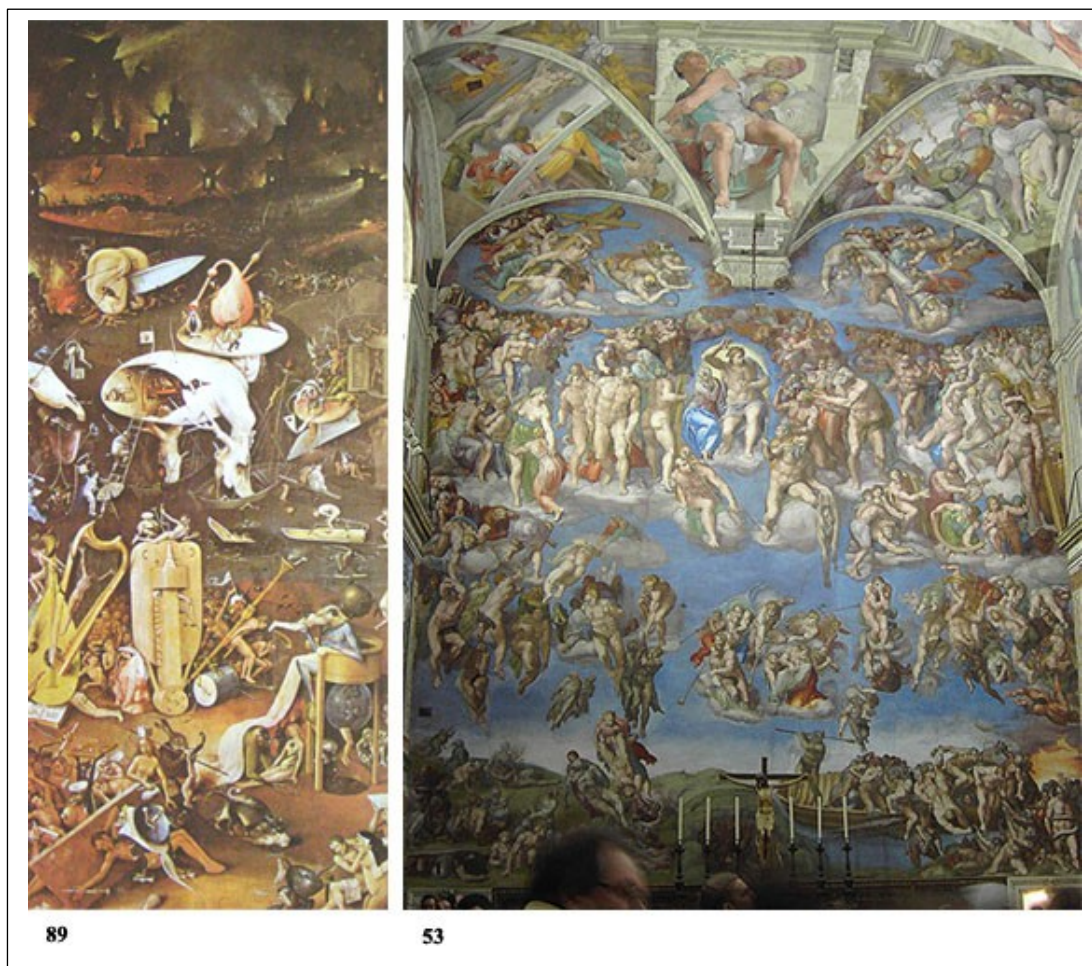
⁶³ mezivládi 2200 – 2050

hradně pro faraóny. Texty z této doby vyprávějí o katastrofách vyvolaných zhroutilím tradiční autority, o bezpráví a zločinech.

Dokumenty také ukazují proměnu niterného řádu člověka. Alespoň někteří hodnostáři uznávají svou zodpovědnost a vinu na pohromách doby. O tom svědčí i poučení jednoho z králů, které sepsal pro svého syna:

„Egypt bojuje dokonce i na hřbitovech...a já dělal totéž! Neštěstí země se stalo kvůli mým činům a já poznal zlo, které jsem učinil teprve poté, co jsem je učinil!“ Král radí svému synovi, aby „jednal spravedlivě tak dlouho, dokud bude žít na zemi. Nedůvěřuj déle let, protože pro soudce, kteří tě po smrti budou soudit je život jako jedna hodina...“ S člověkem zůstanou jen jeho skutky. Proto „nečiň zlo“. Místo budování pomníku z kamene „jednej tak, aby tvým trvalým pomníkem byla láska k tobě. Měj každého rád!“ Neboť bohové cení spravedlnost víc než oběti. „Utěš plačícího a nečiň příkoří vdově. Nezapavuj nikomu majetek jeho otce... Netrestej nespravedlivě. Nezapíjej!“⁶⁴

Myšlenka vzkříšení a posledního soudu je výrazná také v křesťanství. Znovuzrození však nesouvisí s koloběhem životů.

⁶⁴ z textu známého pod názvem *Naučení pro krále Merikarea*, překlad J.A.Wilson, z Pritchard, *Ancient Near Eastern Texts Relating to the Old Testament*, Princeton 1950

Na tomto místě, v souvislosti s opakovaným znovuzrozením je nutno zmínit pojem „*karma*“⁶⁵. *Karma* není nutnost někým daná, je v souvislosti s naším svobodným rozhodováním, podobně jako osud u Platóna. Značí naši schopnost tvořit a měnit. Je tvořivá právě proto, že můžeme rozhodovat o tom, jak a proč jednáme.

Buddha pravil:
*Karma tvoří vše – jako umělec,
karma komponuje – jako tanečník.*⁶⁶

Znamená taky, že cokoli uděláme svým tělem, řečí nebo myslí, bude mít odpovídající následek. Každý skutek, i ten nejmenší, je těhotný svými důsledky. Mistři říkají, že i troška jedu může způsobit smrt a i z drobného semínka může vyrůst obrovský strom. A jak pravil Buddha: „*Nepřehlížejte záporné skutky jenom proto, že jsou malé; ať je jiskra sebemenší může zapálit stoh slámy velký jako hora.*“ A podobně řekl: „*Nepřehlížejte drobné dobré skutky a nemyslete si, že nejsou k ničemu; i drobné kapky vody nakonec naplní velkou nádobu.*“ Karma se nerozpadá jako vnější věci a nikdy neztrácí působnost.⁶⁷

Pravdu o karmě velmi přesně potvrzují zkušenosti se zdánlivou smrtí.
Lidé, kteří zakusili tuto zkušenost, nejenže do nejživějších podrobností přehlížejí události svého minulého života, ale mohou být také svědky nejplnějších možných následků toho, co udělali. Fakticky zažívají v úplném rozsahu

⁶⁵ Slovo *karma* znamená doslova „čin“ a karma je jak síla latentní v činech, tak výsledky, které naše činy přinášejí. Je mnoho druhů karmy: mezinárodní karma, národní karma, karma města a individuální karma. Všechny jsou navzájem složitě závislé a jen osvícená bytost je chápe v jejich komplexnosti.

⁶⁶ Rinpoče, S.: Tibetská kniha o životě a smrti, Pragma, Praha 1996, str.105

⁶⁷ Rinpoče, S.: Tibetská kniha o životě a smrti, Pragma, Praha 1996, str. 102

*následky svých skutků pro druhé a všechny city, i ty nejvíc zneklidňující a po-
buňující, které v nich vyvolali.*⁶⁸

.....
*Sám jsem byl lidmi, kterým jsem ublížil, a byl jsem i těmi, kterým jsem po-
mohl cítit se dobře.*⁶⁹

.....
*Bylo to naprosté znovuprožívání každé myšlenky, která mi kdy přišla na
mysl, každého slova, které jsem pronesl, a každého skutku, který jsem kdy
vykonal; a navíc následek každé myšlenky, slova a skutku pro každého, kdo
kdy vstoupil do mého okolí či sféry vlivu, ať už jsem o něm věděl nebo ne...;
a navíc následek každé myšlenky, slova a skutku pro počasí, rostliny, zví-
řata, půdu, stromy, vodu a vzduch.*⁷⁰

.....
*Přede mnou plynul můj život... docházelo k tomu, že jsem znovu pociťoval
každou emoci, kterou jsem kdy pocítil ve svém životě. A mé oči mi ukazovaly
základy toho, jak ta emoce ovlivnila můj život. Co až dosud způsobil můj ži-
vot a jak ovlivnil životy druhých...*⁷¹

Když už přijmeme myšlenku, že existuje smrt a následuje znovuzrození,
musíme si nutně položit otázku, co se tedy s námi děje mezi smrtí a dalším
znovuzrozením. Jednu verzi onoho místa mezi dvěma zrozeními (tj. zrozením
v posmrtném životě a novým zrozením do života pozemského) nám popsal
už Platónův Er, ovšem jiná kultura, a jsme opět v Tibetu, nám nabízí vysvět-
lení téměř vědecké.

To místo, resp. *mezeru* mezi dvěma zrozeními označují slovem „*bardo*“⁷²

Celou svou existenci můžeme po vzoru tibetských mnichů rozdělit na čtyři
skutečnosti: *život, umírání, smrt (posmrtný stav) a znovuzrození*. Ty vymezují
čtyři barda:

„*přirozené*“ bardo tohoto života, „*bolestné*“ bardo umírání, „*zářivé*“ bardo
dharmaty a „*karmické*“ bardo vznikání.⁷³ Všechna barda jsou údobími, ve
kterých je nám obzvláště nabízena možnost probuzení.

Z tohoto rozdělení pro mne vyplývá, že žena, na rozdíl od mnicha se může
stát současně 4. kosmickým bardem vznikání a zároveň prožívat 1. přirozené
bardo svého vlastního života. Tato úvaha se lehce odráží v mé vlastní tvor-
bě. Mezi dvěma „*mezi*“ se nachází křížovatka.

V přirozeném bardu tohoto života jsou často obsažena dvě další barda:
bardo spánku a snu a bardo meditace. Meditace je cvičením denní doby a

68 Rinpoče, S.: Tibetská kniha o životě a smrti, Pragma, Praha 1996, str.106

69 Moody, R.,A., Jr.: The Light Beyond, Pan, London 1989, str.38

70 Atwarer, P., M., H.: Coming Back to Life, Dodd, Bead, New York 1988, str.36

71 Rinpoče, S.: Tibetská kniha o životě a smrti, Pragma, Praha 1996, str.107

72 Bardo je tibetské slovo, které značí i „přechod“ nebo „mezeru“ mezi dokončením jedné situace
a nástupem jiné. -bar znamená „mezi“, do znamená „zavěšený“ či „hozený“ (Rinpoče, S.: Tibetská
kniha o životě a smrti, Pragma, Praha 1996, str. 112)

73 Rinpoče, S.: Tibetská kniha o životě a smrti, Pragma, Praha 1996, str.113

jóga spánku a snu cvičením nočním. V *tibetské knize mrtvých* jsou tato dvě připojena ke čtyřem bardům, takže vzniká řada šesti bard.⁷⁴

Koloběh znovuzrození je typický především pro východní náboženství. Západ měl vždycky víc naspěch, což se odrazilo i v křesťanství. Křesťané vynalezli „urychlovač procesu reinkarnace“. Západnímu člověku stačí jediný život k tomu, aby navzdory své hříšnosti došel až k Bohu. Přestože jsem křesťanka, tedy pro křesťanství předurčená, toto tvrzení se mi zdá při nejmenším troufalé.

Zatímco u východních směrů se člověk v dlouhé řadě životů, po kouskách pomocí různých životních zkoušek, postupně očišťuje (neboli zduchovňuje), neméně hříšný křesťan vystojí dlouhou frontu ke Svaté zповědi a má vyhráno. Samozřejmě jenom do té doby, než zase zhřeší. To se ovšem může stát hned cestou z kostela.

Svatá zповěď v podstatě funguje jako pračka. Špinavé prádlo se dá dovnitř, proběhne určitý program a prádlo se vyndá čisté, a stejně tak lidé jdou se špinavou duší ke zповědi a odejdou s čistou. Bohužel se zapomíná, že zповěď u mnohých funguje jako pokazená pračka, špinavé prádlo dovnitř a špatně vyprané zase ven, a tak pořád dokola.

Mohli by si tihle jednou vyprat v ruce, ale to dá příliš mnoho práce. Nač razit novou cestu, když tahle už je ušlapaná?

Koloběh znovuzrození ovšem nevyklučuje dosažení „*království nebeského*“ v tomto životě, Jak hlásal Ježíš. Patrně ale jen za předpokladu, že tento život není první. To by pak znamenalo, že *království* dosáhnou jen ti křesťané, kteří už v minulosti prošli podstatným duchovním vývojem. O tom ale samozřejmě nemohou vědět, vzhledem k tomu, že člověk vše zapomene, než se narodí, a především také proto, že jejich víra tuhle možnost ani nepřipouští.

4.2.3 mandala / symbolika kruhu

Koloběh znovuzrození souvisí se symbolikou kruhu. Kolo je atributem Štěstěny, personifikovaného Osudu. Počínaje 16. stoletím je kruh spojen s pohanským bohem (vidno v italském malířství té doby – chrámy jakožto kruhové stavby se sloupy, ► např. římský Pantheon, Vestin chrám ◄).

Kruh a koule byly považovány za dokonalé tvary, vyhovující renesančnímu pojetí Boha⁷⁵ Kruh je také symbolicky užíván v zobrazeních nebes jako soustředných kůrů andělů a při uspořádání učedníků stojících v kruhu kolem Krista.

Ani kruh však není výhradně západním symbolem.

Motiv kruhu se objevuje v *mandalách*⁷⁶. Mandalas jsou harmonickými spojeními kruhu a čtverce, kde kolo je symbolem nebe, transcendece, vnějších sil a nekonečna, kdežto čtverec představuje vnitřní síly, to, co je spojené s člověkem a zemí. Oba obrazce spojuje centrální bod, který je zároveň po-

⁷⁴ Rinpoče, S.: *Tibetská kniha o životě a smrti*, Pragma, Praha 1996, str.118

⁷⁵ Byl kosmickou myslí, jež na sebe vzala podobu koule zahrnující celý vesmír – ducha myšlení a hmotu

⁷⁶ ze sanskrtu, znamená *kolo*, *oblouk*

čátkem i koncem celého systému. V nejširším smyslu jsou mandaly diagramy, které ukazují, jak se chaos stává harmonickou formou.

Mandala je vytvářena obvykle při příležitosti nějaké slavnosti či obřadu a její forma se řídí smyslem a významem příležitosti, ke které je vytvářena.

Tibetští mniši na zem vysypávají z obarveného písku nebo rýžové moučky obrazec, obvykle kruhového tvaru, který je symbolickým znázorněním buddhistické představy vesmíru. Jejich tvorba vyžaduje velkou pečlivost a trpělivost, čímž představuje určitý rituál.

Krátce po té, co je mandala po několika-denní práci dokončena, je na znamení pomíjivosti a věčného koloběhu života i smrti zničena. Písek je smeten na hromadu a rozprášen ve větru nebo vhozen do řeky.

Existují různé druhy mandal – očišťující, posilující určité vlastnosti či jednotlivé oblasti lidského života.

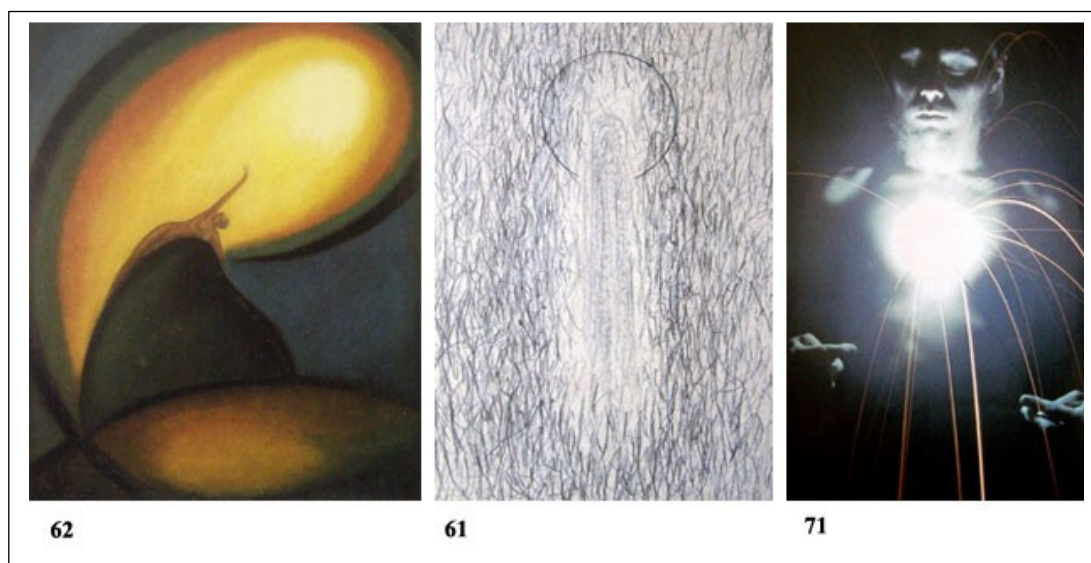
Mandaly jsou živou formou abstraktního ornamentu, která je sice dnes na hony vzdálena původní symbolice a účinu buddhistických děl, ale žije si svým novým uměleckým životem.

4.2.3 symbolika spojení s universem / božské světlo

Také světlo hraje důležitou úlohu nejen v okamžiku zrození, a to téměř u všech náboženských tradic, ale také v okamžiku spojení s nejhlubší pravdou, universem nebo Bohem, s čímž souvisí také světlo doprovázející umírajícího, o kterém se v některých společnostech hovoří s naprostou samozřejmostí.

Z buddhistické ikonografie vyplývá, že světlo se považovalo za neadekvátnější reprezentaci „ducha“.

Význam připisovaný světlu je základní charakteristikou tibetské náboženské zkušenosti, „ať už je světlo jako plodivý princip, nebo jako symbol nejvyšší skutečnosti, nebo jako světlo, ze kterého vše pochází a které je přítomno i v nás samých“. Pro všechny školy tibetského buddhismu je duch světlo.

V okamžiku smrti odlétá „duše“ svatých a jóginů temenem hlavy⁷⁷ jako světelný šíp a mizí v „kouřovém otvoru nebe“⁷⁸. Běžnému smrtelníkovi, když umírá, otevře lama na temeni otvor, aby „duši“ usnadnil vzlet. Několik dnů po skonání předčítá lama nad nebožtíkem *Tibetskou knihu mrtvých*⁷⁹. Lama ho

⁷⁷ místem, kde v některých křesťanských obrazech mají světci, apoštolové či andělé umístěn malý plamínek, patrně jako symbol spojení s Bohem

⁷⁸ tento obřad se nazývá též „otevírání nebeské brány“ – nabízí se též srovnání s křesťanskou ikonografií

⁷⁹ *Bardo thödol* - ukazuje na téměř úplné odposvátnění smrti v současných západních společnostech.

upozorňuje, že bude náhle *probuzen oslnivým světlem*: to se potká se svým vlastním já a současně s poslední skutečností. Prožitek světla je poslední a možná nejnáročnější iniciační zkouškou.

Tibeťané provozují také hrůzné meditace⁸⁰, které jsou však prodchnuty duchovními významy. Z těch nejméně hrůzných je „Rozjímání o vlastní kostře“. Jde o typicky šamanské cvičení, jež sleduje v tibetském buddhismu *extatický prožitek neskutečnosti světa i vlastního já*. Mnich musí např. vidět sám sebe jako „ohromnou bílou svítící kostru, z níž šlehají tak velké plameny, že zaplní prázdnotu veškerenstva“⁸¹.

Toto nedoporučuji zkoušet, obyčejný člověk by se mohl také zbláznit.

Kdyby i na evropském kontinentu byly hluboce zakořeněny rituály popisované v *Tibetské knize mrtvých*, patrně by nikdy nevznikla některá významná umělecká díla.

► Např. obraz norského malíře a grafika **Edvarda Muncha**, představitele expresionismu, *Úzkost* (1894), jenž je výrazem malířových utkvělých pocitů strach ze smrti. ◀

Také v mazdaismu se setkáváme s významnou rolí, kterou mělo světlo, potažmo „oheň“. Pro každého krále bylo hlavním náboženským aktem založení ohně. Oheň měl očišťující funkci, proto byl chápán jako posvátný.

I v křesťanské mystice má oheň svou symboliku. Plamen je symbolem čistoty.⁸² V mnohých obrazech je umístěn ve stejném místě, kudy prochází i výše zmíněný *světelný šíp* u jogínů, tedy v místě 7., *korunní čakry*⁸³.

halu-cinacím a přijít o rozum

⁸¹ Evans-Wentz, W., Y.: *Le Yoga tibétain et les doctrines secrètes*, str. 315n

⁸² Nejen tento, ale mnoho dalších motivů (narození, nauka o andělech, mágové, theologie světla..) z íránských náboženských představ převzalo křesťanství a islám.

⁸³ Čakry jsou podle hinduismu a dalších, často s hinduismem kulturně spřízněných myšlenkových proudů energetická místa (centra) v těle, popisovaná jako vír nebo kruh. Aby bylo lidské tělo zdravé, musí jeho čakry správně fungovat, být v rovnováze a přijímat a vydávat bioenergii. (dále viz. 5.1.2)

O světle jasně hovoří též představitel východní církve *Řehoř Palamase*⁸⁴ ve svých *Triádách*. Vysvětluje božské světlo, jež hésychasté⁸⁵ viděli. Odvolává se na světlo, které se šířilo při proměnění Páně.

Na hoře Tábor nedošlo k žádné změně v Ježíšovi, ale k proměně apoštolů: ti působením Boží milosti obdrželi schopnost spatřit Ježíše, jaký byl, oslepujícího ve svém světle. Tuto schopnost měl Adam před pádem a člověk ji znovu nabude v eschatologické budoucnosti. Na druhé straně Palamas – v souladu s tradicí egyptských mnichů – tvrdí, že vidění nestvořeného světla je doprovázeno objektivním prozářením světce. „*Ten, kdo má účast na Boží energii, se sám jaksí stává světlem; je spojen se světlem a světlem vidí při plném vědomí vše, co zůstává skryto těm, kdož nepřijali tuto milost.*“⁸⁶

Zjevení bohů, stejně jako osvětlení či narození spasitele se projevuje rozli- tím nadpřirozeného světla.⁸⁷

Světlo se tedy pojí jak se samotným Bohem, s očistnými rituály, se samotnou duchovní čistotou (svatozář, plamen v srdci), symbolizuje důležité události (jako příchod spasitele – Zarathuštrovo narození doprovázela velká záře, Ježíše oznamovala ohromná kometa) a svojí přítomností zduchovňuje prstory.

► Toho využívali také architekti při stavbách kostelů. Paprsky světla dopadající do jinak temných sakrálních prostor působí, jakoby se v chrámech zpřítomňoval sám Bůh ◀

Kazani, které přeložil v. Losský, „La Théologie de la Lumière“, str. 110, viz. též Litáč, M....

Dějiny náboženského myšlení III., Oikúmené, Praha 1997, str. 212-3

⁸⁷ viz. úloha světla v íránských náboženských naukách, v křesťanství...

4.2.4 symbolika znovuzrození / božské dítě

Motiv znovuobjevování související se znovuzrozením, vzkříšením nebo také se zmrtvýchvstáním lze najít ve starověkém Řecku u boha *Dionýsa*⁸⁸ který byl bohem i smrtelníkem, jenž překonal smrt. Dionýsos se zjevuje a mizí (tzn. sestupuje do pekel, tedy „smrti“ a navrácí se zpět ze země mrtvých). Zjevuje posvátnost spojení mezi životem a smrtí.

V řeckých obřadech, se Dionýsos⁸⁹ objevuje jako bůh smrti i plodnosti zároveň. I staří Řekové, stejně jako Egypťané, věřili, že mrtví a mocnosti podsvětí ovládají plodnost a hojnost. „Mrtví nám poskytují potravu, růst a zárodky“⁹⁰. Podobně jako znovunarozený Usir ve Starém Egyptě.

Výjevy symbolizující tajemství života – symboly tvořivé schopnosti bohů (Boha) a též jeho přítomnosti nalezneme například na freskách ve Ville dei Misteri v Pompejích. Jde o *falus*⁹¹ jakožto plodivý orgán Dionýsa. Falus byl součástí rituálů. Objevují se hypotézy, že ústřední akt rituální iniciace spočíval v odhalení falu skrytého v ošatce⁹².

vzkříšen. Jeho souvislost s Ježíšem Kristem je patrná i v Káni Galilejské, kdy Ježíš při svatební hostině proměnil vodu ve víno, což koresponduje s dionýsovským mýtem. Evangelista Jan tak říká, ne Dionýsos, ale Je-žíš je dárce pravé radosti.

⁸⁹ Dionýsa jako symbol značí opilost, erotika, univerzální plodnost, zkušenosti vyvolávané periodickými návraty mrtvých, ponor do animálního nevědomí extáze, entusiasmu, šílenství. (Eliade, M.: Dějiny náboženského myšlení I., Oikúmené, Praha 1995, str. 337)

⁹⁰ z Hippokratovského pojednání (Eliade, M.: Dějiny náboženského myšlení I., Oikúmené, Praha 1995, str.337)

⁹¹ ve spojení s falem, jakožto symbolem obrovitě tvořivé síly je zobrazován také hinduistický bůh Šiva, tvůrce a ničitel světů

⁹² Matz, F., Boyance, P.

I Dionýsos jakožto dítě je znakem znovuzrození a obnovy; je pokračování náboženské symboliky falu. Ukazování falu bylo patrně součástí rituálů, které předcházely přístupu do přítomnosti Boha. Ústředním aktem iniciace, který následoval, byla božská přítomnost prociťovaná prostřednictvím hudby a tance. Tato tzv. *Dionýsovská extáze* znamenala především překročení lidského údělu, objev naprostého osvobození, dar svobody a spontánnosti, jaké jsou lidem jinak nedostupné. Osvobození od zákazů a konvencí etického i společenského řádu⁹³.

Kult Dionýsa dítěte se těšil veliké oblibě. Četné rituály oslavovaly jeho narození, které je symbolem probuzení, nebo-li zmrtvýchvstání. Je často zobrazován ve výtvarném umění. Výzdoba sarkofágů se hojně inspirovala mytologickými příběhy, zejména příběhem Dionýsova dětství (zázračné narození, ošatka).

Božské dítě je všude na světě nadáno iniciačním symbolismem, zjevujícím „obrození“ mystického řádu. V Řecku je to Dionýsos, u nás *Ježíšek*.

4.3 za hranice běžného vnímání / ale jak na to?

Abychom zjistili, co je za hranicemi toho nám známého, nemusíme ještě umírat. Stačí být trochu zběhlí v meditaci, nebo jen zavřít oči a snít⁹⁴. Pak už jde pouze o to, do jaké hloubky jsme schopní se ponořit a jakou stopu v nás exkurze za hranice běžného vnímání zanechá. Toto snové dobrodružství, tato imaginární cesta se může stát i něčím víc, než jen fascinujícím zážitkem. Může do jisté míry tvořit plán naší budoucnosti.⁹⁵ (úkol 12)

4.3.1 meditace / modlení • rozjímání a snění

Takový výlet může mít i terapeutické účinky. Slyšela jsem, že lidé s citovými nebo psychickými problémy dostávali od starých hinduistických lékařů namísto léků příběhy sloužící jako podklad k meditaci, v níž našli na své problémy řešení. V meditaci mohli transformovat své zmatené pocity v dokonalé vlastnosti, jakými je například soucit, moudrost, radost, vnitřní síla, pronikavý vhled atp.

I dnes je meditace v některých souvislostech používána jako lék.⁹⁶

⁹³ Je spojována s běsněním, mánii či opilost vínem.

⁹⁴ Ve snu i když oči nevidí, uši neslyší, my přesto vidíme a slyšíme. Tělo spí, ale naše duše zbavená nadvlády smyslů užívá svobody.

⁹⁵ Večer před spaním si navodit stav transu a snažit se co nejintenzivněji pociťovat radost a ulehčení, jaké by se prožívalo, dopadl-li by problém dobře. Představa musí být v souladu s přáním srdce. (Hay, L.L.: Miluj svůj život, Radost, Praha 1993)

⁹⁶ Vliv stresu na zdraví se odvíjí podle vzorce chování. Rozhodující úlohu hraje reagování na stres. Lidé negativně reagující na stres statisticky dříve umírají. → lékem je MEDITACE =

Stejně tak sen může do jisté míry ovlivňovat naše životní zkušenosti. Umělec dělá totéž, co dělá dítě, když si hraje. Vytváří vymyšlený svět, stejně tak, jako když v bdělém stavu sníme. (Freud)

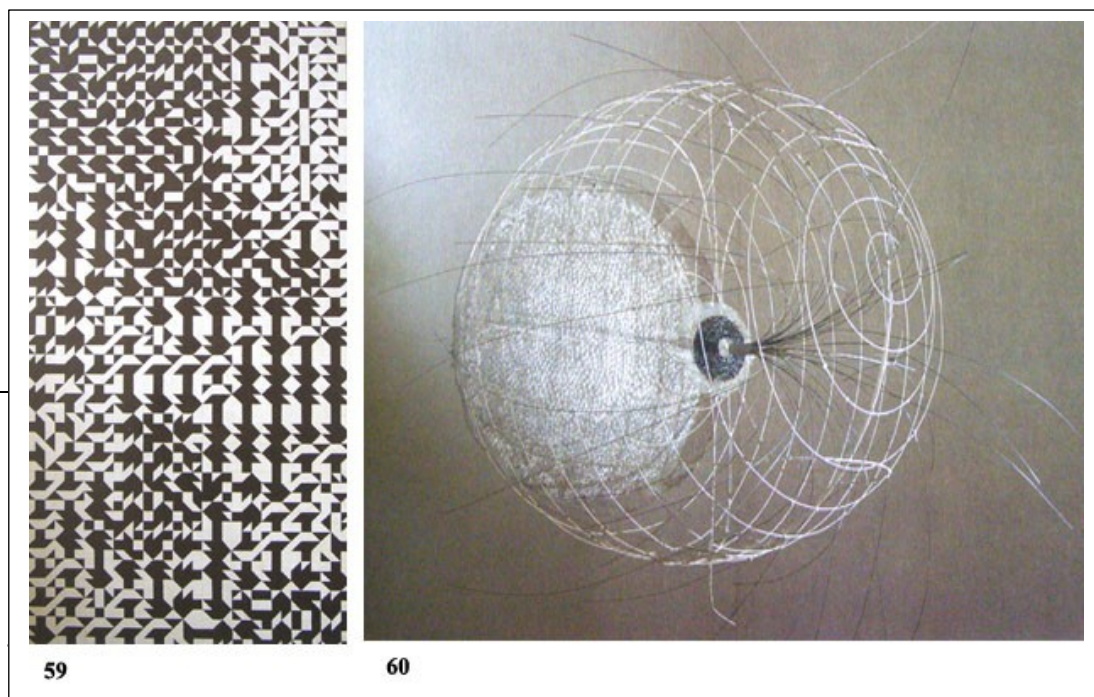
Ale co je to ta *meditace*?

Slovo *meditace* pochází z latinského „*meditatio*“, které znamená „*rozjímání*“. V tomto významu se používá v křesťanství. Křesťanskou formou meditace je modlitba⁹⁷. Typické je pro ni přesné znění, jež se mnoho set let předává. Avšak i křesťanská modlitba může být osobní, sestavená v reakci na jeden konkrétní problém v životě. Oba druhy modliteb jsou vyslyšeny v okamžiku, kdy se stanou každodenním zvykem, v té chvíli dochází v životě k naprosté změně.

Člověk nemusí měnit nikoho jiného jen sebe.

Meditací se obvykle míní stav, kdy je mysl zbavená všech myšlenek; mentální otevření se Bohu; soustředění mysli na jeden objekt (dýchání nebo *slovní mantra*⁹⁸, melodický prvek, obrázek) (**úkol 13**); intuitivní vhled do náboženské doktríny. Ačkoli se nejčastěji objevuje v náboženském kontextu, byla využívána například i v bojových uměních. Dnes je rozvíjena v mnoha spirituálních hnutích, a je také inspirací nebo prostředkem k tvorbě některých výtvarných umělců. Na tomto místě třeba zmínit dvě významné osobnosti české výtvarné scény 20. století, *Františka Drtikola* a *Karla Malicha*.

► Zatímco *Drtikolovi* byla východiskem koncentrace a meditace, při níž se mu podle vlastních slov světlo nejčastěji zjevovalo, *Malich* od soustředěného vnímání svého okolí přešel ke kresebným a písemným záznamům odehrávajících se vizí. Do vnitřních prostorů jeho drátěných kompozic je třeba se dívat z jednoho bodu. Scéna se rozevírá od autora – subjektivní vidění očima autora. ◀

náboženství, jako je hinduismus či buddhismus slouží tato součást, v rozsahu od několika slabik až po několik vět, k opakovanému recitování nebo opakování. Jde hlavně o zvukovou hodnotu slabik a podpoření přirozené schopnosti mysli zklidnit se.

Významně souvisí *meditace*⁹⁹s východními náboženskými směry, jako je *hinduismus*¹⁰⁰, *buddhismus* či *zen-buddhismus*. Každý směr má své specifické metody meditace, ale dá se říci, že všechny meditace slouží ke zklidnění, rozvíjení dobrých lidských vlastností a získání vhledu do podstaty. Jedním ze způsobů je *meditace ke zklidnění mysli*. U pokojné meditace, která rozvíjí klidnou mysl jde o hluboké soustředění se na jeden bod - často proud dechu na špičce nosu, chůzi či sošku Buddhy.

Zejména pro velký význam, který je připisován meditaci krátce k *zen-buddhismu*, učení, jež je reakcí na tradiční buddhismus (viz. 4.3.2).

Podle tradičního příběhu přinesl roku 520 *zen* do Číny indický mnich *Bodhidharma* jako učení předávané beze slov; od srdce k srdci. *Zen* vychází z myšlenky, že není podstatné, co přesně Buddha řekl, protože smysl jeho slov se vztahuje k místu, času a úrovni jeho posluchačů. Mistři raného *zenu* nezanechali žádné písemné záznamy, protože byli proti jakémukoli písemně předávanému vědění.

Nalezení pravdy probíhá formou meditace, zpravidla vsedě (velká důležitost se přikládá správnému držení těla a správnému dýchání). Všem školám je společné pohrdání vědění, získaným pouhým studiem textů, což má původ v domněnce, že Buddhova nauka je v intelektuálních spekulacích nepoznatelná. Nejdůležitější na celé nauce je ona osobní zkušenost získaná probuzením a s ní spojené vnímání skutečné podstaty světa kolem nás.

Žáci tu dostávají za úkol vyřešit zdánlivě nesmyslnou hádanku - *koán*, která nemá žádné racionální řešení. Nelze vyřešit pomocí konceptuálního myšlení. Teprve v okamžiku, kdy je zlomen navyký způsob uvažování a obrátí se pozornost k pravé podstatě mysli, dostaneme „odpověď“. Takováto praxe je pro *zen* specifická.

Začátečníkům *zenoví mistři*¹⁰¹ nepodávali přesné návody jak medитovat, nechávali na žáku, aby sám pochopil, co je pro něj nejvhodnější. V tomto přístupu se odráží čínský původ *zenu*, jelikož v Číně, na rozdíl od více racionálně založené Indie, byl vždy kladem velký důraz na intuici.

ukázka několika známých *koánů*:

Jak zní potlesk jedné ruky?

Goso pravil: „Kdybych to chtěl vysvětlit na příkladu, je to jako by kráva procházela zamřížovaným oknem. Rohy, hlava, tělo a čtyři nohy jsou již skrz. Proč neprojde její ocas?“

⁹⁹ Původně sanskrtský výraz *dhjána*, označující soustředěné spočívání, byl do čínštiny převzat v po-době *čchan* (meditace), z čehož se vyvinulo japonské čtení *zen*.

¹⁰⁰ nejrozšířenější indické náboženství vzniklé ve 4.-6. století na základě bráhmánismu a buddhismu; zavedl stavbu chrámů a zobrazování božstev

¹⁰¹ Na rozdíl od tradičního buddhismu, se *zenoví mistři* necítí být vázáni konvenční morálkou a je-li to účelné, jsou schopni porušit buddhistická pravidla, dokonce i zákaz zabíjet živé tvory (bojová umění)

Kam jde světlo žárovky, když se zhasne?

Žák se zeptal mistra: „Co je osvícení?“ Mistr odpověděl: „Když jsi hladový, tak jez. Když jsi unaven, spi!“

Světlo a tma jsou vzájemně na sobě závislé. A ty?

Mnich se zeptal mistra Kegona: „V jakém stavu se vrací osvícený do světa?“ Na to Kegon: „Jednou rozbité zrcadlo již nikdy nezrcadlí, jednou spadané listí se nevrátí k původní větví.“ Jak vypadala tvoje tvář před narozením tvých rodičů?

Dva jdou cestou.

Jeden nezmokne.

Ach, tento podzimní déšť!

(úkol 14)

Paralely k pořekadlům zenu lze vidět v *tantrické*¹⁰² *písni Sarahy* z 10. stol.

Píseň Sarahy

Jestliže je to již zjevné, k čemu meditace?

A jestliže je to skryté, měří člověk jenom temnotu.

Mantry a tantry, meditace a soustředění, to vše je jen záležitostí sebeklamu.

Neznečišťujte kontemplaci myšlenku, která je ve své podstatě čistá, nýbrž přebývejte v blahu sebe samých a přestaňte s tím trápením.

Ať vidíte cokoli, je to vpředu, vzadu, ve všech deseti směrech.

Právě dnes dopustíte, aby váš mistr učinil konec sebeklamu!

Přirozenost nebe je původně jasná, ale samým hledáním se pohled zatemní.

Než se však pustíme na odvážnou výpravu do světa, v němž se pouze s mapou a buzolou neorientujeme, měli bychom se dobře rozmyslet, jestli to risknem na vlastní pěst, nebo raději vyhledáme zkušeného průvodce, který s námi setrvá alespoň v počátcích naší cesty.

4.3.2 duchovní cíl • vůdce • směr / země • průvodce a Fischer

Když vyrazíme kupříkladu do Itálie nejprve pohodlně s cestovkou, jejíž pověřenec nám ukáže, kde je co v daném kraji zajímavého, můžeme se tam později vydat sami a ony zajímavosti si znovu prohlédnout.

Nebudeme už v cizí zemi úplnými nováčky a dokonce, bez paní průvodkyně, se můžeme zdržet i tam, kde by nás po pěti minutách fotografování se před významnou památkou hnali zpět do autobusu. Kromě toho můžeme navštívit i uličky, které by nám zůstaly utajené.

Když budeme mít pocit, že už jsme téhle země nasycení, naskočíme do auta vrátíme se domů a za čas se můžeme opět vydat zkoumat nový svět, třeba zase nejdřív s cestovkou a průvodcem.

A nebudeme-li spokojeni, vydáme se příště do téhle země s jiným průvodcem nebo do jiné země s úplně jinou cestovkou.

Na rozdíl od výběru místa, kde strávíme dovolenou, což je výběr omezený, ale přesně vymezený, podle nabídky cestovních kancelářů, je duchovní cíl velmi nekonkrétní.

¹⁰² Ústřední princip tantrismu je, že vše, co člověk vnímá, je tvořeno páry protikladů. cestou ke splynutí s božstvem je spojení těchto protikladů.

Cílem může být v těchto případech *Bůh*, *Alláh* nebo *Nirvána*.. a nebo jen silné tušení, že musí existovat *něco víc*, než co dosud známe.

Duchovních vůdců různých náboženských směrů nebo menších náboženských skupin či sekt, kteří nás seznámí s ideologií nebo přímo přivedou do společenství podobně smýšlejících lidí je dnes nespočet. Výhodou, oproti cestovkám, které nám patrně nenabídnou ze seznamu desítek průvodců, jsou hlavní náboženské směry a větší skupiny schopné zajistit téměř neomezený výběr průvodců.

A tak není-li mi blízké např. kázání tohoto kněze, můžu jít bez obav na mši v jinou hodinu či jiný den. Pokud si ani tak nevyberu, zkusím jiný kostel a kdybych čistě hypoteticky nenašla v celém městě kněze, který by mne dokázal svým kázáním zaujmout, mohu zkusit nějaký jiný kostel v jiném městě. A může se také stát, že své hledání ukončím ve stejném městě, avšak v kostele jiného vyznání.

Rozdílů je ohromné množství, protože i možností výkladu učení, které přinesli zakladatelé náboženských směrů v jejich počátcích je množství.

Já myslím, že je dobře, že tomu tak je.

Kdyby se v historii objevila jen jedna výrazná osobnost, která by nám ukázala směr, kterým se máme jako lidstvo ubírat a přislíbila nám, že budeme-li ji následovat, dojdeme spolehlivě do vysněného cíle, neměla bych teď jednak o čem psát a jednak bychom my všichni ani neměli co hledat. Neexistovala by víra. Protože víra předpokládá nevědomost. Nemohli bychom věřit, pokud bychom věděli. A navíc, toužili bychom po dosažení cíle, kdyby cesta k němu byla tak jednoznačná a vyloučením omylů také jednoduchá?

Svět poskytuje možnost výběru, tedy i svobodnou volbu, a tak si můžeme vybrat jak cíl, kterého chceme dosáhnout (ať už je to *Ahura Mazda*, *Hospodin*, *Bůh* nebo *Alláh*), tak i průvodce, kteří se inspirojí osobnostmi stojící na počátku dění (ať je to *Zarathuštra*, *Mojžíš*, *Ježíš* nebo *Muhammad*). Můžeme se vydat jak na západ tak na východ (přes Jerusálém nebo Mekku), s mapou nebo s cestovatelskou příručkou (čtením v *gátách*, s Biblí, Koránem nebo jenom *koánem*).

Uvedu jen ty směry a osobnosti, které zapadly do soukolí mých vlastních úvah o smyslu života a posmrtném bytí, do mých náboženských idejí a vytvořily moji soukromou náboženskou syntézu.

Představuji si jednoho Boha, který se pojí s jednotou – s universem, tudíž mi jsou bližší náboženství monotheistická.

Zmíním však jak směry, které ovlivnily podobu dnešního křesťanství nebo směry či náboženské reformy, které s ním mají nápadně shodné prvky, tak i některé východní náboženské ideologie, které významně ovlivňují můj postoj ke skutečnosti.

Na rozdíl od některých přísně ortodoxně smýšlejících věřících, jenž považují své vyznání za jediné správné, tedy obecně platné, já uvažuji tak, že nejde o jediné správné náboženství obecně, ale o správné náboženství subjektivně. Tedy, že nelze vytknout nic tomu, kdo vyznává své náboženství ortodoxně, ale zároveň připouští jiné náboženské systémy jako relevantní pro jiné kultury.

Oproti těm, kteří v ostatních náboženstvích hledají odlišnosti od svého vyznání, aby je označili za mylné úvahy o světě a ještě zarytěji se mohli držet

své větve, já objevuji v různých systémech spíše shody a podobnosti, protože za těmi se dá hledat všeplatná pravda. Nezáleží na tom, že každý slyší, říká nebo vidí jinak, podstatné je „co“ každý slyší, říká nebo vidí, byť jinak.

I když každý „co“ vidí, slyší nebo říká jinak, je to pořád „co“. Když položím na stůl čtyři jablka, velké šťavnaté, malé, po zimě scvrklé, červené a zelené, ať si vyberu kterýkoliv plod, vždycky je to jablko. A tak je to i s náboženskými směry. Něco jiného pak je manipulace s výkladem, ale o tom později.

Výčet začneme ve *starověkém Egyptě u slunečního boha Atona*, kterého vyzdvihl faraón *Achnaton*. Zmíním *íránská náboženství mazdeismus s bohem Ahurou Mazdou*, jehož poselství hlásal *prorok Zarathuštra*¹⁰³, a *mithraismus* odvozený od *boha Mithry*, protože tato náboženství přispěla k náboženskému utváření Západu, především vytvořením mýtu *spasitele*, vypracováním „optimistické“ eschatologie, hlásající konečné vítězství dobra, všeobecnou spásu a učení o vzkříšení těl.¹⁰⁴

Mnoho z této ideologie převzalo *křesťanství* uznávající jediného *Boha, Hospodina*, který k nám mluvil skrze svého *syna Ježíše Krista* i starší *židovské náboženství-judaismus*, v němž jméno nejvyššího zní *Jahve* nebo *Hospodin* a jméno *proroka, vůdce vyvoleného izraelského národa* je *Mojžíš*. Z východních náboženství věnují pozornost *buddhismu* a okrajově také *hinduismu*.

Uctívat jako nejvyšší moc jednoho Boha a nikoli celé božstvo se zdálo přijatelnější už jednomu z egyptských faraonů Achnatonovi¹⁰⁵. Achnatonova reforma (1375 – 1350 př. Kr.) v Egyptě nahradila kult Amona¹⁰⁶ slunečným „monotheismem“ Atona. Aton byl prohlášen za „jediného Boha“.

Stejně jako *Mojžíšův Jahve je bohem*, „který stvořil všechno co existuje“. A stejně tak i význam, který Achnaton připisoval „učení“ je srovnatelný s úlohou tóry v jahvismu.

Proměnu náboženských struktur znamenala cesta¹⁰⁷, kterou podnikl *Mojžíš*, aby vyvedl Izraelský národ z Egypta. Tato událost se stala základem nového židovského náboženství.

¹⁰³ Klíma, O.: *Jasna* (E1 str. 286) Psal „gáty“ jež se vřazují do staré indoevropské tradice posvátné poezie.

¹⁰⁴ Eliade, M.: *Dějiny náboženského myšlení I.*, Oikúmené, Praha 1995

¹⁰⁵ překlad „*ten, který slouží Atonovi*“ ; Byl faraonem, který se zřekl přísného konvencionalismu ukládaného etiketou a se členy své rodiny i svými blízkými jednal přirozeně. Náboženskou hodnotu při-kládal *pravdě* a tedy všemu, co bylo *přirozené* a co bylo v souladu s životními rytmy. Objevil tak náboženský význam *radosti ze života*. Aby prosadil svou reformu vytlačil Amona i všechny ostatní bohy ve prospěch Atona, nejvyššího boha, ztotožněného se slunečním kotoučem, univerzálním zdrojem živo-ta. Aton je zároveň *stvořitelem zárodku v ženě*, to on zárodek oživuje a bdí nad porodem i růstem dí-těte. (Eliade, M.: *Dějiny náboženského myšlení I.*, Oikúmené, Praha 1995, str. 109)

¹⁰⁶ slučován s bohem slunce Re (Amon-Re), byl zobrazován v mnoha podobách, nejčastěji jako muž s odznaky královské moci a slunečním kotoučem na hlavě; egyptští králové se prohlašovali za jeho syny, často včleňovali jeho jméno do svého

¹⁰⁷ *Jde o cestu kosmického typu – připomínkou této historické události je pastýřský svátek jara – rituál, jenž má spojitost se slavením Velikonoc* (Eliade, M.: *Dějiny náboženského myšlení I.*, Oikúmené, Praha 1995, str. 173)

Existence „proroka“ či „reformátora“ Zarathuštry je oproti ostatním zmíněným osobnostem sporná¹⁰⁸, podstatné však je, že se jeho postava stala příkladným vzorem pro věřící „mazdejského náboženství“.

Údajně působil někdy v letech 1000 – 600 př. Kr. Nezakládá sice monotheismus, ale nabádá k volbě jednoho Boha – zvolení dobra - pravého náboženství.

Dobro a zlo nejsou povaha, je to volba – cesta. Volba dobra či zla je na duchu, nelze tedy v tomto případě vinit Pána a považovat ho za původce zla. Blíženečtí duchové volili mezi dobrem a zlem, tzn. mezi řádem a lží. Ahura Mazda však ve své vševědoucnosti od počátku věděl, že „Zhoubný duch“ zvolí špatnou cestu a přesto mu v tom nezabránil.

Stejně tak i Hospodin ve své vševědoucnosti věděl, že první lidé ochutnají jablko ze stromu poznání, a ani on jim v tom nezabránil.

Patrně proto, že existence zla je předpokladem lidské svobody. Oproti starým kosmologiím, kde zlo je protikladem Boha, **Zlo v judaismu není personifikováno jako odpůrce Jahveho. Zrodilo se jako následek neposlušnosti prvních lidí a vzpoury padlých andělů.** (Nazpět ke starším kosmologiím se svým pojetím zla později vrací Ježíš. **Zlo** nechápal jako chybu, ale jako sílu¹⁰⁹, která člověka zotročuje. V křesťanství jde o překonání zla a to i v životě toho, kdo je jeho nositelem. Takové překonání je možné jen jako radikální proměna člověka a ta se nestane pod tlakem trestu či odplaty, nýbrž tam, kde ten, který je v právu, zastaví svůj nárok na odplatu, na trest a zadostiučinění. Tam se otevírá prostor pro setkání, prostor pro možnost hluboké existenciální proměny člověka¹¹⁰.

¹⁰⁸ Po několika pokoleních už kolektivní paměť nedokáže uchovat původní životopis významné osobnosti; ta se nakonec stane jakýmsi archetypem, tj. vyjadřuje výhradně kladné stránky svého poslání, doložené paradigmatickými událostmi příznačnými pro vzor, který ztělesňuje. Platí to nejen pro Gau-tamu Buddhu či Ježíše Krista.

¹⁰⁹ zlo – jako démonská mocnost, zlo už není jen nedostatek dobra.

¹¹⁰ Funda, O., A.: De Profundis, Pedf.UK, Praha 1997, str. 177

Dobro a zlo jako součást téhož kosmického, tudíž i rytmu lidského života je v čínském myšlení vyjádřeno polární dvojicí velkých protikladných kosmických mocností *jin* a *jang*.¹¹¹

Velkým božstvům v *hinduismu* je vlastní komplementarita protikladných funkcí. Nejvyšší bytosti jsou *Višnu* a *Šiva* nebo také souhrně *Kršna*. Vyjadřují protiklad tvořivosti a destrukce. Porozumění této struktuře božství představuje pochopení vzoru, jehož následování vede k vysvobození.

V dávné historii hinduismu je uváděna vedle meditace na úrovni cesty k osvobození jógická praxe¹¹². Vedle úsilí o rozluštění a analýzu vztahů mezi celkovým bytím a přírodou, existovala snaha oddělit duchovní princip od organického a psychicko-mentálního života a právě jógická praxe zahrnuje meditační metody sledující oddělení osoby od psychicko-mentální zkušenosti.

Souboj mezi **dobrem a zlem** nabral vesmírných rozměrů zahrnul všechny párové protiklady.

Zarathuštra se narodil „uprostřed dějin“ a „ve středu světa“. Jeho matku obestíralo velké světlo. „Po tři noci vypadaly stěny domu jako rozpálené“. Pokud jde o substanci jeho těla, která byla stvořena v nebi, spadla spolu s deštěm a dala vyrůst trávě, kterou spásají obě jalovice prorokových rodičů: substance přešla do mléka a to rodiče vypili: ti se poprvé spojili a tak byl počat Zarathuštra.

Podobně bylo oznámeno narození spasitele v Betlémě. Záře hvězdy byla nepřehlédnutelná ve všech koutech země. Stejně jako bylo Ježíšovo narození očekávanou událostí, bylo také obávanou událostí. Zejména pro krále Heroda, který se nesmířil s proroctvím, jež ho varovalo před novým králem.

► Znamé jsou výjevy na téma: Vraždění neviňátek ◀ Na tomto místě možno vzpomenout Krona, požírajícího své vlastní děti.

¹¹¹ Jin – Jang, protikladné energie, které se nacházejí ve všem - dva protikladné principy tradiční čínské víry – Taoismu, náboženství rolníků. Taoismus později splynul s buddhismem. Už i taoističtí mystici prostřednictvím transu a meditací směřovali ke stavu, v němž jak říkají, „ztrácejí sami sebe“, sjednotí se se samotným Tao (tzn. cesta), s určitou Jednotou, jež leží pod vši růzností (Cavendish, R.: Svět duchů a nadpřirozena, Knižní klub, Praha 1995); vyjadřuje také protiklady ve fyzickém světě – *jin* je princip klidu, p. ženský, temný, pasivní, *jang* princip změny, mužský, jasný, aktivní

¹¹² původně technika a dialektika asketických cvičení – „*tapas*“, jež byla nakonec začleněna do hindu-ismu (Eliade, M.: Dějiny náboženského myšlení I., Oikúmené, Praha 1995, str. 221-233)

Také Zarathuštru se pokoušeli zahubit, ovšem dříve než přišel na svět. Zarathuštrovy zázraky, zkoušky a vítězství sledují exemplární scénář *spasitele*, který se stává bohem.

Přináší na zem poselství od svého Pána, tak jako později Mojžíš a po něm Ježíš¹¹³.

Dostalo se mu zjevení nového náboženství od Ahury Mazdy. Ahura vyzývá věřící, aby ho následovali – zvolili dobro. Jde však o svobodnou volbu. Člověk se necítí jako „sluha boží“.¹¹⁴

Naproti tomu judaismus hlásá, že člověk jako „otrok“ nebo „služebník“ Boží musí žít v bázní před hněvem Hospodina. Poslušnost je dokonalým náboženským aktem, neposlušnost je hřích, útok na příkázání, na Božský řád. Zákon (tóra) je vyjádřením Božské vůle. Náboženským „ideálem člověka je být spravedlivý“, což znamená znát a ctít Zákon,¹¹⁵ který Bůh seslal Mojžíšovi.

Pravým vzorem náboženského chování Židů tu není sám zakladatel, jeho vtělení či jeho žáci a osvícení, ale „zákoník“¹¹⁶ znalec zákona; ten, kdo prostudoval, znal a vykládal psané texty dnešního „Pentateuchu“.

Buddhismus je jediné náboženství, jehož zakladatel se neprohlašuje za proroka nebo samotného boha. Prohlašuje se pouze za *Probuzeného (Buddha)*. To, co hlásá, má za cíl osvobodit člověka, vyvést ho z iluze, ve které žije. Probudit ze sna. Tato charakteristika z něj ale procesem mytologizace také udělala *Spasitele* a z jeho učení náboženství.

¹¹³ V kázání historického Ježíše jde o proměnu člověka k nové existenci skrze odpouštějící lásku. (Fundu, O., A.: De Profundis, Pedf.UK, Praha 1997, str. 181)

¹¹⁴ Eliade, M.: Dějiny náboženského myšlení I., Oikúmené, Praha 1995, str. 291

¹¹⁵ Kodex rituálních předpisů obsažený v Levitiku, kapitola 17 – 26, se nazývá „Zákon svatosti“ a je při-pisován Mojžíšovi. Jeho účelem je zachovat čistotu vyvoleného národa – Izraele. Už nejde tolik o vnitř-ní obrácení způsobené duchem, ale o výkonnou organizaci společnosti, podřízené absolutní autoritě Zákona (tory). Právě proti této právně pojaté zbožnosti povinností, příkazů a zákazů stává Ježíš radikální požadavek poslušnosti boží vůle, radikální požadavek lásky (Fundu, O., A.: De Profundis, Pedf. UK, Praha 1997, str.178).

¹¹⁶ Prvním takovým byl žid Ezdráš (5. stol.)

Buddhismus je odvozen ze slovního kořene *budhi* (probudit se, porozumět) a v buddhismu označuje zážitek *probuzení* nebo, jak je často nevhodně překládáno, *osvícení*. Osvícení jako náboženský pojem je tradičně používáno v křesťanství, kde označuje prožitek křesťanských světců, kteří byli „osvíceni samotným Bohem“. Z toho důvodu není vhodné používat tento výraz k překladu slova *bóधि*, jelikož vyvolává představu, že člověk musí být někým nebo něčím osvícen.

Stejně tak výraz probuzení není nutně spojen s představou, že nás musí někdo nebo něco probudit. Dle buddhismu je nutné realizovat probuzení vlastním úsilím, někdo jiný nám může pouze ukázat cestu (*guru*), která vede k realizaci probuzení. Nemůže nás však svou mocí osvítit, nebo nějakým jiným způsobem očistit a předat nám tak své vlastní intuitivní poznání.

Specifickým rysem tibetského buddhismu je zásadní důležitost *guru*¹¹⁷. V Indii, stejně jako v prvotním buddhismu byl mistr považován za žákov duchovního otce. Tibetský buddhismus staví guru téměř na roveň bohům: to on žáka zasvěcuje, vede jej a sděluje mu všemocnou *mantru*¹¹⁸. Při meditaci se žák ztotožňuje se svým učitelem, který je zase ztotožňován s nejvyšším božstvem. Učitel podrobuje žáka mnohým zkouškám, aby prověřil ryzost a hranice jeho víry¹¹⁹. Cílem je dosažení buddhovství. Každý v sobě má potenciálně povahu buddhy, ale závisí na karmické rovnici každého jednotlivce, důsledku nesčetných předchozích životů, za jak dlouho se takovému stavu přiblíží.¹²⁰

Učení zjevené Kršnou lze shrnout slovy: „pochop mě a následuj mě!“¹²¹ Kršna hlásá, že na božském díle se člověk může podílet jen svým obětováním. Obětuje své psycho-fyziologické činnosti, tzn. že se od nich odpoutá a dá jim transpersonální hodnotu. Měl by jednat bez vášní, tužeb, zkrátka jakoby byl zástupcem někoho jiného. Tak přestane být připoután ke koloběhu převtělování. Podle těchto učení je podmínkou spasení odpoutání se od světa.

Zarathuštra se postavil proti kněžím – strážcům klasického árijského náboženství. Z *gáth* se dá vyčíst několik údajů o Zarathuštrově misionářské činnosti. Byl obklopen skupinou „žáků“ a vybízel je: „*Proto lháře rozsekejte svou zbraní*“¹²². Na jedné straně k násilí vybízí, na druhou stranu napadá krvavé obětní rituály. Prastaré, do té doby známé myticko-rituální obřady¹²³, jejichž cílem byla každoroční obroda světa, zavrhl a ohlásil podstatné a konečné

117 Guru (tibetsky *lama*), tvůrců nových „škol“ a zakladatelů později slavných klášterů vystupuje od 11. do 14. století celá řada. Je to období pověstných jóginů, mystiků a kouzelníků (př. Milaräpa). Za páté-ho dalajlamy, od 17. století až po současnost je dalajlama uznáván za jediného náboženského a politického vůdce země.

118 mantra, ze sanskrutu - od kořene man- myslet, a přípony -tra, označující nástroj

119 př. Surový Marapa zkoušející svého žáka jeho vírou dojat k pláči. (Evans-Wentz, W., Y.: Milaräpa, velký tibetský jógin, Praha 1996)

120 Eliade, M.: Dějiny náboženského myšlení III., Oikúmené, Praha 1997, str. 265

121 Kršnovo zjevení, str. 215

122 Klíma, O.: Jasna 31.18 předjímá násilné obrácení na víru – křížácké výpravy

123 rituální scénáře zahrnující kosmologii se slavily na Nový rok

proměnění světa¹²⁴, čehož nebude dosaženo žádným kosmologickým rituálem, ale vůlí jediného, Ahury Mazdy.

Později, v době Tiberiovy vlády, vzpouru proti politické hierarchii i hierarchii židovských kněží ztělesňoval Jan Křtitel: „*Čiňte pokání a dejte se pokřtít na odpuštění hříchu*“. Nabádal Židy, aby žili ctnostně, spravedlivě a zbožně. Ohlašoval konečné proměnění světa - blízkost království. Mezi mnoha tisíci lidmi, kteří přicházeli z celé Palestiny, aby se nechali pokřtít, byl i Ježíš pocházející z galilejského Nazaretu. Jan Křtitel ho označil za *Mesiáše*¹²⁵.

Ježíš, jako před ním Jan Křtitel, také hlásá evangelium – dobrou zvěst o tom, že se přiblížilo království Boží (Mk 1,15). I Ježíšovo poselství vyjadřuje eschatologickou naději, prorokuje nastávající proměnu světa.

Obklopen prvními učedníky káže a vyučuje v synagogách a pod širým nebem. Základním rysem Ježíšova vystoupení je zvěst, že člověka nezachrání jen jeho vlastní mravnost či zbožnost, nýbrž odpouštějící láska, která do lidského života vstupuje jako obdarování a proměňuje celou lidskou existenci. Ježíši šlo o překonání, vykořenění zla pomocí lásky¹²⁶.

Používá zejména obrazného jazyka.¹²⁷ Jeho kázání začala vzápětí znepokojuvat politicky a nábožensky vlivné skupiny (zejména farizeje). Dav nebyl Ježíši neustále nakloněn. Zůstalo mu pouze *Dvanáct pevných ve víře* - 12 učedníků¹²⁸. S nimi se rozhodl roku 30 (nebo 36) slavit Velikonoce v Jeruzalémě. Cíl této výpravy je stále diskutován. Možná chtěl Ježíš hlásat své poselství v náboženském centru Izraele a dobrat se rozhodující odpovědi. Vstoupil do města jako *mesiášský král*. Vyhnal kupce z chrámu a kázal lidu. Prohlásil, že je „synem Božím“ a jeho „království je v nebi“.

Zarathuštra navázal na indoíránskou tradici o putování mrtvých, zdůraznil však význam **soudu**. Každý bude souzen podle toho, co si na zemi zvolil (dobro či zlo). *Spravedliví budou vzati do ráje, do „domu chvalozpěvu“; hříšníci pak budou navěky „hosty v domě lži“ (Jasna 46.11).*¹²⁹

Cesta na onen svět vede přes *Most Rozhodčího* a právě tam budou spravedliví odděleni od zlotřilců. *Zarathuštra sám ohlásí osudový přechod, až povede ty, kteří uctívali Ahuru Mazdu: „S těmi všemi chci přejít Most Rozhodčího“ (Jasna 46.10)*

Pokud jde o zkušenosti duše po smrti, nacházíme zde některé důvěrně známé motivy: přechod přes most, výstup do nebe, soud, ale též téma setkání se svým vlastním já. Přechod přes most, srovnatelný s iniciační zkouškou, je už sám o sobě soudem, neboť podle jedné dosti rozšířené představy se pod nohama spravedlivého rozšiřuje a stává se naopak tenký jako ostří břitvy, když se přiblíží bezbožný.

¹²⁴ Tato obroda zahrnuje soud, potrestání zlých a odměnu spravedlivých. Eschatologická obnova se uskuteční při oslavě Nového roku a tehdy vstanou mrtví, budou souzeni a nakonec učiněni „nesmrtelnými“. (Eliade, M.: Dějiny náboženského myšlení I., Oikúmené, Praha 1995, str. 307)

¹²⁵ Kristus = řecký ekvivalent pro „pomazaný“, tj. „mesiáš“. Ježíš mesiášem sám sebe nenazýval, sám se nazýval Synem Člověka.

¹²⁶ lásky ke všem lidem i lásky k nepřátelům (Myšlenka lásky k nepřátelům a neoplácení násilí byla vy-slovena již dříve, např. u Sokrata a též v Číně v 5. stol. př.Kr.)

¹²⁷ podobenství

¹²⁸ dvanáct apoštolů

¹²⁹ Eliade, M.: Dějiny náboženského myšlení I., Oikúmené, Praha 1995, str. 292

Pohřební obřady, mytologie smrti a představy vztahující se k posmrtnému životu duše se navzdory reformám a konversím mění jen pomalu. Znamená to, že mnohé informace¹³⁰ platí i pro předzarathuštrovské období.

Bezvýznamnost lidského údělu, jehož nedílnou součástí je hřích zdůrazňují biblické texty. Smrtelnost člověka je tu vysvětlována jako následek dědičného hříchu¹³¹, tedy Adamovy touhy připodobnit se Bohu. Smrt člověka degraduje, zbavuje pouta s Bohem, avšak Jahve je silnější než smrt, chce-li může člověka vzkřísit¹³². K tomu, aby ale člověk obstál před Božím soudem, musí dostatečně litovat svých hříchů. I přes svou přísnost je tedy Jahve milosrdný. Na Boží milosrdenství je kladen velký důraz.

Iniciační zkoušky¹³³ Zarathuštry mají velmi blízko k šamanismu.

Stejně tak **Gautama Buddha**, i Ježíš procházeli řadou podobných iniciačních zkoušek. Čtyřicet dní a čtyřicet nocí se Ježíš postil a Satan ho pokoušel. Chtěl po něm zázraky a nabízel mu absolutní moc. Ježíš ďáblu odolal, přesto brzy dokázal své schopnosti, zázračně přeměnil vodu ve víno, zmnožil chleby a ryby, a v konečném důsledku moci, jež mu sliboval Satan, dosáhl tím, že se Římská říše v budoucnu stala křesťanskou.

Šamanismus mohou připomínat také výsledky některých jógových cvičení. Jógová cvičení, která provádějí buddhističtí mniši, se řídí „moudrostí“. Jde o úsilí uvědomit si ty nejběžnější fyziologické činnosti jako je dýchání, chůze, pohyb rukou. Tato cvičení předjímají cvičení, při nichž člověk objevuje stavy nezasvěcenému vědomí nedostupné (přesahují jakýkoli pojmový systém). Jakmile se jógové zkušenosti stanou srozumitelnými, přivodí proměnu vědomí.

Postupem cvičení nachází mnich „absolutno“, cosi „nesmrtelného“, o čem nelze říci nic, než že existuje. Nirvána. Cesta k Nirváně vede také k získání nadpřirozených sil. Dokazují, že mnich se „zbavuje podmíněnosti“¹³⁴, že zrušil zákony přírody, do jejichž soukolí byl vtažen. Patří sem umění stát se neviditelným, procházet pevnou půdou, chodit po vodě, létat, číst myšlenky druhých, připomenout si dřívější životy. Buddha však přísně zakazoval, stavět tyto síly před laiky na odív. Je to zbytečné a k šíření spásy by to nikterak nepřispělo.

Ježíš uměl také léčit a v důsledku některých zázraků byl dokonce podezříván z čarodějnictví, což bylo tehdy jako zločin trestáno smrtí. Velekněz Kai-fáš jej nechal zatknout. Bylo to den před Velikou nocí.

¹³⁰ které nám poskytují avedské a pehlevské texty, př. Rituál doložený v západním Iránu, totiž zpopelňování těl a pohřbívání popele v urně, se rozšířil i do dalších oblastí.

¹³¹ Helénistická, gnostická interpretace starozákonního mýtu o stvoření dala vzniknout představě, že sexuální vztah je hříchem, a tak navodila středověké pojetí dědičného hříchu. Do té doby otevírá sta-rozákonní mýtické vyprávění o stvoření Evy z Adamova žebra důstojný pohled na ženu. Žena je tu pochopena jako podílnice, nikoli jako otrokyně. Vztah muže a ženy, sexuální vztah je chápán jednoznačně kladně. (Fundá, O., A.: De Profundis, Pedf.UK, Praha 1997, str. 41)

¹³² – zmrtvýchvstání

¹³³ rozpálený kov přiložený na jeho hrud' ihned zchladl, rozsekán na kusy si položil ruku na rány a ony se zahojily (Klíma, O., Jasna 45.2); iniciace viz též 4.2.1

¹³⁴ Eliade, M.: Dějiny náboženského myšlení II., Oikúmené, Praha 1996, str. 99

Důležitou událostí této noci je Ježíšova předpověď o tom, že ho Petr 3x zapře. Toto zapření mělo pouze potvrzovat křehkost člověka, jinak byl Petr brán s důstojností. Na něm chtěl Ježíš vybudovat svou církev.

Petrovo pokání se stalo vzorovým příkladem pro celý křesťanský život. Před „*nebeským soudem*“ se nepočítají lidské ctnosti a hříchy, ale bere se zřetel na to, jak se je člověk schopen kát a neztrácet naději. Petrovo zapření (důsledek lidské slabosti) a pokání je precedens – velká část křesťanských dějin je tím ospravedlněna.

S Gilgamešem (viz.4.2.1) je srovnatelná příhoda, jež se odehrála v Getsemanské zahradě, kam vzal Ježíš své tři učedníky a řekl jim: „*má duše je smutná až k smrti. Zůstaňte zde a bděte se mnou.*“ (Mt 26,38) Poodešel od nich a modlil se. Když se vrátil, zastihl své učedníky spící. Řekl Petrovi: „*To jste nemohli jedinou hodinou bdít se mnou?*“ (Mt 26,40) „*Bděte a modlete se*“, ale zastihl je opět spící.

Již z Gilgamešova dobrodružství hledání nesmrtelnosti víme, že přemoci spánek, zůstat „*bdělý*“, tvoří nejtěžší iniciační zkoušku, neboť usiluje o dobytí „*nesmrtelnosti*“. V Getsemane se „*iniciační bdění*“ ukázalo nad lidské síly.

Chvilí poté byl Ježíš zatčen, následně souzen Pilátem Pontským, judským prefektem, a odsouzen k smrti ukřižováním¹³⁵. Tato událost měla být jasným potlačením židovské vzpoury proti římské vládě.

Ježíšovo kázání by patrně upadlo v zapomnění, kdyby nevstal z mrtvých. Vzkříšení Ježíše Krista se stalo předmětem *křesťanské víry*. Významnou roli tu hrají jeho četná zjevení¹³⁶. Tato zjevení tvoří základ křesťanství. *Svatý Pavel*¹³⁷ byl posledním z apoštolů, který měl extatickou zkušenost se vzkříšeným. Pojal to jako znamení, procítil, že „*skrze něj mluví Kristus*“ (2K 13,3), přijal *svátost „křtu“* (zasvěcení) a kázal o Ježíši pohanům¹³⁸.

První křesťané byli jeruzalémští Židé a tvořili apokalyptickou sektu uvnitř palestinského judaismu. Čekali na druhý příchod Krista.¹³⁹ Druhou podobou křesťanské víry je výpověď, že Ježíšova smrt na kříži byla obětí za lidské hříchy a že Ježíš byl vzkříšen. Zásadní mesiášská událost byla očekávána v budoucnosti. Tato fáze znamená skutečný vznik křesťanství. Od židovství

¹³⁵ typický římský trest; Ježíš byl ukřižován Římany na přání židovské rady bez řádného rozsudku; Ježíšův konflikt nebyl v první řadě s nositeli římské moci v Palestině, nýbrž s representanty velmi vážně míněné židovské zbožnosti, se zákoníky a farizeji. Vztah k Bohu se nedá postihnout právně do detailu rozpracovanými příkazy a zákazy (předpis je jako tyčka v plotě, vedle jsou zase dvě skuliny, Funda)

¹³⁶ V prvním listě Korintským (15,1-2) sestavil Pavel seznam všech, jimž se zjevil vzkříšený Kristus.

¹³⁷ Pavel z Tarasu, „*zjevil se mu sám Ježíš Kristus*“ (Ga 1,11 – 12; 1K 2,16), na jeho cestě do Damašku (Skutky 22,4 – 21, 26 – 12 – 20) při protikřesťanském tažení. Byl jediným apoštolem, který Krista neznal osobně. Stal se „*apoštolem pohanů*“ a vydal se na dlouhé misijní cesty napříč malou Asií, Kyprem, Řeckem a Makedonií. Zemřel patrně v Římě. Pavlovi je přisuzováno čtrnáct kapitol z Listů. Listy jsou nejstaršími dokumenty o původu církve.

¹³⁸ Už prvotní křesťanská církev vysílala misionáře k samaritánům a o něco později i k nežidům.

¹³⁹ Prodlužování doby očekávaného druhého příchodu Krista vedlo k přehodnocení scénáře „*vítězství Božího království*“. Království bude „*zjevné*“ především věřícím. Křesťanská pospolitost může být vzorem posvěceného života, tedy království je ztotožněno s církví. Paradoxně dnes je trendem spíše církevní *desakralizace*.

se křesťanství radikálně odlišilo tím, že již nebyl očekáván mesiáš, který přijde, ale bylo vzýváno, že přišel, i když je očekáván jeho 2. příchod.

Třetí fází křesťanské víry je vyznání, že Ježíš byl již od okamžiku svého narození mesiáš, a že je vtělením božského Logu.¹⁴⁰

V Zarathuštrově učení je naznačen protiklad duchovního a tělesného, který se rozvine v indickém a iráckém myšlení. Naznačil způsob jakým Ahura Mazda zasahuje do světa (pomocí archandělů). Zarathuštra nazývá Pána „**Moudrostí**“, vyzvedává důležitost „pravdy“ a připomíná „dobré smýšlení“.

V Judaismu není **moudrost** s Pánem ztotožňována, ale patří mu. Je vykládána jako *cesta Hospodina*. „*Božský původ moudrosti z knihy přísloví*“ (pol. 3 stol. př. Kr.): „*Hospodin mě vlastnil jako počátek své cesty, dříve než co konal odedávna. Od věků jsem ustanovená, od počátku, od pravěku země. Ještě nebyly propastné tůně, když jsem se zrodila ...*“ (8,22–24). *Skrze moudrost kralují králové a soudí spravedlivě.*

I dějiny Izraele a dějiny jeho náboženství neunikly vlivům helénismu. V helénistické době hraje významnou úlohu sjednocení světa Alexandrem Velikým. Ovlivnil náboženství celé římské říše. Charakteristickým rysem helénistických náboženství je příslib spásy (záchrany).

Helénistická doba¹⁴¹ také přinesla židovskému náboženskému světu *zhroucení učení o odplatě*. Nebylo možné mluvit o **Boží „spravedlnosti“**, nikdo ne-chápal význam stvoření, ani smysl života. Nic z díla Božího nebyl člověk schopen postihnout.

Týž úděl může potkat moudrého i hlupáka, spravedlivého i svévolníka, tak se zdůrazňuje že Boží činy jsou nevysvětlitelné. Bůh se lidem vzdálil. V knize Jób Starého zákona. Jde o utrpení spravedlivého, nezlomného ve víře, který až v nejhlubší bolesti poznal opravdovost Boha.

Zlý úděl je chápán jako zkouška od Hospodina, každý zlý úděl najednou není nutně trestem.

Job nakonec uznal svou vinu a to, že velebil Pána, kterého znal pouze z doslechu – tedy ho neznal. Poznal ho až v utrpení, tehdy pocítil jeho sílu a svou bezvýznamnost.

Podobně také Buddha pochopil význam strasti v životě, a až pak se od ní dokázal odpoutat a stát se Probuzeným.

Cílem všech indických filozofií a meditačních technik je osvobodit se od utrpení, které vymezuje lidský úděl. Utrpení je důsledkem nevědomosti. Nevědomosti o sobě samém, zapomnění svého skutečného já. (Sankara, 8. stol., komentář ke staré bajce)

Reakcí na vládnoucí beznaděj je také kniha *Kohelet* a ještě lépe odhalující krizi, která zasáhla Izrael je dílo *Ben Síracha Ecclesiasticus* (též *Sírachovec*). Vystupuje proti světské ideologii helénismu a hlásá, že „*všechna moudrost je od Hospodina*“ (1,1), což umožňuje ztotožnit **moudrost** s tórou, neboť „*veškerá modrost je v bázni před Hospodinem a ve vši té moudrosti jde o plnění Zákona*“ (19,20). Podle jedněch mohou lidé dosáhnout moudrosti nezávisle na svém náboženství (některé Žalmy), Sírach však univerzalistický výklad odmítá a ztotožňuje moudrost se zbožností a s kultem. Tóra je „*Zákon, který*

¹⁴⁰ Funda, O., A.: De Profundis, Pedf.UK, Praha 1997, str.180

¹⁴¹ V helénismu převládala světská ideologie.

nám dal Mojžíš“ (24,23). Jinými slovy moudrost je dar Boha Izraeli. Sírach kritizuje tehdy převládající názor, že Bůh je lhostejný k osudu člověka, zavrhuje Koheleta i řeckou filozofii.¹⁴²

Utrpení je spojené s vinou tak, že je trestem za vinu. S Ježíšem je utrpení jako zkouška seslaná od Boha, nebo jako trest za provinění vlastní nebo jeho předků smazáno. V evangeliích nenajdeme místo, kde by Ježíš hledal hlubší smysl utrpení. Jen utrpení odstraňoval. Uvádí příklady, abychom i my mohli po jeho vzoru utrpení odstranit nebo zmírnit, pokud to jde, a kde to nejde, měli bychom ho alespoň spolunést, soucítit. I zde je sice utrpení spojeno s vinou, ať vlastní nebo někoho jiného, avšak utrpení tu není od Boha seslané jako trest či zkouška. Je následkem viny. Na každé lidské sobectví, neodpovědnost a lajdáctví někdo jiný doplatí.

Oproti utrpení jakožto nutné součásti života vedoucího k poznání Boha, staví Dalajlama štěstí jakožto prostředek процitění božského.

Jaký je smysl života? **Dalajlama** říká: „Jsem přesvědčen, že hlavním smyslem života je uspokojení, radost a štěstí. Hlavním zdrojem štěstí je dobré srdce, soucit a láska. Když toto duchovní bohatství máme a dostaneme se do nepříjemných situací, pociťujeme jen malé rozrušení. A opačně, jestliže nám chybí soucit a naše mysl je naplněna zlobou a nenávisť, pak nedosáhneme míru, ať budeme v jakékoli situaci. Bez lásky a soucitu ztrácíme pocit bezpečí a sebedůvěru.“¹⁴³

Invaze Alexandra velkého výrazně ovlivnila i budoucnost Indie, která tak byla otevřená helénistickým vlivům.

► Příkladem toho jsou řecko – buddhistické skulptury v Gandháře (jsou zde první antropomorfní zobrazení Buddhy). ◀

Ve všech tibetských školách zaznívá myšlenka, že nejvyšší **moudrost** (ženský a trpný princip), je úzce spjata s praxí či prostředkem (principem mužským a činným); díky této praxi se moudrost může projevit.¹⁴⁴

Moudrost (*Sofia*) jako personifikovaná se později objevuje v řecké filozofii, hermetických¹⁴⁵ spisech a u novoplatoniků.

Pojem „**moudrosti**“ dopodrobna rozvinuli autoři apokalyps. V apokalyptické literatuře je moudro ukryté v nebi a nepřístupné lidem. Jen vyvolení z něj mohou čerpat pomocí vidění a extatických zkušeností. Toto úplné a spásné vědění získané skrze extatické vidění lze předávat také prostřednictvím zasvěcování.

¹⁴² Zde začal „*boj*“ o osvobození Izraele od cizích národů..

¹⁴³ Jeho Svatost dalajlama, Goleman, D. a kol.: Světy v harmonii – Dialogy o soucitných činech, Prag-ma, Praha 2000, str. 28

¹⁴⁴ Eliade, M.: Dějiny náboženského myšlení III., Oikúmené, Praha 1997, str. 265

¹⁴⁵ *Filozofický hermetismus* dosáhl rozkvětu zejména v 2. polovině křesťanské doby. Tato literatura z 2. stol. př. Kr. odráží židovsko-egyptský synkretismus, a tedy i některé iránské prvky. Část starých textů se opírá o určitou znalost Ptolemaiovského Egypta (Eliade, M.: Dějiny náboženského myšlení II., Oikú-mené, Praha 1996, str. 263). Nešlo ani tak o problematiku smrti a budoucího života, jako že uvádí pro-středky vedoucí ke šťastnému životu na zemi. Kultem a modlitbou se získává poznání přírody.

4.3.2.1 iniciace / zasvěcení

Taková tradice je charakteristická i pro prvotní křesťanství. Žádný jiný proud nepřevzal z helénisticko-orientálních představ tolik, jako proud apokalyptický. Apokalyptická literatura však postupně zmizela a byla nahrazena židovskou mystikou.

Kdo se ucházel o zasvěcení, zavazoval se přísahou, že zachová tajemství o všem, co slyšel a viděl. Pak se učil posvátný příběh – mýtus o původu kultu. Iniciační tajemství byla pečlivě střežena. (úkol 15)

Rituály se svým extatickým prožitkem, který navozuje „osvícení“, oddělení své duchovní podstaty od tělesné přirozenosti, připomínají meditaci..

Příznačné pro mazdaismus jsou dva opakující se motivy: nadpřirozené (mystické) světlo a boj proti démonům (proti silám Zla). Tradice také hovoří, že Zarathuštra mluvil se svým „bohem“ Ahurou Mazdou ve stavech extáze. Pro stav transu hrál důležitou úlohu dlouhý zpěv, i když jsou zmínky, že šamani k těmto účelům užívali také konopí.

Transy a extáze vyvolané omamnými prostředky však hrály v indických náboženstvích skromnou roli.

Jako mága Zarathuštru připomínají v helénistickém světě, později i italští renesanční filozofové. Odrasy nacházíme i v *Goethově Faustu*.

Později se v Iránské tradici výrazně rozvinulo Mithrovo mystérium – náboženství vojáků (neboť Mithra byl jediným mysterijním bohem, který nepoznal smrt). Ani zasvěcovací rituál do Mithrova náboženství neobsahoval zkoušky připomínající smrt a zmrtvýchvstání.

Před zasvěcením se uchazeči zavazovali přísahou (sacramentum), že budou střežit tajemství mystérií. Z jednoho textu z Jeronýma (Ep. 107) známe jména sedmi stupňů zasvěcení: Havran, Ženich, Voják, Lev, Peršan, Posel slunce a Otec. Prvních stupňů mohli dosáhnout i děti starší sedmi let.

Společenství zasvěcenců se dělilo na dvě skupiny: „služebníky“ a „účastníky“. Mezi účastníky byli všichni, kdo dosáhli nejméně stupně Lev. Zasvěcovanému byla nabídnuta koruna, ale on ji musel odmítnout, řka, že „jeho jedinou korunou“ je Mithra. Potom byl rozžhaveným železem poznamenán na čele nebo očištěn hořící pochodní. Při zasvěcování do stupně Lva byli ruce zasvěcovaného polity medem a byl mu medem potřen jazyk¹⁴⁶.

Učencům se zavazovaly oči, zatímco je obklopoval frenetický houf – jedni mávající křídly, napodobovali křik havranů, druzí řvali jako lvi. Někteří uchazeči s rukama svázanými drůbežími střevy museli přeskočit příkop zatopený vodou. Potom přišel někdo s mečem, přesekl střeva a prohlásil se za osvoboditele.¹⁴⁷

Jindy při iniciační zkoušce sedí nahý uchazeč se zavázanými očima a s rukama svázanými za zády. Mystagog se k němu přibližuje zezadu, jako by ho chtěl postrčit. Před uchazečem jde kněz v orientálním oděvu a s mečem napřaženým směrem k uchazeči.

Na jiných výjevech je uchazeč znázorněn klečící nebo dokonce natažený na zemi. Uchazeč musel někdy pomáhat při předstírané vraždě; potom mu

¹⁴⁶ *Med byl pokrmem blažených a znovuzrozených.* (V Iránské tradici je med měsíčního původu, dával se na jazyk novorozencům)

¹⁴⁷ Eliade, M.: Dějiny náboženského myšlení II., Oikúmené, Praha 1996, str. 288

ukázali meč na němž byla krev oběti. Součástí některých zasvěcovacích rituálů byly s velkou pravděpodobností souboje se strašidlem.¹⁴⁸

Napříč tomu nejsou v Mithraismu, na rozdíl od jiných mystérií, žádné orgiastické nebo zrůdné rituály. Mithraismus rozšířen od Skotska po Mezopotámii, od Severní Afriky přes Španělsko až po střední Evropu až Balkán.

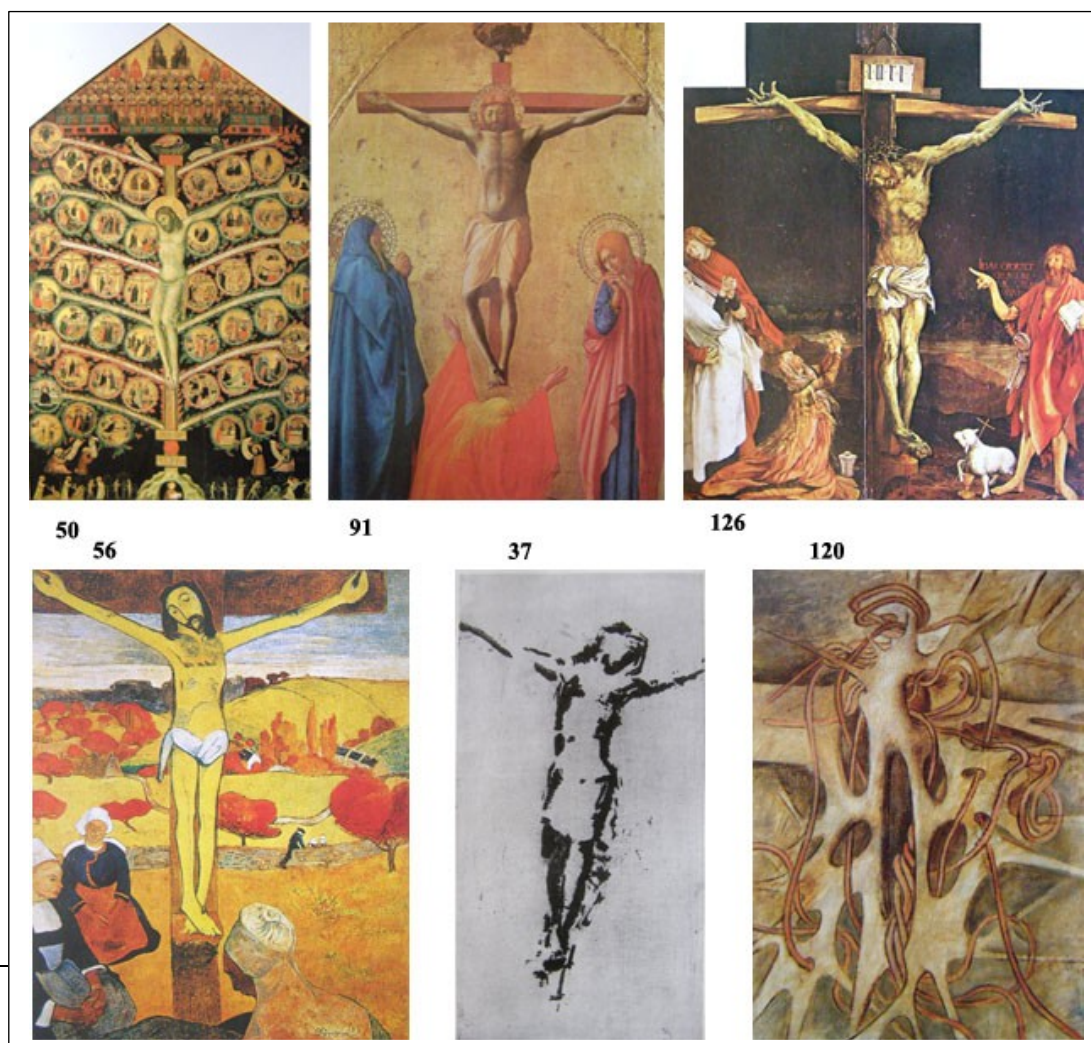
► V bývalých římských provinciích jsou objevovány svatyně. ◄

Mithrova mystéria se těšila velké oblibě ve 3. a 4. století, avšak Mithrův kult později vystřídal křesťanství.

4.3.2.2 křesťanská symbolika / kříž • křest • přijímání

V křesťanství *zasvěcení* znamená poučení „esoterického“ typu, jež se týkalo *symboliky křtu, eucharistie a kříže*. Díky univerzální symbolice (Ježíšova slova a gesta) se náboženský jazyk křesťanství stal vznešeným a srozumitelným všude na světě.

Křesťanská liturgie si přizpůsobila symbolismus *stromu života*. Kříž ze dřeva *stromu dobra a zla* je ztotožněn s *kosmickým stromem*, který roste ze středu země a stoupá do nebes a pevně podpírá vesmír. Pomocí kříže (představujícího střed světa) se odehrává komunikace s nebem a zemí. Skrze *kříž-strom života* je „spaseno“ celé universum.

Historicky je kříž symbolem Kristovy oběti a po uznání křesťanství Konstantinem Velikým a větší měrou od 5. stol. se stal symbolem vyznačujícím prvotní křesťany.

I v současnosti je téma ukřižování prostředkem k vyjádření utrpení a tlaku, kterému v těžkých dobách podléhá, ne jedna osoba, ale lidstvo jako celek.

► *Ukřižování* bylo klíčovým tématem k vyjádření utrpení z války již pro **Václava Chada** a ještě dříve pro **Jindřicha Pruchu**. Byla to podobenství, jež vyjadřuje nadosobní úzkost ◀

Ježíš řekl: „Vezmi na sebe kříž svůj a následuj mne.“ Svůj kříž, to znamená svoji míru karmických závislostí a nevědomosti. Když člověk svůj kříž pokorně přijme, může pomocí božího vedení z těchto závislostí vyjít.

Také v zenu nesou žáci svůj „kříž“ sami. Zen-buddhističtí Mistři zdůrazňují individuální aspekty duchovního vývoje svých žáků, o čemž svědčí např. ten-to koán: Mistr řekl: „Vesmír je jeden průzračný krystal, jak tomu rozumíš?“

Žák: „Vesmír je jeden průzračný krystal, nač tomu rozumět?“

Mistr: „Vidím, že s tebou cloumají démoni.“

Žák: „Vesmír je jeden průzračný krystal.“

Pokrok na jakékoli cestě není možný bez pročišťování charakteru.

Není možná cesta k pravdě bez vlastního zoprávdování.¹⁴⁹

66

74

Křest¹⁵⁰ znamená ponoření. Lidé jsou zvyklí vnímat smysly. Proto aby člověk uvěřil ve změnu duchovní úrovně, velmi napomáhá představa, že co omývá tělo omývá i duši (kádě pro zasvěcence se nacházeli v podzemních místnostech egyptských chrámů, Indové se podobně očišťovali a ještě dnes očišťují ve vodách Gangu).

Křest znamenal obrození. Stal se obřadem a první pečetí křesťanského náboženství. Kdo byl ponořen, platil za zasvěcence; před tím byl pouze katechumenem, čekatelem. Už v počátcích křtu byl nutný „ručitel“ – kmotr.

Sv. Pavel dal *svátosti křtu* symboliku smrti a rituálního zmrtvýchvstání (nové narození v Kristu). Křest také smývá protiklady : „*Není už rozdíl mezi Židem a pohanem, otrokem a svobodným, mužem a ženou*“ (Ga 3,28) Stejně jako Tomáš uvádí ve svém evangeliu „*Až učiníte ze dvou jedno, stanete se Synem Člověka*“. Pokřtěný znovu dosahuje prvotního *androgynního*¹⁵¹ stavu. Ve druhém století se začalo i s křtem dětí.¹⁵²

Historicky byl křest považován jak za očištění, tak i za znovuzrození; křtitelnicí byla symbolem neposkvrněného lůna Panny Marie, z kterého se křtěnec znovu narodil.

Největší mystérium křesťanství je živoucí zpřítomnění Boha v člověku ve *svatém přijímání* svátosti oltářní.¹⁵³ *Svaté přijímání – eucharistie*, může být chápána jako mystická identifikace s Ježíšem Kristem. Výklad eucharistie je u různých křesťanských církví jiný (římská katolická x evangelická). Společné jádro prvních křesťanů bylo připomenutím poslední večeře Páně a rituálním zopakováním dobrovolné oběti Vykupitele.

Samotné lámání chleba je kultovním aktem. Při mši svaté je podáváno těla a krve Kristovy ve formě chleba a vína. Obřad „*lámání chleba*“ (Sk 2,42) předjímal mesiášskou hostinu na konci času a Ježíšova slova odkrývala hlubší význam: nový náboženský život vyvstane až skrze obětní smrt.

V celé křesťanské symbolice se dají najít jisté analogie s východní mystikou. Představa *hořícího božského srdce* znázorněného na obrazech nebo sochách ukazuje na duchovní srdce u člověka. Toto srdce není malováno na

¹⁵⁰ řecky *baptisma*

¹⁵¹ androgyn – hermafrodit, oboupohlavní živočich schopný produkovat současně vajíčka i spermie. Termín pochází z řecké mytologie, podle které Hermafroditos, syn bohů Herma a Afrodity, rostl s nymfou Salmakis v jedinou oboupohlavní bytost.

¹⁵² Voltaire: Filozofický slovník, čili rozum podle abecedy, Votobia, Praha 1997

¹⁵³ Tomášová, M.: *Za čas a prostor, Avatar, 1998, str. 49*

hrudi vlevo, ale uprostřed. Tato představa otevírá zprvu *srdeční lotos (4.čakru)*.

Kdo vstupuje do kostela, dělá si podle tradice na čele křížek svěřenou vodou. Kdo přichází s pokorou a láskou k Bohu, pomáhá tímto malým rituálem otevřít lotos šestý, *čakru intuice*, vnitřní moudrosti. Soustředění na toto posvěcené místo na čele probouzí vnitřní chápání a otevírá se tak hlubší úroveň vědomí.¹⁵⁴

Plamínek, malovaný v některých obrazech na temeni hlavy světce, apoštola nebo anděla také může tvořit analogii božského *spojení s universální moudrostí skrze 7. korunní čakru, která se vyznačuje fialovým nebo zářivým bílým či zlatým světlem*, čímž nazpátek připomene svatozář světců, i proto, že je v některých indických spisech zobrazována, jak se vznáší nad hlavou. (viz.4.2.4)

4.3.2.3 křesťanství ve smyslu kulturně-historickém / výklady výkladů

Křesťané byli od brzkých počátků svého působení pronásledováni. Hlavní příčinou jejich pronásledování ve 2.stol. bylo odmítání slavit císařský kult¹⁵⁵.

Křesťanství bylo pronásledováno až do doby císaře *Konstantina*, který se sám obrátil k této církvi, a ta tak získala privilegovaný právní status. Za *Theodosia Velikého* (379-395) se stalo dokonce státním náboženstvím.

Příčin, které vedly k triumfu křesťanství bylo mnoho. „*Předně nezlomná víra a morální síla křesťanů, jejich odvaha podstoupit mučení i smrt. Kromě toho neměla obdoby solidarita křesťanů; společenství se staralo o vdovy, sirotky, starce, od pirátů vykupovalo vězně. Při epidemiích a obléhání měst křesťané jako jediní pečovali o raněné a pohřbívali mrtvé. Pro všechny, kteří byli vyrváni ze svých domovů, pro davy, které trpěly samotou, pro oběti kulturního a společenského odcizení, byla církev v celé říši jedinou nadějí, jak získat identitu a najít, nebo znovu najít smysl existence.*“¹⁵⁶

Podle zákazu obsaženého v *Desateru* křesťané až do 3.stol. nevytvářeli obrazy, o to větší úcta byla projevoována svatým ostatkům¹⁵⁷. Náboženská ikonomalba jde ruku v ruce s rozmachem kultu ostatků. Ve východní části císařství se začaly objevovat postavy či výjevy inspirované Písmem zejména na hřbitovech a křesťanských shromaždištích. Ve 4.a 5.stol. se obrazy množí a úcta k nim se výrazně zvětšuje.

Ikony měly pedagogickou funkci. Prohlubovaly náboženskou vzdělanost negramotných věřících. V 6.a 7.stol. se stávají předmětem kultu¹⁵⁸, jak v kostelech, tak i v domácnostech. Před ikonami se věřící klaněli, modlili se k nim atp. Moc obrazů, obřadů (gesta, chování), hudby spočívá v tom, že jedince

¹⁵⁴ Tomášová, M.: Za čas a prostor, Avatar, 1998

¹⁵⁵ Julius Caesar – „Deo invico“

¹⁵⁶ Eliade, M.: Dějiny náboženského myšlení II., Oikúmené, Praha 1996, str. 363

¹⁵⁷ souvisí s kultem mučedníků – zbožštění je předcházeno nebo provázeno zkušeností mystického světla

¹⁵⁸ Úcta k obrazům x ikonoklasmus (7.-9.stol.) neboli obrazoborectví, hnutí, snažící se v náboženství odstranit náboženské obrazy

uvádí do paralelního světa a umožňuje mu psychické zkušenosti a duchovní osvícení, jinak nedostupné.

Biskup **Augustin**¹⁵⁹ zdůrazňoval dvě události, které podle něj daly dějinám počátek a směr: Adamův hřích a Kristovo vykoupení člověka. Odmítl teorie o věčném návratu. Dějiny mají smysl a sledují přesný cíl – spásu lidstva. Lidé jsou ve světě pouhými **poutníky na cestě za spásou**. Cestu ke spáse sv. *Augustin* ztotožňoval s životem církve.

Člověk je pro něj „**duše**“, **která používá tělo**. To tělo představuje trest¹⁶⁰, ale je zároveň prostředkem, jímž se Bůh sám zjevuje, a kterým podpírá duši při jejím vzestupu.

Veškerenstvo popisuje jako přechod z nevinности ke zkušenosti, prostřednictvím životních zkoušek, které duše podstupuje na své cestě k Bohu. Spása je návrat k původní dokonalosti.

Křesťanští teologové doby popírali ontologickou realitu zla. **Zlo** bylo definováno jako „**nepřítomnost dobra**“. I Augustin se snažil podpořit všemohoucnost a dobrotu Boha tím, že popřel jeho souvislost s existencí zla ve světě.

Augustin také vedl polemiku o svobodné vůli a lidské odpovědnosti s **Pelagiem**¹⁶¹, jehož **názor na prvotní hřích** ostře kontrastující s Augustinovou naukou o zavržení zemřelých nepokřtěných dětí, mne zaujal. Odmítal myšlenku, že Adamovi potomci automaticky a bez výjimky sdílejí prvotní hřích. „*Je-li hřích vrozený, není dobrovolný; je-li dobrovolný, není vrozený.*“ Cílem křtu dětí není smýt prvotní hřích, ale posvětit novorozence pro Krista. Kristovo učení představuje vzor, jež mohou křesťané napodobovat. V Pelagiově teologii je člověk v podstatě tvůrcem své vlastní spásy¹⁶².

V prvních čtyřech staletích panovala v křesťanských společenstvích nesrovnatelná bratrská láska a milosrdenství. Ty vystřídala koncem 4. století vlna násilí, jež pramenila z vážnosti a moci mnichů¹⁶³ snažících se očistit zemi od pohanů.

Křesťanství se postupně stávalo náboženstvím lidových mas. Jeho vzestup se uvádí jako jedna z příčin úpadku Římské říše a zhroutení antického světa.¹⁶⁴

V průběhu 4. stol. se také začaly rýsovat určité rozdíly mezi západní a východní církví¹⁶⁵. Ve východní církvi nastal koncem 5. stol. nebyvalý rozkvět byzantské liturgie.

► *Byzantský kostel se stal obrazem kosmu ztělesňujícím a zároveň posvěcujícím svět. V následujících stoletích bude ikonostas zcela oddělen od lodi „Čtyři části vnitřku kostela symbolizují čtyři světové strany. Vnitřek kostela je*

¹⁵⁹ napsal kritiku pohanství (neboli římských mytologických představ), po níž následuje theologie dějin

¹⁶⁰ viz.gnosticismus, některé pohanské filosofické školy apod.

¹⁶¹ britský mnich, který zavítal do Říma

¹⁶² Pelagiáni učili, že Adam byl stvořen smrtelný a že by byl poznal smrt, i kdyby byl nezhrěšil; svou vinou Adam poškodil jen sám sebe, nikoli celé lidstvo; děti se nacházejí ve stejné situaci jako Adam před pádem; ba co více, dokonce i před Kristem existovali dokonale čistí lidé, neposkvrnění žádným hříchem. (Eliade, M.: Dějiny náboženského myšlení III., Oikúmené, Praha 1997, str. 55)

¹⁶³ 388 zapálení synagogy v Kalliniku

¹⁶⁴ Eliade, M.: Dějiny náboženského myšlení III., Oikúmené, Praha 1997

¹⁶⁵ byzantská církev zavádí instituci patriarchů, vyšší hierarchie biskupů a metropolitů

universum. Oltář je ráj, který se nachází na východě. Císařská brána vlastní svatyně se nazývala také 'brána ráje'.

Během svatého týdne zůstává tato brána otevřena po celou bohoslužbu; smysl toho zvyku je jasně vyložen v pašijovém kánonu: Kristus vstal z hrobu a otevřel nám brány ráje. Západ je naopak oblastí temnot, sklíčenosti, smrti, věčných příbytků mrtvých, kteří čekají na vzkříšení těl a poslední soud. Střed budovy je země. Podle pojetí Kosmy Indoplavce je země pravoúhlá a ohraničená čtyřmi stěnami, na nichž spočívá kupole. Čtyři části vnitřku kostela symbolizují čtyři světové strany.¹⁶⁶ ◀

Církev katolická vychází z pojmu katolicity, obecnosti a sebe považuje za autentickou církev, mimo niž není spásy. Toto je církev Kristova, nesená tradicí apoštolů. Důležitá je posloupnost učení - *ortodoxie*¹⁶⁷ : Apoštolové přijali nauku od samotného Ježíše Krista a předali ji biskupům. *Biskup a posléze kněz jsou nositeli svěcení, jsou ke své službě svátostně odděleni a jsou nositeli apoštolské posloupnosti.*¹⁶⁸ Jde o soudržný myšlenkový systém s řadou dogmat.

Pokřesťanštění evropských národů však zcela nesmazalo rozmanité evropské tradice. Obrácení ke křesťanství bylo příležitostí k náboženským symbiózám a synkretismům. Četné etnické náboženské tradice, právě tak jako lokální mytologie, byly v důsledku byť i povrchního obrácení významově začleněny do týchž „posvátných dějin“ a vyjádřeny tímž jazykem, tj. jazykem křesťanské víry a mytologie¹⁶⁹.

Po většinu germánských kmenů měla instituce království posvátný původ. Zakladatelé dynastií byli potomky bohů. „*Královské štěstí* bylo důkazem posvátné přirozenosti krále. Opustilo-li ho štěstí, tedy bohové, mohl být král sešazen nebo dokonce usmrčen“¹⁷⁰

Církevní hierarchie se snažila začlenit tyto náboženské představy do posvátných dějin křesťanství. Nejdůležitějším přehodnocením pohanského dědictví tedy bylo vyhlášení krále za „*pomazaného*“.¹⁷¹ Král se tak stal nedotknutelným. Náboženská moc vladaře už se neodvozovala od jeho božského původu, nýbrž od jeho svěcení, které ho prohlašuje za *pomazaného Páně*, což implikuje poslušnost krále biskupovi. „Křesťanský král je Kristův vyslanec

¹⁶⁶ Eliade, M.: Dějiny náboženského myšlení III., Oikúmené, Praha 1997, str. 63

¹⁶⁷ I v Tibetu, jako u křesťanské ortodoxie je důležitá posloupnost, nepřetržitý řetěz předávání učení (živoucí moudrosti) od mistra k mistrovi. Slouží jako pojistka uchování autentičnosti a čistoty učení. Později ortodoxie jako historický útvar představuje poreformační proud v luterských i kalvínských církvích, který se snaží uzavřít výdobytky reformace do ztrnulých formulací konfesí.

¹⁶⁸ Funda, O., A.: De Profundis, Pedf.UK, Praha 1997, str. 88

¹⁶⁹ vzpomínka na božstva bouřky přežila v legendách o sv. Eliášovi, hrdinové-přemožitelé draků ve sv. Jiřím, některé mýty vztahující se k bohyním byly zase začleněny do mariánského náboženského folklóru; některé mytologické postavy a témata lidového křesťanství naopak přešly do vánočních rituálních zpěvů (koledy)

¹⁷⁰ Stalo se ve Švédsku Dómaldimu v důsledku řady katastrofálních sklizní. Tento poslední z Ynglingů byl obětován Ódinovi (Chaney, W.A.: Sága o Ynglinzích, kap.15/18)

¹⁷¹ Christus Domini

uprostřed svého lidu“¹⁷² Král se stal pouhým ochráncem lidu a církve. Jeho funkci prostředníka mezi lidem a božstvem převzala církevní hierarchie.

Rozdíly mezi západní a východní církví byly zjevné už ve 4.stol., ale během následujících století se vyostřily.¹⁷³ Roku 1054 se křesťanství rozdělilo na východní-pravoslavné a západní-římsko katolické.

Za ochránce lidí a církve byli pokládáni také rytíři, kteří byli do své funkce pasování posvěcenou zbraní. Rytířství trvalo od 11. až po celé 15.století. Obřady pasování rytířů přetrvaly i po té, ale rytířství už bylo jen šlechtickým titulem.

Po první křížové výpravě se ve Svaté zemi ustavily dva rytířské řády, aby ochraňovaly poutníky a pečovaly o nemocné: *řád templářů* a *řád johanitů*. Tyto předobrazy vojenských náboženských řádů lze spatřit už v iniciaci do Mithrových mystérií.

Křížové výpravy¹⁷⁴ byly klíčovou událostí v dějinách středověku. „Do té doby se středisko naší civilizace nacházelo v Byzanci a v zemích arabského kalifátu, až před posledními křížovými výpravami se vedení civilizace přesunulo do západní Evropy. Z toho přesunu se zrodily moderní dějiny.“¹⁷⁵

Cílem všech křížových výprav bylo osvobodit Jeruzalém.

Křížové výpravy posílily papežskou moc, přispěly k rozvoji západoevropských monarchií, oslabily však Byzanc a vztahy s východní církví, a hlavně svým barbarským počínáním¹⁷⁶ křížáků postavilo muslimy proti všem křesťanům.

Doba křížových výprav je zároveň doba vrcholícího románského umění¹⁷⁷ a rozmachu gotického umění, doba triumfu scholastiky a mystiky, doba zakládání náboženských řádů (kartuziáni, cisterciáci, františkáni, dominikáni..) z nichž vzešlo množství nejslavnějších theologů, mystiků a filozofů.

Výklady Boha a světa se vyvíjely. **Sv.Bonaventura** přirovnal „Veškerenstvo věcí k žebříku, po němž stoupáme k Bohu. Z věcí jsou některé stopou,

¹⁷² neznámý autor 11.století (Eliade, M.: Dějiny náboženského myšlení III., Oikúmené, Praha 1997, str. 95)

¹⁷³ příčinou rozdílné kulturní tradice, vzájemná neobeznámenost nejen s jazykem, ale i s theologickou literaturou těch druhých, rozdíly kulturního řádu (kněžské sňatky, eucharistie)

¹⁷⁴ Nebo též *křížácké výpravy*, starším výrazem *kruciáty*, byly vojenské výpravy z dob středověku, které vyhlášoval papež proti muslimům, pohanům a kacířům. Účastníci před zahájením výpravy skládali slib a byli označeni znamením kříže, které si našivali na šaty, a proto se nazývali *křížáci*. Byli dobrovolníky, měli za účast na výpravě příslibeno odpuštění hříchů a poživali ochrany církve.

Jednu takovou křížovou výpravu vyhlásil papež Urban II. roku 1095. Jejím cílem bylo dobýt *Svatou zemi* a osvobodit místa posvátná pro křesťany z rukou muslimů. To se výpravě, složené především z francouzských a normanských rytířů, nakonec podařilo, a ve Svaté zemi tak Evropané založili křížácké státy, které se zde udržely téměř dvě stě let.

Po pádu posledního křížáckého města v Palestině již žádný papež vojenskou akci k osvobození Jeruzaléma nevyhlásil. Křížové výpravy na evropském kontinentu však pokračovaly. Kromě tažení proti pohanům to byly války proti křesťanským kacířům, z nichž největší byly výpravy proti jihofrancouzským katarům a proti českým kališníkům.

¹⁷⁵ Runciman, S.: A History of the Crusades I.,str.9

¹⁷⁶ zejm.4.křížová výprava vyhlášená papežem Innocencem III.

¹⁷⁷ Románské umění rozvíjí symbolismus byzantského kostela.

některé obrazem, některé jsou hmotné, jiné duchovní, některé jsou časné, jiné věčné, proto jsou některé mimo nás, jiné uvnitř nás. Abychom dospěli k pohledu na první počátek, který je nejduchovnější a věčný a nad námi, musíme nejprve **projít stopami, jež jsou hmotné, časné a mimo nás.** Tak vstupujeme na cestu, která vede k Bohu. Poté musíme vstoupit do své mysli, která je věčným a duchovním obrazem Boha a která je uvnitř nás. Tak vstupujeme do Boží pravdy.¹⁷⁸ Nalézá Boha jako Jednotu (Jedno, které je mimo čas) a Trojici. Bonaventura jako dobrý františkán **podporuje přesné poznávání přírody, skrze níž se projevuje Boží moudrost.** „Čím více studujeme nějakou věc, tím více pronikáme do její individuality a chápeme ji lépe jako exemplární bytí této věci, jež je obsaženo v Boží mysli“¹⁷⁹

Termínem označujícím různé theologické soustavy, jejichž záměrem je uvést v soulad zjevení a rozum, víru a intelektuální náhled, je *scholastika*¹⁸⁰.

Anselm z Cantenbury (1033-1109) přejal Augustinovu formulaci „*věřím, abych mohl nahlédnout*“

Velkým theologem a filosofem středověku byl také dominikánský mnich **Tomáš Akvinský** (1224-1274). Radikálně rozlišil přirozenost a milost, rozum a víru – toto rozlišení implikuje vzájemný souhlas obou oblastí. Tzn. existence Boha se stává zjevnou jakmile začne člověk přemýšlet o světě: „*Svět je v pohybu, každý pohyb má nějakou příčinu, která je důsledkem jiné příčiny, řetězec příčin nemůže být nekonečný, je třeba připustit zásah prvního hybatele – Boha. Což je první z pěti argumentů, jež Tomáš označuje jako pět cest. Každá úvaha má stejnou strukturu. Vyjde z nějaké evidentní skutečnosti a dospěje k Bohu. Rozum tak může odhalit Boha, který je čirý akt existence*“¹⁸¹. Je nekonečný, neměnný a věčný.

Člověk byl stvořen, aby se těšil z plného poznání Boha, ale v důsledku prvotního hříchu není schopen dosáhnout Ho bez pomoci milosti. K tomu člověku pomáhá víra.

V 19. století byl *tomismus* prohlášen za oficiální teologii římské církve.

Tomášův systém měl jako každý jiný řadu odpůrců. Kritizován byl především význam, který přiřítal rozumu, neboť rozum není schopen dokázat existenci Boha, veškeré náboženské poznání je darem víry. „**Bůh je absolutně svobodný a všemohoucí, může učinit cokoli, dokonce si i protirečit; může např. osvobodit provinilce a odsoudit světce. Boží svobodu nelze omezovat hranicemi rozumu, obraznosti a lidského jazyka. Jeden z článků víry nás učí, že Bůh na sebe vzal lidskou přirozenost; ale mohl se zjevit také v podobě (tj.přirozenosti) osla, kamene či stromu.**“¹⁸²

¹⁷⁸ Eliade, M.: Dějiny náboženského myšlení III., Oikúmené, Praha 1997, str.187

¹⁷⁹ Bonaventura : Itinerarium, II, 4n, Prologus (E3 187)

¹⁸⁰ z lat. scholasticus, učitel, tradice filosofie jako základu každého vzdělání, jako předmětu vyučování v církevních středověkých školách. Vznikala postupně od 9. stol. a vrcholí T. Akvinským, který spojil Aristotelovu metafysiku s obsahy křesťanské víry

¹⁸¹ ipsum esse (Eliade, M.: Dějiny náboženského myšlení III., Oikúmené, Praha 1997, str. 190)

¹⁸² **Vilém Ockhama** (1285-1347), kritik, jež přispěl ke zhroutilí tomistické syntézy. Ockhamova theologie pomohla v 18.století pochopit význam obřadů primitivních národů, což bylo dosud nazýváno „*dí-vošským modloslužebnictvím*“. Zjistilo se, že primitivové neuctivali přírodní předměty, ale nadpřirozené síly těmito předměty „*ztělesňované*“ (Eliade, M.: Dějiny náboženského myšlení III., Oikúmené, Praha 1997, str. 191-2) Běh dějin potvrdil teologii a politiku Viléma Ockhama.

Ve 13. století už lidé nehledali křesťanskou dokonalost pouze za zdmi kláštera. Tato „demokratizace“ a „sekularizace“ mystické zkušenosti je typická pro dobu mezi lety 1200 a 1600.

Od konce 12.stol. se také rozrůstal počet laiků, kteří se rozhodli napodobovat život apoštolů a svatých. Vznikla tak spousta *laických komunit*, které církev namohla tolerovat. Reagovala však příliš prudce, čímž ztratila možnost vyhovět touze po autentičtější a hlubší křesťanské spiritualitě.

Z mnoha spolků zmíním jen *hnutí bratří a sester svobodného ducha*. Stoupeneci *svobodného ducha* zpřetrhali všechna pouta s církví, neboť „*kde je Duch Páně, tam je svoboda*“ (2 K 3,17). Hnutí přinášelo jistotu, že mystického sjednocení s Bohem lze dosáhnout již zde, na zemi. Jejich příslušnice **Markéta Porete**¹⁸³ byla označena za kacířku a jako jedna z prvních v roce 1310 upálena.

Originálním myslitelem a důležitým theologem západní mystiky je **mistr Eckhart** (1260-1327), který zahájil v dějinách křesťanské mystiky novou epochu a ve svých kázáních se neobracel jen k mnichům a řádovým sestřím, ale i k širokým vrstvám věřících.

Sv. Bernard: „*Bůh a člověk jsou navzájem odděleni. Každý si podržuje svou vlastní vůli a svou vlastní podstatu. Sjednocení je pro ně společenstvím vůlí a souhlasem lásky.*“¹⁸⁴

Toto mystické sjednocení, v dějinách hojně doložené, mistr Eckhart odmítá. Odůvodňuje možnost původní ontologické jednoty s Bohem uprostřed světa. **Rozlišuje Boha – stvořitele od „božství“ – nečinného počátku a základu Boha.** I pro něho je mystická zkušenost „*návrat k počátku*“, avšak k počátku před Adamem a stvořením světa. Rozvíjí negativní teologii *Dionysia Areopagita*, který definoval Boha jako „čiré nic“ a říká: „*Bůh je beze jména, neboť nikdo o něm nemůže nic říci, ani pochopit. Bůh není jsoucí, je bytí nad bytím a nadbytostná negace*“¹⁸⁵ Tím Eckhart neodpírá Bohu bytí, přiřkl mu bytí vyšší.

Nabádá věřící, aby se sjednotili s božským počátkem, který je nad trojičním Bohem, protože podle něj duše svou vlastní přirozeností nepřijímá nic jiného než „*božské bytí*“, a to přímo a bez zprostředkování. Věřící objevuje svou **ontologickou totožnost s božským základem.** Tento prvotní stav před stvořením je také stavem konce. Eckhart přirovnává sjednocení s Bohem ke kapce vo-dy, která padne do oceánu: kapka vody se s oceánem ztotožní, ale oceán se neztotožní s kapkou vody.

Pro Eckharta spočívá pravá blaženost v duchovním sjednocení s Bohem, k němuž dochází kontemplací. Aktuálnost jeho teorie však snižovala v očích jeho současníků nutnost odloučení od časných věcí, od všeho, co není Bůh.

Po smrti mistra Eckharta byly jeho teze církví odsouzeny, přesto jeho myšlení ovlivňovalo některé další myslitele.

Jedním z nich byl budoucí kardinál **Mikuláš Kusánský** (1401-1464). Kusánský připomíná, že poznání, které je relativní, složené a konečné, není schopno pojmut pravdu, která je jednoduchá a nekonečná. Protože každé vědění spočívá na dohadech, nemůže člověk poznat Boha. Pravda je mimo

¹⁸³ již bylo roku 1946 připsáno autorství knihy *Zrcadlo prostých duší* (*Le mirour des simples âmes*), která byla přeložena do několika jazyků

¹⁸⁴ Sermones in Cantica Canticatorum, č.70: Patrologia Latina, sv.183, str. 1126

¹⁸⁵ Ancelet-Hustache, J.: Mistr Eckhart, str.55 (E3, 194)

rozum, neboť rozum není schopen rozřešit rozpory. Intelekt se může pozvednout nad rozdíly a rozličnosti prostým nahlédnutím, ale protože intelekt se nemůže vyjadřovat racionálním jazykem, utíká Kusánský k symbolům, a to nejprve ke geometrickým obrazcům. **Bůh ve své naprosté jednoduchosti zahrnuje vše, zároveň je však ve všem přítomen.** „Pochopíme-li princip koincidence protikladů (coincidentia oppositorum), naše nevědomost se stane učenou.“¹⁸⁶

Kusánský také věděl, že cesta umožňující koincenci protikladů¹⁸⁷ umožňuje zahájení plodného **dialogu s jinými náboženstvími**. Probíral argumenty ve prospěch základní jednoty různých náboženství. Odhalil nejen rozdíly, ale také souvislosti mezi rituály polytheistů a pravým kultem¹⁸⁸. Říká, že i nekřesťané věřící v nesmrtelnost duše nevědomky předpokládají zmrtvýchvstání Krista.

Byl poslední významný theolog-filozof jednotné a nerozdělené římské církve. Naneštěstí pro západní křesťanství neměly jeho názory pokračování.

Také *Kolumbovo objevení Ameriky* vyvolalo theologické spory. Sám Kolumbus si byl vědom eschatologického rázu své cesty. Pokládal ji za „zjevný zázrak“. Nešlo jen o objevení Indie, ale o přetvoření světa. „*To mne si Bůh vyvolil za svého posla, abych ukázal, kde se nachází nové nebe a nová země, o nichž hovořil Pán ústy sv. Jana v Apokalypse a o níž se před tím zmiňoval Izajáš.*“¹⁸⁹

Reformy v katolické církvi¹⁹⁰ vystřídaly reformy proti katolické církvi nebo reformy mimo ni¹⁹¹.

V 16. století, s rozvojem renesance, vyjma Byzance a pravoslavných zemí, které nepoznaly humanismus, se objevila nová snaha o sblížení přírody a náboženství. Přírodověda představovala cestu za lepším pochopením Boha.

Světová reformace znamenala, že vedle církve katolické se objevily církve protestantské. Ty se dál z původního *luterského a kalvínského proudu* v dějinách dál dělily.¹⁹²

Základ theologie **Martina Luthera** (1483-1546) představuje výklad sv. *Pavla* „*spravedlivý z víry bude živ*“ (Ř 1,17), pomocí něž objevil pravý smysl výrazu „**spravedlnost Boží**“. *Je to akt, jímž Bůh ospravedlňuje člověka; akt, jímž se věřícímu na základě víry dostává spravedlnosti získané Kristovou*

¹⁸⁶ koncepcí *coincidentia oppositorum* uskutečněná na rovině nekonečna, oproti formulacím týkajících se reálného sjednocení protikladů, př. *jin-jang, nirvána* (Eliade, M.: Dějiny náboženského myšlení III., Oikúmené, Praha 1997, str. 205) *Nastolení coincidentia oppositorum na všech úrovních existence je cílem meditačních technik a rituálů také v tantrických školách v Indii i Tibetu.* (Eliade, M.: Dějiny náboženského myšlení III., Oikúmené, Praha 1997, str.265)

¹⁸⁷ via negativa

¹⁸⁸ polytheisté ve všech svých božích uctívaly jedno božství (z díla M. Kusánského *De pace fidei*)

¹⁸⁹ Eliade, M.: Dějiny náboženského myšlení III., Oikúmené, Praha 1997, str. 230

¹⁹⁰ dominikánský kazatel Girolamo Savonarola (1452-1498), *kalvinismus, luteránství*

¹⁹¹ doba vyznačující se řadou objevů kulturních, vědeckých, technologických a geografických, jež měly také svůj náboženský význam (Paracelsovo alchymistické lékařství, heliocentrismus M. Koperníka a Giordana Bruna, vynález knihtisku J. Guttenbergem - význam v propagaci Luteránství a konečném úspěchu re-formace)

¹⁹² Funda, O., A.: *De Profundis*, Pedf.UK, Praha 1997, str. 89

obětí.¹⁹³ Podle něj je nemožné dosáhnout náležitých **vztahu k Bohu na základě vlastních skutků**. *Člověk je výhradně ospravedlněn na základě víry v Krista*¹⁹⁴.

Také **Erasmus Rotterdamský** (1469-1563) zdůrazňuje rozhodující význam Boží milosti. „*Člověk nespolupracuje na své spáse, nýbrž tak jako se malé dítě za pomoci svého otce učí chodit, učí se věřící volit dobro a vystríhat se zla.*“¹⁹⁵ Popisuje kázání jako nejdůležitější úkol křesťanského kněze.¹⁹⁶ Krátký traktát z roku 1533, *Příprava na smrt*¹⁹⁷, poukazuje i na jiné Erasmovy důrazy a tendence, když se snaží vyzdvihnout dobrý život jako nezbytnou podmínku šťastné smrti.

Jan Kalvín (1509-1564) hlásal, že **Bible je jedinou autoritou, která rozhoduje ve všech záležitostech víry a církevních uspořádání**. *Člověk nemůže poznat Boha v něm samém, nýbrž pouze jako Pána, který se ukazuje lidem*¹⁹⁸.

Poutníkem vedoucím přísný asketický život¹⁹⁹ byl **Ignác z Loyoly** (1491-1556), zakladatel Tovaryšstva Ježíšova, hlásá **absolutní poslušnost vůči Bohu a tedy i vůči jeho pozemskému zástupci**.

Slepá poslušnost Božímu zástupci na zemi prozrazuje svůj mystický původ; lze ji srovnat s **uctíváním duchovního mistra²⁰⁰ v hinduismu**.

Ignác z Loyoly je znám svou praktickou příručkou, udávající den po dni modlitby k rozjímání pro člověka, který se s ní může po 4 týdny v ústraní věnovat duchovním cvičením. Jednou z metod kterou rozvinul, a která také připomíná jisté indické meditační techniky je **metoda vizualizace²⁰¹**. Cílem jeho duchovních cvičení však není **připravit meditujícího na přímé spojení s Bohem**, ale formovat nové duchovní a vychovat je pro práci ve světě.

Římské církvi trvalo dlouho, než přijala myšlenku nezbytných vnitřních reforem. Nakonec zformovala doktríny, které předepisovaly všem katolíkům, kněžím i laikům, závazné normy chování (opatření známá jako *protireformace*). Situace vyvolala na jedné straně vznik rozličných katolických misionářských řádů²⁰², na druhé straně došlo ke kanonizaci mnohých téměř soudobých svatých.²⁰³

Nové předpisy začaly platit i pro církevní umění, ve kterém se zdůrazňovaly **emoce a realismus**. Žádal se umělecký přístup, který by pozorovatele

¹⁹³ Eliade, M.: Dějiny náboženského myšlení III., Oikúmené, Praha 1997, str. 231

¹⁹⁴ z *Lutherovy tzv. theologie kříže*

¹⁹⁵ Eliade, M.: Dějiny náboženského myšlení III., Oikúmené, Praha 1997, str. 236-7

¹⁹⁶ viz. nejvýznamější práce posl.let Erasmova života, *Ecclesiastes* (Kazatel, 1535)

¹⁹⁷ nabízí se srovnání s *Tibetskou knihou mrtvých*

¹⁹⁸ Kristus sdílící se lidem prostřednictvím křtu a eucharistie

¹⁹⁹ postil se někdy i celý týden, cestoval zásadně bos (jako Nanao Sakaki) a 7 hodin denně věnoval modlitbě (Eliade, M.: Dějiny náboženského myšlení III., Oikúmené, Praha 1997, str. 241)

²⁰⁰ gurudév

²⁰¹ Meditující se učí sakralizovat prostor, v němž se nachází, tím, že jej silou obrazotvornosti promítá do prostoru, v němž se odehrávají posvátné dějiny a v přítomnosti je prožívá (Eliade, M.: Dějiny náboženského myšlení III., Oikúmené, Praha 1997, str. 243-4)

²⁰² př.jezuitský, zal. 1540

²⁰³ př. 1622 zakladatele jezuitského řádu, sv. Ignáce z Loyoly či španělské mystičky sv. Teresy z Ávile

vtáhl do děje. ► Příkladem teatrálního stylu, který byl protireformační církvi doporučován, je mramorové sousoší v životní velikosti - **Vytržení sv. Teresy** od předního italského architekta a sochaře *Gian Lorenza Berniniho* (1598-1660) ◀

Proměnami politického, hospodářského i společenského řádu byla ovlivňována také duchovní hnutí pohybuující se často na hranici pravověří. Nepřátelské reakce církve, zejména inkvizice přispěly k ochuzení až zkosnatění křesťanské zkušenosti.

Proslulý „*hon na čarodejnice*“, který v 16. a 17. století podnikaly inkvizice i reformované církve, měl za cíl vymístit *satanský kult*²⁰⁴. Obvinění vznášená na odsouzené byla absurdní a množství lidí se pod nátlakem a mučením přiznalo i k tomu, co neudělalo. Lidé obvinění z čarodějnictví byli pak upalováni na hranici. Oběti „*honu na čarodejnice*“ nebyly viny za zločiny, z nichž byly inkvizicí obviněny, ale některé z těchto obětí prováděly magicko-náboženské obřady pohanského původu, které byly odedávna církvi zakazovány. Z dobrých bylinkářek a lidových léčitelek se na mučidlech staly čarodejnice -pomocnice Satana. Jak by asi inkvizice naložila s dnešním farmaceutickým průmyslem?

Dnes už křesťanství i jiné náboženské systémy vypadají trochu jinak než na počátku náboženských dějin. To co různá náboženská uskupení spojuje jsou otázky pídící se po smyslu života a celé lidské existence, co je naopak rozděluje jsou odpovědi na ně.

Na výběr máme nespočet ideologií i množství následovníků či pokračovatelů velkých duchovních vůdců. O to těžší je se v nich orientovat a dobrat se čisté – původní myšlenky náboženského směru, přes veškeré nánosy novot, které pomáhaly udělat náboženství vyhovujícím také společensko-politické situaci v zemi.

A pak je otázkou, zda-li to, co je považováno za původní myšlenku náboženského směru, je správně pochopeno.

Nejde tedy jen o nespočet ideologií a duchovních vůdců, ale především i o nespočet výkladů jedné ideologie. Kolik myslitelů, theologů a filozofů se po staletí pokoušelo najít pravý význam podobenství obsažených v Bibli?

Uvedla jsem jen výčet těch, jejichž výklady se mě nějakým způsobem dotkly.

5. proměna námětu / organizační změny

Po výčtu náboženských a filozofických východisek, které přispěly k vykrytalizování mého náboženského přesvědčení, nahlížení na svět a dění kolem mne, bych zmínila ještě motivy, které nejsou jen na úrovni teorie, ale dotýkají se mé jaksi tělesně – tzn. že jsem je vyzkoušela nebo je používám v praxi.

Ty také výrazně ovlivňují můj každodenní život a v důsledku toho také celou moji tvorbu.

²⁰⁴ tzn. cílem *honu na čarodejnice* bylo zlikvidovat poslední přežitky *pohanství* (tj. kultů plodnosti a iniciacíních scénářů)

5.1 faktory ovlivňující moji tvorbu / má zastavení na cestě

Jako se na procházce pozastavíme nad vším, co nás na ní zaujme, ať je to krásná květina, vzrostlý strom, volně pobíhající pes, přeplněný odpadkový koš, posprejovaná lavička obestlaná nedopalky nebo roztomilá babička, sedící opodál s knížkou v ruce, i ve svém putování životem některé obrazy, události nebo zajímavosti přejdeme téměř bez povšimnutí, jiné zkušenosti nás zaujmou natolik, že u nich určitou dobu setrváme, abychom prohloubili svá poznání v tomto směru. Jsou to zastavení, která ovlivňují nebo doslova určují naši další cestu.

5.1.1 Bůh / nejvyšší cíl

Především je to má víra v Boha, přesněji můj postoj k Bohu. Začátkem mé cesty za poznáním byla láska k Bohu prociťovaná zejména živou přírodou, potom teprve vlastním nitrem²⁰⁵. K osvětlení svého postoje použiji slova jiných autorů ze svých velmi dávných poznámek, k nimž jsem si tehdy, neprozíravě nepsala autory.

Bůh je skutečnost vždy jiná, vždy větší, než jakou jsme schopni uchopit. Bůh totiž zůstává Bůh skrytý²⁰⁶, nikdy není zcela dostupný. Je přesaženou, transcendentní skutečností. Je realitou vždy jinou. Jakmile ho uchopíme nějakou představou a domníváme se, že jsme nabyli té pravé jistoty, Bůh nám vyklouzne a ukáže se být jiný a jinde.

K prozrazení vztahu s Bohem použiji opět své moudré, leč anonymní poznámky. Vztah je tu ukázán na příkladu vztahu dvou lidí.

Jeden člověk druhého nepozná jen tím, že ho bude z dálky pozorovat, zblízka si ho prohlížet, ptát se na něj jeho blízkých a známých nebo ho dokonce vědecky zkoumat. Takhle možná zjistí, jaký ten druhý je, ale ne kdo je. Nemůže tedy ještě říct, znám toho druhého.

Chceme-li někoho poznat, musíme s ním navázat nějaký vztah. Přátelsky se k němu otočit. Ale stále nemohu říct: Zním toho druhého, dokud i on se neobrátil ke mně, neotevře se mi v té či oné intenzitě. A v tom okamžiku mu začínám věřit. Ne věřit, že je. To už jsme věděli, než jsme ho začali zkoumat, ale věřit mu (ve smyslu důvěřovat), spoléhat, že nás v nouzi nenechá na holičkách, že k nám bude vždy spravedlivý, že od něj můžeme očekávat jen to dobré.

Taková by měla být víra v Boha. Přátelství s Bohem. Naprostá důvěra bez jakýchkoli pochybností. V Boha věřit, může znamenat totéž, co věřit v nejvyšší Spravedlnost. Můžeme nepochybovat o existenci Boha, ne však o cestě, která nás k němu vede. Jestliže Bůh nějakým způsobem určuje směr našeho života, je nutno se zamýšlet i nad tím, je-li to opravdu On, kdo si myslíme, že nás vede.

5.1.2 inspirace esoterická / duch

²⁰⁵ srov. sv. Bonaventura (viz.4.3.2.3)

²⁰⁶ *Deus absconditus*

Samotná víra v Boha nevyklučuje znalosti z oblasti *magie*, jež někdy splývá s pojmem *čarodějnictví* či *okultismus*. *Hermetikové*²⁰⁷ ji označují za vědu, zkoumající svět lidské psychiky za hranicemi běžné empirie. Ani *alchymii* nepovažují za pouhou předchůdkyni vědecké chemie, ale za umění, filozofii i cestu k setkání s božskou podstatou světla.

Mezi nejstarší alchymistická díla ze 12.stol. patří tzv. *Tabula smaragdina*, připisovaná *Hermovi*. V této knize nalézáme slavnou formulaci ilustrující spojitost hermetismu s alchymii: „Vše co je nahoře, je jako vše, co je dole, vše co je dole, je jako vše, co je nahoře, aby se završil zázrak Jednoty.“ Podle alchymistů se tedy kámen mudrců, stejně jako prvotní materie, nachází všude a ve všech formách a obojí se označuje stovkami termínů.

Jeden text z roku 1526 o kameni mudrců říká, že je „dobře známý všem lidem, mladým i starým, nachází se na polích, ve vsi, ve městě, ve všem, co stvořil Bůh; a přesto jím všichni pohrdají. Bohatí i chudí ho denně drží v rukou. Služebnictvo ho vyhazuje na ulici. Děti si s ním hrají. A přesto si ho nikdo neváží, ačkoli je to po duši nejzázračnější a nejvzácnější věc na ze-mi.“²⁰⁸ (úkol 18)

„Myšlenka esoterismu je pravděpodobně stará jako lidstvo samo. Schematicky se dá vyjádřit **dvěma soustřednými kruhy**. Ten vnější představuje veškeré lidstvo, ke kterému patříme my všichni. Uvnitř toho kruhu se ale nachází mnohem menší kruh, o jehož existenci mají někteří lidé nejasné tušení. Je to esoterní kruh, do něhož patří pouze ti, kteří se duchovně vyvinuli nejdále.

Tito lidé tvoří jakýsi „mozek“ lidstva; toto přirovnání je velice vhodné, protože jednotlivé celky lidského organismu přijímají impulsy od mozku, o jehož existenci nevědí. V esoterním kruhu jsou přechovávány vědomosti, které pocházejí už ze starověku, které jsou ale i nadále doplňovány o nové poznatky. Tato poznání stojí vysoko nadevším, na co může kdy přijít naše „obyčejná“ věda nebo filozofie. Lidé patřící k tomuto kruhu se ovšem buď znají, nebo se mohou navzájem nějak rozpoznat, přičemž zbytku lidstva zůstávají neznámí. Nepotřebují se tudíž nijak schovávat, mohou žít jako úplně normální občané. Za určitých okolností se mohou třeba představit opravdu vážným uchazečům o přijetí do esoterního kruhu, který, jako každá organizace, potřebuje čerstvou krev. Takové přijetí nového člena by ovšem nebyla náhlá a jednorázová událost, spíše pomalý a postupný proces, protože mezi oběma kruhy není ani žádná ostrá hranice, která by je oddělovala. Někteří jednotlivci i celé společnosti se mohou pohybovat někde na pomezí a z této pozice si případného kandidáta mohou důkladně prověřit, než doporučí jeho přijetí.“²⁰⁹

Tuto úvahu uvádím pro přirovnání lidského vědění k soustředným kružnicím, protože motiv kruhu se objevuje v každé mé kresbě. U mě by mohl být

²⁰⁷ západní esoterismus = hermetismus – čerpá z nepravověrných a utajovaných proudů na okraji židovské a křesťanské tradice (Nakonečný M.: spol.Universalia) – inspirační zdroj směrů proudu Nového věku

²⁰⁸ Eliade, M.: Dějiny náboženského myšlení III., Oikúmené, Praha 1997, str. 247

²⁰⁹ Koreis V.: čl.Esoterní myšlenka, časopis Logos 1/95 str.24

význam kruhu chápán i jako zařazení člověka do univerza. Kresbu v kruhu však využívám nezávisle na tomto literárním zdroji.

Hlavní myšlenky autora o uspořádání „světa“ s mými představami korespondují, ale díky stylu, jakým je sděluje s nimi absolutně nesouzním. Ze způsobu jakým se vyjadřuje cítím elitářství, které si s nejvyšší moudrostí a dobrotou nedokážu spojit. I kdyby tedy to, co takové spolky hlásají byla nezvratná pravda, touha patřit do středu těchto kružnic by vyprchala.

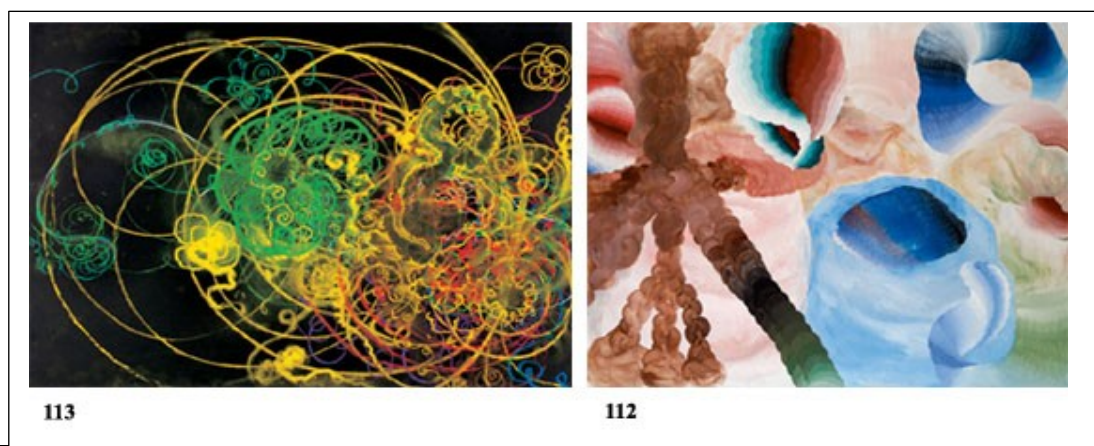
Častým esoterickým námětem je myšlenka, že kromě fyzického těla máme i tzv. *tělo astrální – energetické*²¹⁰ a *éterické – duši*. Astrální tělo je běžným zrakem neviditelné, ale někteří lidé jej vidí v podobě *aury*²¹¹.

Co se týče mé osoby, já auru nevidím, ale zcela jistě ji mám.

Z tzv. *esoterismu praktického*²¹² jsem vyzkoušela *spiritismus*²¹³, jehož moderní podobou je komunikace s tzv. vyššími inteligencemi - *channeling*²¹⁴.

Pomocí této metody je prý možné čerpat z tzv. *kroniky Akasha*²¹⁵, kolektivní lidské paměti, o níž vím jen z doslechu, avšak sem tam potkám člověka, o kterém se později dozvím, že s tímto zdrojem pracuje. I můj „duchovní učitel“ patří k takovým lidem.

Tyto praktiky také leckdy slouží jako prostředek nebo inspirace výtvarného vyjádření. ► Inspirací, která prochází celým dílem *Martina Mainera* (generace 80.let), je právě takový vizionářský zážitek. Jednoduše řečeno jde o naprosté opojení transcendentem. Kromě malby se věnoval převážně kresbám pastelem, vytvářel podivuhodné kosmické vize. ◀

²¹⁰ je nositelem životní energie – prány (z hinduistického učení o čakrách)

²¹¹ světlo obklopující fyzické tělo

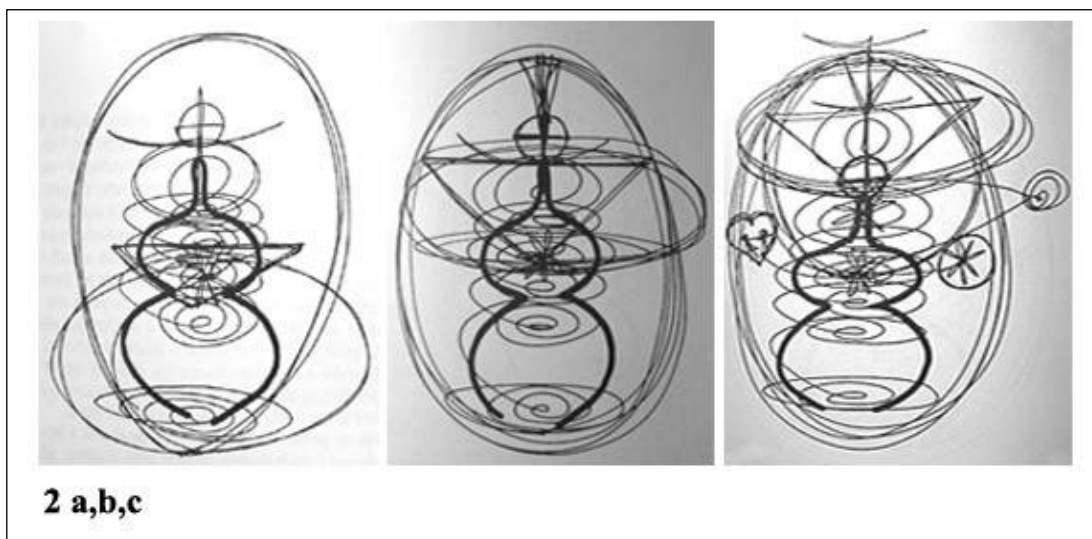
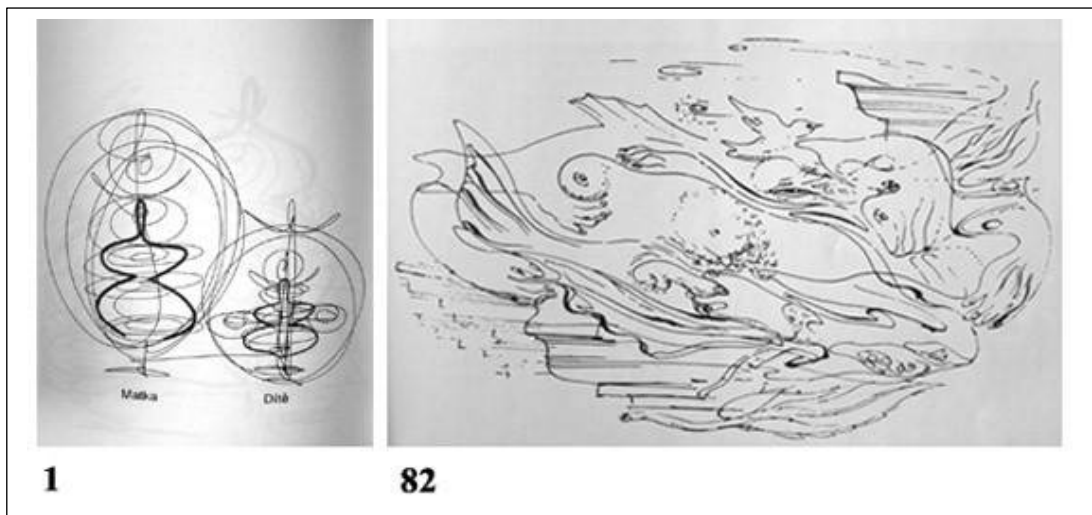
²¹² Esoterismus bez velkých ambicí v oblasti badatelské a studijní, ale využitelnější z hlediska snahy po uspokojení lidských potřeb zdraví a štěstí. Spadá sem např. *astrologie* či *karmická astrologie*, jež je spojena s vírou v minulé životy a karmu

²¹³ víra v možnost komunikace s duchovním světem, v němž žijí astrální těla zemřelých (rozvoj spiritismu spjat s osobností Allana Kardeca)

²¹⁴ přenášení informací od nefyzických bytostí prostřednictvím lidského média

²¹⁵ O tajemném ostrově Atlantis – ztracené Atlantýdě psal již Platón. Odvolával se na starší egyptské zprávy z období Střední říše. O poloze ostrova a důvodu jeho zániku jsou dodnes vedeny spekulace. (Westwoodová, J.: *Atlas záhadných míst*, Knižní klub, Praha, 1994, str. 198). **Také Tibet má pověst o tajemné zemi Šambale, kde se údajně nachází zdroj prastaré moudrosti (viz. dobrodružný román *Jamese Hiltona Ztracený obzor*) Podle tradice jsou texty *kálačakry (kola času)* uchovány v Šambhale, kam se dá dostat také ve snu či extázi.**

Duchovní průvodci jsou také v pozadí **automatického psaní a automatické kresby**²¹⁶. Obě techniky jsou využívány zejména k získávání informací o zdravotním stavu či psychických potížích člověka. Mohou sloužit i jako prostředek věštby.

I s těmito praktikami mám jistou zkušenost, která se lehce promítá v mých kresbách.

Dočetla jsem se, že vývoj výše zmíněných schopností se dá rozdělit do několika etap, které mohou být ovlivňovány množstvím okolností a osobní vyspělostí každého jednotlivce, ale jisté znaky jsou typické pro každého:

„Ve druhé etapě se objevují problémy, nejprve pýcha z nových vědomostí, které jsou ostatním nedostupné. Inteligence mu nastavují zrcadlo, vidí všechny nedostatky, i ty, které si ani neuvědomoval. Ví, že je nemá násilně odstraňovat, jen pozorovat a zmizí samy. Objevuje se dokonce strach z mocné

²¹⁶ schopnost oddělit svoje vědomí od ruky a to předat duchovnímu vůdci – andělu či duchu (Štaněk, J., Brzobohatá, J.: *Láska muže a ženy z pohledu duševních a duchovních sil*, Agape, Brno 1997)

*Intelligence, která ho nepřetržitě pozoruje a trestá za každou chybu. Někdy by se rád vrátil do starého životního stylu, ale už to nejde, ví příliš mnoho. Nehody a nemoci už nemůže svalovat na náhodu. Intelligence ho oslovuje ve dne a v noci mu přehrává speciální výukové a testovací programy. Snovými symboly a náhlým vnuknutím vidí i nepříznivé budoucí události, což nebývá příjemné. Zkoumá příčiny, které vyvolávají, a někdy se mu podaří s pomocí nadvědomí změnit svůj osud. Pochopil, že je na počátku vývoje a zažije ještě mnoho miliónů let zkoušek, které si může prostudovat už dnes. vzdaluje se běžnému životnímu stylu. To, co zajímá jeho, nezajímá ostatní a naopak. Nepřítá se na teoretické věci, ale na osobní. Využívá své léčitelské a diagnostické schopnosti.*²¹⁷

Popis stavů, kterými jsem si já nebo mí známí po *zasvěcení* do některých esoterických technik prošli, se s výše zmíněným při letném pohledu shoduje, ale je to poněkud dramaticky řečeno.

S jistou *pýchou* mohu souhlasit, ovšem ne už s tou *nedostupností ostatním*. K *nastavení zrcadla* není třeba vyšších inteligencí, stačí si uvědomit, že chyby, které nás iritují na druhých jsou s největší pravděpodobností ty, s nimiž sami bojujeme.

Zcela určitě nesouhlasím se *strachem z mocné Intelligence*, ale to je patrně dáno mými osobními náboženskými postoji²¹⁸. *Speciální výukové a testovací programy* – to zní jako bychom byli roboti – zjednodušila bych je na životní zkoušky, které prožíváme úplně každý, jen ne všichni si uvědomují jejich význam.

A nakonec, netvrdila bych, že jsem se *vzdálila běžnému životnímu stylu*, ale rozhodně tím nabyl jiný rozměr. Vytratila se potřeba klást si některé zbytečné otázky typu: *Proč já?* nebo *Proč teď?* A v některých, na první pohled nepříjemných událostech, vidím možná dříve než ostatní jejich skrytý smysl či pozitiva.

Dalším směrem *Nového věku* je *parapsychologie*²¹⁹ a její aplikací do oblasti zdraví je tzv. *biotronika*. Je to obor, který vychází z přesvědčení, že pokud se dá veškerá hmota vyjádřit též jako energie, je vlastně celý vesmír energií a jeho jednotlivé části jsou od sebe odlišeny pouze kvalitou této energie. Jemnou formou energie je myšlenka, hustou energií je hmota. Jednotlivé energie na sebe mohou vzájemně působit²²⁰.

Biotroniku uvádím především proto, že „*lidový léčitel*“ byl ve své podstatě mojí první výraznou zkušeností s „*duchovnem*“. Tedy když pomínu vzpomín-

²¹⁷ Palka, R.: Channeling, duchovní výchova inteligencemi, Onyx, 1996

²¹⁸ Člověk, který nevěří v milujícího Boha, nejvyšší Spravedlnost – prozřetelnost, toho jistě musí mocná Intelligence děsit – už proto, že samotná Intelligence ještě nezakládá moudrost.

²¹⁹ U nás se vžil český termín psychotronika. Předmětem jejího zájmu je několik oblastí. Především *te-legnóze*, též *Jasnovidnost*, tj. vnímání minulých, současných či budoucích událostí, které člověk není schopen poznat ani smyslovým vnímáním ani logickou úvahou a *telepatie*=další příklad mimosmyslového vnímání, tzv. ESP = extra-sensorial perception, schopnost přenášet informace ve formě myšlenky na dálku

²²⁰ Toho využívají také některá odvětví *alternativní medicíny*. Mnoho netradičních terapeutických oborů vychází z *orientální medicíny* (př. čínská akupunktura, akupresura nebo z Japonska pocházející *Shia-tsu*, které usměřuje cesty energie pomocí povrchových bodů na těle).

ky z dětství, kdy chození do kostela byla nevyhnutelnost, obzvláště pak, jste-li „křtěncem“ řádové sestry a řeckokatolického biskupa.

Otázka „léčení“ přesněji „uzdravování“ byla tou zásadní křižovatkou v mém duchovním vývoji. Stalo se na střední škole, měla jsem za sebou poctivě navštěvované *hodiny náboženství*, četla jsem *Bibli* a stejně poctivě jsem jí nerozuměla..

Často se mi honilo hlavou, jak to „*měl ten Ježíš dobrý, že mohl uzdravovat holýma rukama, a jak by to bylo fajn, takovou schopnost taky mít...*“ Jednou jsem své úvahy vznesla nahlas, před spolužačkou, se kterou jsem nějaký čas chodila běhat, abych shodila svá nadbytečná kila a ona mi jednoduše odpověděla: „*To je možné.*“²²¹ A myslela tím, že je opravdu i dnes možné používat ruce za stejným účelem, jako to dělal kdysi Ježíš. Že není zdaleka jediný, kdo takový dar měl. Dokonce mi poradila, kde se takovému způsobu léčení naučit, že takovou schopnost máme patrně všichni, jen ne všichni ji umíme využívat, možná i proto, že jsme to přes mnohé generace zapomněli. Vždyť nic takového naši prarodiče naše rodiče, ani naši rodiče nás neučili.

A tak jsem od nedočetné Bible skočila po knížkách alternativní medicíny a hlavně jsem absolvovala kurz, který učí terapeutický způsob k uvedení vnitřních životních sil v harmonii pouhým přiložením rukou na nemocného, *Reiki*²²². **Metoda Reiki** pracuje se symboly a s inteligentní univerzální²²³ energií.

Novodobá historie učení Reiki začala v 2. pol. 19. stol. Učení založil japonský křesťanský mnich **Dr. Mikao Usui**. Našel způsob, jakým patrně uzdravoval i Ježíš.. Prostřednictvím zasvěcení se žák napojí na Reiki – tok energie a stane se kanálem pro tuto léčivou sílu.

Usui si uvědomil význam kosmického zákona – *zákona harmonie*, že dávání a brání musí být v rovnováze a vypracoval učení, které mohl předat svým nástupcům. Zdůrazňuje zejména to, že pacient sám nese zodpovědnost za sebe a svoje zdraví. Nestačí nikoho jen léčit, ale je důležité ho přivést na „správnou cestu“ – přivést ho k zodpovědnosti za sebe samého. Reiki aktivuje v člověku vlastní samoléčící síly a procesy. Bývá zdůrazňována křesťanská (nikoli církevní!) stránka a hodnoty Reiki, odstranění ego-myšlení a snah po moci.²²⁴

Změněného stavu vědomí, tzv.*transpersonálních*²²⁵ *zážitků* lze dosáhnout např. *holotropním dýcháním* – zde jako léčitel působí vlastní podvědomí. Klient si za pomoci školeného psychologa znovu prožije nějaký stresující životní moment a tím jej odblokuje.

V souvislosti se zážitky blízko smrti²²⁶ zmíním jméno **C.G. Jung**, který byl jedním z prvních, kdo takový zážitek popsal, po něm se velké pozornosti těšil **Raymond A. Moody** a z oboru thanatologie doplňuje *Moodym* sebrané zážitky **Elizabeth Kübler-Rossová**.

²²¹ Uzdravení spojené s naprostou důvěrou nemocného k uzdravovateli je obecně náboženský jev. Ježíš nebyl první ani poslední, kdo takovým způsobem uzdravoval nemocné.

²²² F.E. Eckhard Strohm : Příručka ke kurzu REIKI 1, Reiki Association International spol. s.r.o., Slovensko 1996

²²³ kosmickou, božskou, životodárnou

²²⁴ z přednášky ke kurzu Reiki I., MUDr.B.Súkeník

²²⁵ zakladatel transpersonální psychologie prof. Stanislav Grof

²²⁶ NDE – near-death experience

Tito autoři a otázky okolo smrti (tolerance sebevraždy asistované²²⁷ nebo neasistované, trest smrti, právo na život) mě začaly zajímat více až v době navštěvování seminářů Etiky na fakultě. Musela jsem se pozastavit především nad tím, jaké názory na taková témata v kolektivu převládají. Do té doby mě ani nenapadlo, že mé názory, které mi dosud přišly tak samozřejmé, se mnou téměř nikdo nesdílí.

O tom, že touha po vědění nás nemusí zavést jen na stezky ozářené slunečním jasnem, ale také na temné cesty, vypráví podobenství o vnitřní cestě - *příběh o Faustovi*²²⁸. Mnohé mýty se zabývaly duchovním hledáním a odhalují hluboký paradox temnoty a světla, který se skrývá v hloubi každého z nás a i při čtení tohoto vyprávění můžeme odhalit, že se v nás skrývá nejen dobro, ale také zlo²²⁹.

Goethova epická báseň „Faust“ vychází ze středověké pověsti o muži, kterého duchovní hledání nakonec zavedlo tak daleko, že prodal duši ďáblu (skutečný **paradox dobra a zla**. Chceme-li plně pochopit dobro, musíme také poznat zlo). Nakonec Faust poznal marnost pozemských rozkoší a došel spásy skrze svou lítost, o které hovořil Ježíš. Podobná myšlenka už ale zazněla dávno před Faustem (viz. **Jób** 4.3.2).

5.1.3 stopy na duši / otisky

Věřím, že stopy, které se nám otiskují s každou naší zkušeností na duši (tím víc šrámy způsobené utrpením), z nás dělají ty, kterými jsme, stejně jako stopa, kterou zanechá štětec na plátně pomáhá z námětu udělat jedno konkrétní dílo.

Stopy uštědřené životem nám pomáhají objevit naše slabosti, a nebo nám naopak nechávají nahlédnout, co v nás opravdu je.

Je otázka, zda jsme jako vyprahlá země, kde stopa je tak nepatrná, že je pro lidské oko téměř neviditelná; nebo jsme tak otupělí, že nato abychom si nějaké stopy vůbec povšimli, musí nás něco převálcovat, jako když po trase projede buldozer; či jsme úrodnou půdou, v níž se stopa vyrýsuje do všech detailů a my z ní dokážeme vyčíst všechny informace; nebo snad jsme jako

²²⁷

K eutanazii, volbě smrti: V roce 1986 rozhodla Americká lékařská asociace, že je etické, jestliže lékaři odpojí udržování života včetně potravy a vody u nevléčitelně chorých pacientů na prahu smrti a u těch v kómatu. Toto je karmicky chápáno jako negativní skutek. Nejde o sebezabití, ale o ukončení utrpení, kterému se chceme vyhnout všichni. (Rinpoče, S.: *Tibetská kniha o životě a smrti*, Pragma, Praha 1996, str. 360)

²²⁸

Velebí čistotu srdce na úkor rituálního formalismu – stále aktuální myšlenka zdůrazňuje lásku k bohu a bližním (soucit, Job)

²²⁹

Faust a Mefistofeles odrážejí dva rozměry lidské bytosti (dobro a zlo jako morální uvědomění versus pokušení). Faust je příkladem těch, kteří jednoduše nemohou „věřit“ jen proto, že je to tak učili. Upřímné duchovní hledání nevyrostá z dětského přijetí víry, ale z opravdové touhy porozumět paradoxům života, proto jeho zvědavou mysl neuspokojovalo učení filozofů ani teologů (Dostávat jen jednoduché odpovědi na morální a duchovní dilemata sice v sobě nenese nebezpečí, ale nevede k poznání podstaty a smyslu života.). Toužil odhalit největší tajemství života sám. Zavrhl teologii a začal studovat okultní vědy a černou magii. Přivolal tak k sobě Mefistotela, jehož jediným plánem bylo stáhnout Fausta na stranu zla. Faust dal v sázku svoji duši, aby mohl do těchto tajemství proniknout.

rozbahněná polňačka, do níž se stopa sice zanesle hluboko, ale hned se rozplizne tak, že už nikdo nepoznává, že tam kdý nějaká stopa byla, natož komu vůbec patřila? (úkol 16)

Tak jako země se postupně stává tím, co z ní „ušlapeme“ nebo naopak, co ponecháme přirozeně růst, žít a vyvíjet se, i naše mysl reaguje na stopy, které necháme, aby se nám do duše hluboko zaryly.

Základ obyčejné mysli je jako banka, ve které je ve formě otisků a návykových sklonů uložena karma. Neustálým opakováním se naše sklony a zvyky upevňují, nabývají na síle a takto určují náš život, naši smrt a naše znovuzrození.²³⁰

5.2 výchozí motivy / hledání

Jsme-li nakročeni nějakým směrem, přesto si klademe otázku, jdeme-li správně, případně není-li jiná cesta schůdnější nebo kratší, nebo snad zajímavější – je to neustálé hledání. A v reflexi je to právě hledání, jež utváří jednu konkrétní cestu každého z nás. (úkol 17)

Mnoho z nás žene dopředu spíš touha něco mít, než touha něčím být. Nutné je mít cíl, za kterým se ženeme, protože bez cíle bychom bloudili. Dosažený cíl střídá další a další, zas o něco vyšší. Lidé nejprve uspokojují své vlastní ambice, než dojdou k poznání, že jsme součástí většího společenství a začnou si vytyčovat cíle, jejichž dosažení přinese prospěch celku. Pak začne mít život smysl.

Když nevíme, co chceme, můžeme začít tím, co nechceme.

5.2.1 hledání tajemství života / Proč jsme tady?

Po dlouhá staletí si lidé vysvětlovali tajemství života prostřednictvím mýtů. I když mýty vyprávějí o lidech, vystupují v nich bohové a ukazují nám, jaké chyby děláme. Ježíš vysvětloval své učení pomocí podobností, Platón zas těžko pochopitelné filozofické představy sděloval pomocí jednoduchých alegorií.

V mnoha *mytologiích* a podobnostech bývá k *životní cestě* přirovnávána *řeka*. Od pramene – symbolu vzniku života, narození, postupně sílí a roste, urazí veliký kus cesty než se dostane k ústí do oceánu - ke smrti. Oceán, kde se řeka rozplyne lze srovnat s *Nirvánou* nebo s křesťanským Bohem.

V některých příbězích je samotná smrt zvlášť označována za *poslední mýtickou cestu*, což platí také o východních náboženských směrech.

V mýtech a podobnostech lze hledat životní paralely. Pomáhají nám zrcadlit, kdo jsme, abychom se mohli vydat na cestu změny. Ale nejde jen o

osobní paralely. V Biblických příbězích lze spatřit i paralely k současným dějinným událostem²³¹.

Základní funkcí mýtů je tedy zprostředkovat výklad světa, vytvořit jeho obrazný model. Nejčastěji jde o literárně zformované příběhy, z nichž mnohé byly inspirací pro výtvarné zpracování.

Soubor mýtů určitého území vytváří mytologii, jejímž důležitým rysem je, že vznikla z kolektivního nevědomí²³², že je tedy odrazem předvědeckého myšlení určité skupiny.

Dnes čím dál více lidí se ze skupiny snaží spíše vyčlenit, než se do nějaké zařadit. Tito „solitéři“ neladí s žádným z nabízených výkladů světa, a tak si vytváří mytologii vlastní – „*individuální*“²³³.

Individuální mytologie však neznamená odlišný malířský rukopis či neobvyklou barevnost; jde o celistvý a jednotný systém, vyjadřující svébytnou „konstrukci světa“. Mezi tvůrce obrácené do vnitřního světa patří například dva protagonisté abstraktního umění Fr. Kupka a K. Malevič. Oba vytvořili systémy vizuálních znaků pro vyjádření základů universa.

► **František Kupka** viděl podstatu světa v neustálém tvoření, stejně jako představitelé východních náboženských směrů (viz.4.2.1), které je patrné v každém z jeho obrazů na toto téma.

Kazimír Malevič proniká k podstatě bytí samotnou tvorbou, kterou sám charakterizoval slovy: „*Začínám vytvářet filozofii malby, která dospívá k bezpředmětnosti a tím k absolutnu.*“

Také z obrazů českého malíře „*tiché, lyrické geometrie*“ **Václava Boštíka** je patrné pronikání z materiální pozemské sféry do ryzích oblastí ducha.

Dalším českým *individualistou* je bezesporu nenapodobitelný **Josef Váchal**. Stačí navštívit jeho dům v Lytomyšli²³⁴ a číst jeho mytologii ze stěn, nábytku i obyčejných věcí. Epičnost jeho díla je srovnatelná s obrazovým vyprávěním **P. Breugela** nebo **H. Bosche**.

Jiným způsobem k nadpozemskému uspořádání mířil i **Zdeněk Sýkora**. Šlo mu o nadosobní řád, zakotvený v panujícím chaosu. Své obrazy vytvářel využitím objektivních, matematických pravidel a počítačových systémů.

Mytologii smyslů je oddána **Adriena Šimotová**, která se ve své tvorbě orientuje především na člověka. Obrazy nebo otisky lidského těla posouvá k transcendentní imaterialitě. ◀

²³¹ např. příběh Starého zákona, Kain a Ábel, který zjevuje vztah dvou bratrů mi připadá jako vztah Číny a Tibetu. (Čína má rozsáhlé plochy zemědělské půdy – Kain měl pole, byl zemědělec; Tibet leží vysoce, lidé jsou živí především díky yakům, Ábel měl stádo, byl pastevce. Bůh se k Ábelovi naklonil, vyvýšil jeho oběť, Kain ho z žárlivosti zabil. Stejně i Tibet je duchovně na výši a Čína ho ničí.)

²³² *kolektivní nevědomí* je termín C.G.Junga, pro zděděné bohatství archetypů (tj. *původní a dokonalý vzor* jednání, prototyp, který člověk svým jednáním napodobuje) symbolů a mýtů, nastřádanou zkušeností lidstva. Projevuje se například ve snech

²³³ Vytvořením pojmu „*individuální mytologie*“ (termín do soudobé teorie umění vnesl švýcarský teoretik Harald Szeemann v roce 1963) se upozornilo na to, že i jednotlivý člověk si smí tvořit vlastní výklad světa, symbolický obraz své existence pomocí soustavy forem a znaků, čímž záhady vesmírného bytí objasňuje názorněji. Toto platí zejména v umění, jež je samo znakem a symbolickou formou.

²³⁴ dnešní Muzeum Josefa Váchala

5.2.2 mateřství / na křižovatce

Možná, že i my sami jsme cestou pro něco, co chce být skrze nás poznáno nebo zhmotněno (v náboženském slova smyslu – *Bůh*²³⁵, ve smyslu biologie – nový život).

Motivem objevujícím se v polovině mých kreseb je *mateřství*, které bezpochyby výrazně ovlivnilo mé poslední práce.

O mateřství, resp. matce jsem se již výše zmínila v souvislosti se starými mytologiemi, kde je k matce přirovnávána země, z níž všechno vyrůstá a do ní se opět vrací.

Téma mateřství ve fyzické rovině lze symbolicky vyložit, také jako *křižovatku* dvou cest. V duchovní rovině se však nejedná jen o křižovatku, ale spíše o startovní úsek na straně jedné a o radikální změnu plánované trasy na straně druhé.

K mému údivu jsem těhotných žen ve výtvarném umění moc nenašla. Jedná-li se o zrození nebo počátek nového života, jsou díla zaměřena spíše na zárodek, plod, nežli na matku. Asi proto, že matka je vidět, zatímco člověka většinou láká to co zraku tajeno, to pod povrchem.

Asi nejznámější *ženou-matkou*, zejména v křesťanském světě je *Panna Marie*.

Církev znala náboženský význam Marie, jakožto matky, už koncem 1.stol z doby vzniku Janova evangelia. Při Ježíšově kříži stála jeho matka, její sestra Marie Kleopasova a Marie Magdaléna. Když Ježíš uzřel matku a při ní učedníka, kterého miloval, řekl matce:

“Ženo, hle, tvůj syn!” Potom řekl tomu učedníkovi: “Hle, tvá matka!” (J 19,25-27).

Od dob 2. a 3. století, kdy úcta k Marii nepřímo posvěcovala ženu, byla oslavována duchovní důstojnost a náboženská hodnota ženy teprve ve 12.století. V této době vrcholícího románského umění a rozmachu gotického umění, zaujímá Marie stále významnější místo v lidové zbožnosti. Dílem lidové zbožnosti je Mariino zbožštění.

Církevní architekturu po mnohá staletí zdobí velebná zobrazení P. Marie sedící na trůnu s dítětem Ježíšem. Poprvé pronikla na západ v 7. stol. a byla vytvářena podle byzantských vzorů. Rostl mariánský kult, který byl do určité míry brzděn tradičním nepřátelstvím vůči ženě (Evě).

Teprve ve 13. století po křížáckých výpravách, dosáhla Marie svého nejvyššího postavení. Mariina neobyčejně bohatá ikonografie se opírá o malé části evangelia. Patrně po staletí vyrůstala z potřeby mateřské postavy v křesťanské církvi.

Zpodobení Marie jako „*matky a dítěte*“ vyjadřovalo oficiální nauku. Ale i taková zobrazení matky s dítětem existovala již dávno v některých pohanských náboženstvích. ► Např., egyptská bohyně Isida držící na klíně svého syna Hóra byla takto zpodobněna. ◀ Prvotní církev ji přizpůsobila, jak to učinila i s jinými pohanskými zpodobeními, pro svůj vlastní účel.

Mariánská theologie je proměnou nejstarší úcty, která je projevována náboženskému mystériu ženství. Žena symbolizuje transcendentní intelekt, Moudrost²³⁶, zatímco před tím byla uctívána žena především jako rodička a symbolizovala plodnost. Panna Marie Matka milosrdenství, jež se u posledního soudu přimlouvá za duše zemřelých. Také se zobrazuje jako truchlící pro svého syna nebo jako dívka Neposkrvněného početí, jako trůnící nebo stojící, Marie kojící dítě, Ma-rie s rukama spojenýma k modlitbě a spousta dalších. Často jí byly zasvěcovány kostely a celé katedrály (např. *Notre Dame* ve Francii).

V renesanci byl výhradně posvátný typ Marie s dítětem nahrazen typy méně formálními. Byla více zvýrazňována stránka mateřství ve vztahu matky a dítěte.

Mě nejvíce inspiruje Mateřská Panna Maria, která v rukou renesančních mistrů byla stále více naplňována lidskými city, až se náboženský obsah zcela vytratil.

V biblickém vyprávění mě zaujala trojice žen pod křížem, už jen proto, že se všechny tři jmenují Marie. A tak jsem hledala v Marii nějaký hlubší, archetypální význam, kromě toho, že je MATKA.

Jako je Bůh : otec • syn • duch svatý, je Marie : matka • sestra • milující žena. Jako Bůh : chrání, panuje, plodí • je vlastní krev, můj rod – následuje mě • znamená lásku duchovní, Marie : pečuje, radí, rodí • znamená také vlastní krev, můj rod – stojí při mě • zastupuje lásku pozemskou. Tedy je Bůh : mužský princip • nebe, duchovní aspekty člověka, jako je Marie : ženský princip • země, pozemské aspekty člověka

A takto bych se dostala až k **čínskému vyjádření kosmických protikladů Jin a Jang**, jejichž spojením v rovnovážném vztahu vzniká harmonie.

Tak je tomu i v křesťanství, úsilí o rovnováhu těla i ducha není fenoménem jen na východě. I křesťan by měl pečovat nejen o duši, ale i o fyzické tělo (dal mu jej Bůh), měl by milovat nejen Boha, ale i lidi (stvořil je Bůh), měl by ctít boží Zákon nejen jak Písmo káže, ale měl by ctít svoje srdce, které jediné mu poví, čte-li Písmo správně. A v neposlední řadě by měl odpouštět nejen druhým, ale i sobě, protože i tíhu hříchů by měla rozpustit úleva, která následuje za každým odpuštěním. O pomoc křesťané žádají právě P. Marii.

236

V západním křesťanství je žena ztotožněna s postavou božské Moudrosti. Ve východní církvi byla rozvedena nauka o nebeské Moudrosti -Sofia, v níž se rozvinula ženská podoba Ducha Svatého

Protože vědí, že nejtěžší věcí na světě je odpuštění sama sobě. Křesťané toto velmi dobře už dávno vědí, a tak si pro tento případ zřídili instituci *svaté zpovědi*²³⁷. Křesťan si sám odpustit nemůže, církev vyžaduje svatou zpověď.

Ten nejtěžší hřích týkající se našich rodin je ten, že se televize stala Bohem v našich domech. Televize určuje rytmus života, rozděluje čas, určuje naše jednání. Bůh již nemá žádný vliv, zůstává v koutě. Chápeme-li Pannu Marii správně, tak musíme postavit Boha opět do našeho středu a televizi do kouta.

Četná zjevení P. Marie směřovala k dětem. Panna Marie nabádá především k pokoře, důvěře a intenzivním modlitbám, protože jedině přes ně vede cesta k ní a Bohu. Vyžaduje modlitbu jako cestu k získání míru. (Medžugorie)

Necítit se neustále pod tíhou hříchů znamená uvést svědomí do rovnovážného klidu. Jaká disharmonie vládne v lidech, kteří skutky své nehodnotí a hříchy si neuvědomují, natož aby se pokoušeli svoji disharmonii uvést zpět v soulad. O mnoho hůř jsou na tom ti, kteří svými skutky ještě ubližují, ale sami jsou přesvědčení, že jednají správně. Zásadovost je to, co se u nemoudrého může stát velmi nebezpečným nejen pro jeho okolí, ale i pro něj samotného.

Ale zpět k *Marii*. Jak už jsem zmínila, její důležitost se odvozuje z jejího mateřství – je „*rodička Boží*“²³⁸ Později byl termín *rodička Boží* nahrazen termínem „*Matka Boží*“. Marií Pannou však zůstala a dogma o trvalém panenství²³⁹ Marie bylo vyhlášeno na Efezském koncilu.

Toto panenství nemusíme brát doslovně. Můžeme si jej vyložit jako početí matky s panensky čistou duší. Početí z čisté bezpodmínečné a všeobjímající lásky, což nevylučuje spolupráci muže. Přesto v dnešní době plné rozchodů, rozvodů a interrupcí, je i toto panenské a zároveň biologii tolerované početí zázrak.

Marie je tedy především symbolem lásky, pochopení a milosrdenství, hodnot, o kterých se hovoří nejen v křesťanství.

Dalajláma říká : Soucit, láska a altruismus nejsou jen náboženské hodnoty. Jako lidské bytosti, dokonce i jako živočichové, potřebujeme soucit a lásku, abychom byli schopni přežít. Ještě před naším narozením, když jsme spočívali v matčině lůně, závisel náš klid na psychickém klidu matky. Během prvních několika týdnů po narození, tedy v období, které má na náš pozdější vývoj zásadní vliv, jsou pro rozvoj našich mozků důležité i takové maličkosti, jako například mateřský dotek. Po několik dalších let bychom bez lásky a něhy našich rodičů vůbec nemohli přežít. I nyní, když jsem dospělí, potřebuje-

²³⁷ Svatá zpověď znamená odčinění svých hříchů – cesta za očištěním duše a tedy i očištěním roucha Madonina

²³⁸ termín poprvé doložen na poč.3.stol.; Dotekem Ducha svatého se Panna stává Matkou a dává život světlu božského poznání. Jen z čisté, neposkrvněné Panny se rodí Kristus. (Tomášová, M.: Za čas a prostor, Avatar, 1998, str. 49)

²³⁹ Jde tu o přizpůsobení prastaré náboženské idey a opatření jí novým významem. Teologie Marie, Matky-Panny dovršuje pradávnné asijské a středozevní koncepce Velkých bohů schopných sebeoplodnění. (parthenogeneze, př. Héra)

me někoho, komu bychom důvěřovali, kdo by nám projevovat lásku; a až zestárneme, budeme také závislí na lásce druhých. Takový je lidský život.²⁴⁰

Stále tu můžeme hovořit o Panně Marii, ženě a matce, jakožto symbolu všech žen a matek, milujících a milosrdných. Ale pozor, milosrdenství a láska nejsou jen ženskými atributy. Jsou také více či méně vyvinutým ženským aspektem každého muže. A nebo jinak, milost a milosrdenství jsou vlastnosti projevovaného Boha v ženském aspektu (proto je Panna Marie spojována s orodovnicí, proto je tak často vzývána: Zdrávas Maria, milosti plna..)

Milosrdenství v křesťanském slova smyslu tedy znamená: „Dostaneš, i když sis nezasloužil, a je ti odpuštěno, i když nemůžeš odčinit.“²⁴¹ To se nám může zdát velmi nespravedlivé, než se sami ocitneme v situaci, kdy potřebujeme, aby ten druhý k nám byl milosrdný. Pochopíme pak, že ta nehlubší kategorie lidství se jmenuje milost.

94

90

Panna Maria se za všech okolností zobrazovala téměř nadpřirozeně krásná – jako láska, trpělivost a soucit zhmotněné v ženě, a krásná byla tradičně zobrazována i ve výjevech na téma Smrt Panny Marie. Obvykle měla mladší tvář než jaká by odpovídala jejímu skutečnému věku a ležela na lůžku, jako by spala.

Vilém Flusser v souvislosti s moderním uměním odhalil jakožto hlavní kategorii estetiky (estetické kritérium) a měřítko prožitku a vnímání vůbec, zvyk. Na co jsme zvyklí, to nevnímáme.. Čím je dílo neobvyklejší (otřesnější), tím je vnímatelnější, protože zvyk pohlcuje hodnoty díla.²⁴²

Toto jistě tušili někteří umělci už dávno před ním. ►Důkazem je *Smrt Panny Marie* od *Andrea Mantegna* (viz.obr.94) , malíře 15. století, který se naprosto odchýlil od tradičních zobrazení a zachytil jí zcela realisticky jako mrtvou²⁴³. ◀

5.2.3 rodičovství na pozadí mytologie / zdržení na cestě

V mytologiích bývá nekonečně mnohokrát popisován model rodiny a problémy, které z ní vyrůstají. Model rodiny úzce souvisí s nejedním náboženským směrem, a to nejen proto, že se mnohý takový kolektiv na modelu rodiny zakládá, ale také proto, že je to právě rodina, která je tím výchozím bodem – startem na cestě do života a zároveň tím prvním průvodcem, který nás směřuje.

V horším případě může být rodina (i vůlí jenom jednoho jejího člena) nejen startem, ale i celou cestou až k *fiktivnímu cíli*. Potřeba provázet nás celý život nemůže pramenit z čisté lásky. Pomoc, abychom náhodou neuhnuli ze směru, který nám někdo jiný určil není pomocí, ale důsledek samolibé nemoci.

Je důležité vědět, že přijde doba, kdy by člověk měl začít o některých věcech ve svém životě rozhodovat sám. Měl by to vědět každý člověk – jak z pozice dítěte, tak z pozice rodiče. Rodič by měl v dítěti tuto touhu probudit a podporovat, dokud dítě nenajde sílu a odvalu *cestu k samostatnosti* uskutečnit. V tom spatřuji skutečnou nesobeckou rodičovskou lásku. A ne: „půjdeš, kam ti ukážu!“

²⁴² Zcela na vrcholu se nachází něco jako pásmo naprosto neobvyklého, pásmo děsu. V tomto stěží patrném pásmu možná sídlí tzv. „posvátné“. To znamená, čím pohodlněji je umělecké dílo přijímáno (čím je „úspěšnější“), tím je hezčí. Na úspěchu zveřejněného díla lze (byť nepřímo) měřit odklon krásy směrem k hezkosti. Čím méně narušuje zvyklosti, tím je líbivější. Toto klouzání od krásy k hezkosti, od nezvyklého k zvyklému, od náročného k nenáročnému, ale naráží na kritický bod obratu. Už nemůže vzniknout žádná informace. Takto vzniklé bezin-formační produkty sice komunikují bez námahy a do-konale (příjemce je může bez problémů zabudovat do svých zvyklostí), ale nelze je prožít. Protože jsou přijímány bez námahy, nemohou být vnímány. Tím se dostaneme až do zóny kýče, ale to už je problém dnešku. (Flusser, V.: Moc obrazu, OSVU, Brno 1996)

²⁴³ O něco později způsobil stejný šok náboženské veřejnosti renesanční mistr *Matthias Grünewald* svým *Ukřižováním* z Isenheimského oltáře (1513-15), viz. obr. 126

Ukázkou toho, jak může vlastní rodina člověka zdržet na cestě k sebepoznání je první část příběhu Guatamy Boddhy, která vypráví o jeho životě, kdy ještě netušil kým je. Kdy ještě žil jako Adam a Eva v Ráji, ze kterého však nebyl vyhnán, ale musel z něj utéct:

Budha se narodil se do královské rodiny, rodiče mu dali jméno Siddhártha a jako princ prožil bezstarostné dětství. Byl obklopen láskou a přepychem. Proroci králi pověděli, že když jeho syn spatří nemoc, stáří a smrt, oddá se asketickému životu.

Protože otec chtěl svého syna vidět spíše jako svého nástupce a panovníka než jako poustevníka, nechal okolo paláců a zahrad zbudovat hradby a dal je pečlivě střežit, aby princ nic takového nepoznal (podobnost s pohádkou o Šípkové růžence). Když Siddhártha dospěl v muže, král rozhodl, že nejjistějším poutem bude manželství a rodinný život. Jednoho dne se Siddhártha vydal za hradby a i přes veškerá opatření, spatřil starce, nemocnou ženu a pohřební průvod. Přestože měl ženu a dítě, byl touhou po hlubším poznání vycházející z jeho nitra nucen je opustit.²⁴⁴

Tato část příběhu učí, že každý člověk má své poslání, svůj osud a musí poslechnout své srdce, aby ho našel, ačkoli při tom možná zklame své nejbližší. Ukazuje také jak těžké je vymanit se z rodinných zvyklostí.

Podobně se chovají někteří rodiče, jen proto, aby nás na cestě, kterou nás provázeli dosud, mohli ještě nějakou chvíli zdržet. Používají k tomu osvědčenou metodu, a to *nenechat nás co nejdéle dospět*. Toho lze dosáhnout více-
ro způsoby, všechny však vedou k jedinému - k dlouhotrvající nesamostatnosti potomka. Ten je pak nezralý a neznalý sama sebe.

Rodiče často vidí své děti takové, jakými by je chtěli mít a nedovolí jim, aby přišly na to, kým doopravdy jsou. Spousta otců sní o tom, jak jejich synové po nich převezmou podnik nebo zvolí stejné povolání. Mnoho matek s přes-
přílišnou laskavostí pečuje o své syny, ušetřuje je starostí, aby co nejdéle zůstali nezralými – zůstali jen jejich dětmi a ony je dále mohly tvarovat podle své vůle, z pocitu, že bez nich zůstanou na svojí cestě opuštěné.

Mnozí rodičové si v hloubi duše vůbec nepřejí, aby jejich děti poznaly život mimo dosah rodičovského dohledu, neboť to probudí vnitřní potřeby a vlastnosti, jež jsou pro každého jedince specifické a nemusí být vždy v souladu s rodičovskými přáními. „*Čím usilovněji se snažíme, aby s námi děti zůstaly, tím větší trápení jim způsobíme, až se nakonec odhodlají skutečně odejít.*“²⁴⁵

Tyto rodičovské sny nejsou samy o sobě zlé, přestože zdržují a stěžují start do života, jsou však naprosto marné. Každý člověk musí naplnit svou vlastní identitu, aby si uchoval vnitřní vyrovnanost.

Vyrůstáme-li v rodině, která nás příliš dlouho izoluje od reálného světa, od problémů a těžkostí (protože taková poznání znamenají opravdový růst osobnosti), je pak vstup do samostatného života mnohonásobně těžší.

Ukázkou rodičů kteří jsou moudří a chápou nutkavou potřebu svých dětí poznat svět, lze spatřit také v některých českých pohádkách. Např. Gesto, kdy máma sbalí Honzovi ranec buchet a pošle ho do světa, o ledasčem

²⁴⁴ Green, L., Sharman-Burke, J.: Životní cesta v zrcadle mýtů, Praha, Portál 2001, 61-64

²⁴⁵ Green, L., Sharman-Burke, J.: Životní cesta v zrcadle mýtů, Praha, Portál 2001, str.63-64

napoví. Nebo otec, který synovi nebrání odejít z domu v pohádce O statečném kováři, či princové, kteří se vydají hledat svou lásku a mnohé další.

Všechny naše volby v podstatě odrážejí to, kdo jsme. Potřeba poznat život (ochutnat jablko ze Stromu poznání) by neměla být vnímána jako hřích, to vstoupí nám potomkům i našim potomkům jen pocit provinění a vydědění.

Rodiče si bez ohledu na své osobní, mravní a sexuální kodexy budou muset uvědomit, že děti jednou zákonitě vyrazí hledat cestu k rozvoji vlastní osobnosti a rodina může jen dát správný příklad, lásku, podporu a pochopení. Hlavní úkol rodičů vidím v pomoci svým dětem na cestě k poznání, prvním úkolem je, je na tu cestu dostat.

5.2.4 druhé zrození / vlastní cestou

K samotnému zrození, kterým životní cesta začíná.

Nemusí jít jen o okamžik *narození*, kdy člověk přechází z jednoho světa do druhého – z mateřského lůna do skutečného světa na Zemi. Podruhé se člověk rodí, když si začíná uvědomovat, že je nezávislou bytostí – nezávislou na rodičích, kteří mají odlišné cíle.

Prenatální život a život v láskyplné péči rodičů je jako *bezstarostný život v Ráji*, 2. zrození je pak *vyhnáním z Ráje*²⁴⁶, vyhnáním do světa vlastní odpovědnosti za své činy. Vyhnání z Ráje je tedy podmínkou druhého zrození a tím i našeho osamostatnění. Záleží jen na našich rodičích, jestli nás, po vzoru Boha otce, z Ráje vypustí.

Rodič ví, že na důležitá rozhodnutí musí být člověk zralý, ale to neznamená, že musí za své děti neustále rozhodovat. Musí nechat své děti dozrát, a to se nepodaří jinak, než že je nechá činit vlastní rozhodnutí a naučí je nést důsledky svých činů. Úloha rodiče se změní z *neustálé aktivní pomoci* na pouhé *bytí*, na *pomoc pasivní* (tzn. že pomůže až ve chvíli, kdy je o to požádán, nebo kdy je to bezpodmínečně nutné)

Před vstupem na křižovatku by měl člověk jistě vědět, kterým směrem chce pokračovat. Auta také blikají v odbočujícím směru dřív než řidič otočí volantem, aby ti, co absolvují křižovatku s ním, věděli, že se ho mohou držet, nebo aby mohli zpomalit a nechat ho projet.

Dokud člověk sám neví, kým je a každá jeho volba je spíše pokusem, než cíleným krokem, měl by určité životní křižovatky absolvovat sám. Na rozcestí si každý vybere, jenomže nikdy neví, nebyla-li t druhá cesta lepší. Zvolení správného partnera pro život, to vyžaduje jistou duševní vyspělost. Dospělost, která není dána věkem. Pak totiž výběr „*své druhé polovičky*“, svého *jin* nebo *jang*, už není rovnicí o dvou „*neznámých*“, ale o jedné „*známé*“. A tou „*známou*“ musí být především on sám.

²⁴⁶

Svaté Písmo, Řím 1995, Gn 3,1- 3,24, též zmínka viz. 4.2.1

Abychom mohli vstoupit do křižovatky po pravém boku s někým druhým, musíme před tím vědět, kam ten druhý bude odbočovat, abychom nezpůsobili velký karambol.

A takový karambol může přijít, spojí-li se cesty dvou mladých lidí příliš brzy. Jejich cesty se zákonitě rozejdou v okamžiku, kdy jeden z nich jako Buddha najde sám sebe. A tomuto rozdělení nezabrání ani manželská, ani rodičovská pouta. Jestliže člověk založí rodinu v době, kdy ještě neví, kdo je a kam směřuje, kdy výběr partnera je pouze otázkou existenčního zabezpečení nebo jen ochoty nezklamát druhé – život ho dříve či později zavolá jiným směrem, a pak už změna směru způsobí hořkou zkušenost na cestách jeho blízkých. Je však nevyhnutelná pro růst všech zúčastněných.

Obhajobou takové náhlé změny směru je *Buddhovo osvícení*, které je pokračováním cesty započaté vymaněním se ze života svého otce.

Buddha, tehdy ještě vlastním jménem Siddhártha se stal mnichem a hledal moudrost v nejrůznějších náboženských doktrínách a u různých učitelů.

Podrobil se nepředstavitelné askezi a sebetrýznění, protože byl přesvědčen, že popřením veškeré tělesné touhy povzbudí a oživí duchovní život. Po čase pochopil, že přehnaným sebetrýzněním jen ničí vlastní sílu a svou mysl neosvobodí, ale spíše oslabí. Překonal asketismus stejně jako kdysi překročil hranice světského života a vydal se ke stromu moudrosti u něhož meditoval, dokud nedošel vědění, které hledal.

Rozpomněl se na své předchozí životy a pochopil nevyhnutelná pojítka příčin a důsledků. Došel i k poznání, jak ukončit lidská utrpení. Otevřely se mu dvě cesty.

Mohl ihned vstoupit do nirvány – stavu konečné blaženosti nebo se na čas zřítí svého vlastního vysvobození, zůstat na zemi a vyučovat ostatní tomu, co se sám naučil. Zvolil osud učitele.

Siddhárta se zpočátku pokouší nalézt odpovědi na své otázky prostřednictvím příklonu k běžně přijímaným doktrínám. Tak začíná své duchovní hledání většina lidí. Kdo ve víře nehledá pouze útěchu, nenalezne tak dostatečné uspokojení a potom začne hledat odpovědi mimo učení zavedených náboženských struktur.

Rovněž se pokoušel najít duchovní osvícení skrze popření svých tělesných potřeb a tužeb (zejm. západní kultura pěstuje tradici, jež vnímá lidské tělo jako kořen všeho zla). I asketismus opustil. Domnívat se, že Boha lze nalézt popřením, či dokonce ničením toho, co stvořil, je hezky řečeno pošetilé. Duch nemůže žít ve strádajícím těle.

*V příběhu se objevuje také symbol **stromu moudrosti**²⁴⁷. Strom odráží základní dualitu, jež je vlastní také lidské duši. Kořeny živého stromu tkví pevně v zemi, ale jeho větve směřují vysoko k nebesům.*

Duchovní pravdy lze nalézt jedině skrze kontakt se životem.²⁴⁸

Ve své mytické rovině vypráví příběh o cestě lidské duše z temnot nevědomosti k proměňujícímu poznání cyklu života a smrti.

6. forma zpracování námětu / víme kam, nevíme jak

²⁴⁷ srov. *strom poznání* v příběhu o Adamovi a Evě (viz. 4.2.1)

²⁴⁸ Green, L., Sharman-Burke, J.: *Životní cesta v zrcadle mýtů*, Praha, Portál 2001, 193-196

6.1 ideální forma / START

Některé věci ztrácejí svůj hlubší smysl ve chvíli, kdy se popíší. Zejména, jsou-li nám odhaleny dříve než je objevíme sami. Pouhým popsáním bez možnosti účasti na jejich objevení ztrácí totiž některé myšlenky kouzlo.

Je to jako s filmem, který nám někdo odvypráví od začátku do konce, a pak nám na film věnuje vstupenky. Za ušetřené peníze si koupíme do kina popcorn a během filmu si pěkně se sousedem pokecáme o životě, protože nás to nebaví, když víme, co bude následovat.

Ale připravíme se o zajímavé zážitky a především o hlavní myšlenku. Snaživý předvypravěč nám sice prozradí film i s pointou, ale takto nás ani ta nejhlubší myšlenka příliš nezasáhne.

Je-li cesta k poznání příliš jednoduchá, nepřikládáme onomu poznání takový význam. Nevážíme si ho. A patrně ho brzy vypustíme z hlavy.

Lehce nabyt, lehce pozbyl!

Jsem přesvědčená, že věci kolem nás mají svou ideální formu.

Některá vyprávění – některé knihy se zdají být lepší než film, jindy díky dokonalé scéně a přesvědčivým hereckým výkonům v nás zanechá film více dojmů, přestože je oproti knize stručnější.

Převedením skutečností z jejich ideální formy do formy jiné se ztrácí jejich náboj. Vytratí se obsah a nahradí ho pouhý jeho popis.

Svět moudře vyjevuje svá tajemství těm, kteří jsou připravení je pochopit. Tím, že je někomu nešikovně popíšeme dřív, než je sám objeví možná zaviníme, že mu podstata těchto věcí zůstane navždy skrytá, protože ztratí touhu ji sám rozkrývat.

Některým svět vyjevuje to, k čemu se jiní ani z dálky nepřiblížili, ale ti zas objevují úplně jiné věci, které pro změnu zůstanou skryté nám. V tom spatřuji moudrost. Moudrost vyjevování věcí těm, kteří jsou připraveni je pochopit. Od věcí malých přes ještě větší, až po ty největší. Nebo také jinak : od těch materiálních, přes méně hmotné až po ty zcela abstraktní. Proč si poznávání světa vyžaduje postupný proces a nikoli velký „boom“ vědění symbolicky vyjadřuje jedna tibetská bajka.

Uvěznění v temné, úzké kleci, kterou jsme si sami vytvořili a kterou považujeme za celý vesmír, jen málokdo z nás dokáže vůbec začít si představovat jiný rozměr reality. **Patul-rinpoče** vypráví příběh o staré žábě, která bydlila v plesnivé studni. Jednou ji navštívila žába z moře.

„Odkud přicházíš?“ zeptala se jí žába ze studny.

„Z velkého oceánu“, zněla odpověď.

„Jak velký je ten tvůj oceán?“

„Je obrovský.“

„Myslíš tím aspoň čtvrtinu této mé studny?“

„Větší.“

„Větší? Snad ne polovinu?“

„Ne, ještě větší.“

„Je snad... tak velký jako tato studna?“

„To se nedá srovnat.“

„To není možné! Musím to sama vidět.“

Vypravily se tam společně. Když žába ze studny uviděla moře, byl to pro ni takový otřes, že jí prostě praskla hlava.²⁴⁹

Příběh dává také poučení o tom jaký může mít smysl reinkarnace. Velice laicky řečeno, do Nirvány je třeba se postupně dopracovat až se v ní jako v Oceánu rozplyneme. Ne do ní rovnou hupsnout a explodovat!

Je velká chyba ztotožňovat moudrost se vzdělaností nebo chytrostí. To první je souhrn znalostí získaných zkušenostmi a studiem, to druhé je umění používat mozek. Moudrost je víc než to. Vychází z našeho nitra. Aby se o chytrém a vzdělaném dalo říci, že je moudrý, musí se nechat vést srdcem (nebo naslouchat svoji duši).

Sv.Pavel ukazuje, že láskou vede pravá cesta „ukážu vám ještě mnohem vzácnější cestu“ (1K 12,23), „Kdybych mluvil jazyky lidskými i andělskými, ale lásku bych neměl, jsem jenom dunící kov a zvučící zvon. Kdybych měl dar prorocství, rozuměl všem tajemstvím a obsáhl všecko poznání, ano, kdybych měl tak velikou víru, že bych hory přenášel, ale lásku bych neměl, nic nejsem“ (1K 13,1-13)

Ani sv.Pavel přesně neříká, co je láska. Mluví o tom, co je, když není láska a přesto se z jeho slov dá vycítit jaká vlastně je.

Každopádně moudrost patří na zemi k těm nadpozemsky pozemským věcem, které se stejně tak jako láska těžko popisují, měří i porovnávají. Podobně je tomu i se štěstím, vírou nebo utrpením. Můžeme cítit jak působí, ale stěží je popíšeme někomu, kdo je ještě nepocítil.

Na rozdíl od lásky citované růžovou knihovnou nebo nějakým ze „srdceryvných“ amerických romantických filmů. Které nám nutí jasnou představu o tom, co znamená milovat, takže si od puberty myslíme, že už to dávno známe, a za další dávno zjistíme, že to minulé dávno to ještě nebylo ono... a pak si musíme položit otázku: Přejde-li ještě nějaké „dávno“ a větší „Ono“? A všichni zjistíme, že u toho nehraje hudba ani nebijí zvony. Není-li právě poledne.

Jednou z pochopitelnějších, přesněji sdělitelnějších nebo sdílnějších podob utrpení²⁵⁰ je *fyzická bolest* (archetypální lidskou zkušenost). Tu známe bezpochyby všichni, ačkoliv práh bolestivosti a zkušenost s ní máme odlišnou.

Přesto na základě své vlastní zkušenosti si alespoň přibližně dokážeme představit, jak je druhému, když se při krájení cibule pěkně řízne do prstu, natož když si ho ufikne celý.

Každá nová bolest bolí ze všech nejvíc, ovšem jenom dokud nezažijeme ještě horší. Ten, co už přišel o celý prst si lehce dokáže představit, jak to bolí, když se člověk jenom řízne, ale naopak tomu nejde. A když oba vyhledají doktora, aby jim od té nejhorší bolesti, kterou kdy zažili, pomohl, toho, co se

²⁴⁹ Rinpoče, S.: *Tibetská kniha o životě a smrti*, Pragma, Praha 1996, str. 56

²⁵⁰ jako bolest, kterou zažívá matka, jejíž dítě trpí (např. Maria trpící pod křížem, na němž umírá její syn)

jen řízl, pošle patrně doktor hned mezi dveřmi domů. A ještě se mu vysměje. A tady pán v čekárně se zas vysměje tomu bez prstu, že z toho dělá takové drama. Sám přišel na pile o celou ruku a taky se z toho nezbláznil! Nebojte děti, bezhlavý rytíř nebo lidské torzo už v čekárně nesedí.

Mluvili jsme o tom, jaké to je, bolí-li nás tělo nebo nějaká jeho část, ale i lidské trápení a soužení známe všichni. Může se nám přihodit bez viditelného důvodu, protože dříve či později se nespravedlnost života dotkne každého z nás. Pocítíme nezaslouženou bolest a utrpíme nezasloužené ztráty, bez ohledu na to, zda věříme v Boha nebo neomezené lidské možnosti.

Utrpení prostě je, neboť je součástí života. „*Pro ty, kteří byli vychováni ve víře v laskavého Boha připomínajícího vánočního Ježíška, je to těžko stravitelná pravda. Chce-li ji člověk pochopit, musí si osvojit pokoru před tajemstvím života. Takovou pokoru lze nalézt jedině skrze bolest, ztráty, hledání odpovědí na obtížné otázky a přijetí skutečnosti takové, jaká je.*“²⁵¹

Nespravedlivé utrpení sice nemusí mít důvod, ale může mít smysl, pokud se jím necháme vnitřně proměnit. Častěji se ale stává, že lidé nepochopí hlubší smysl a podstatu obtížného životního období a na nesnadných životních křižovatkách ztrácejí iluze a zahořknou.

Transformační účinek utrpení odráží mnohé mýty a to, že v prožitcích, které člověku působí největší bolest, se skrývá hlubší smysl (viz. *Jób*, 4.3.2) či poslání, naznačují. Naznačují také, že úleva v lidském trápení spočívá ve sdílení. Uvědomit si, že ve svém trápení nejsme sami, je nejlepším lékem na bolest. Mnohdy bývá vhodnější mlčení než plané útěchy v podobě jednoduchých odpovědí či přísliby budoucí odměny za současné utrpení. Jedinou skutečnou útěchou v utrpení je soucit, cokoli jiného je urážkou trpícího. Slovo „*soucit*“ znamená cítit s někým – nezasloužené utrpení může v člověku probudit hluboké spojení s ostatními živými bytostmi.

Nikdy nemůžeme poznat úzkosti a pocity druhého do takové míry, aby bylo možno objektivně posoudit jejich hloubku, velikost nebo intenzitu. Je příliš mnoho subjektivních faktorů, které je při takovém posouzení třeba zohlednit.

Kromě toho, že záleží na osobních zážitcích a určité duchovní vyspělosti posuzovaného jedince, závisí stejně tak na osobních zkušenostech a vyspělosti posuzovatele.

Mravenci se zdáme velicí, ale slon si to jistě o nás nemyslí. A pak taky slovi je to nejspíš jedno. I v tom lze spatřovat jeho velikost. Z tohohle hlediska je stejně veliký i mravenec, protože taky neřeší nedůležitosti.

Ti, co žijí v neustálém poměřování své velikosti s jinými, patrně nedosáhnou takové velikosti jako ti, co nehledí jak jsou na tom druhí a postačí jim přísný posudek vlastního svědomí. A tito jsou moudří.

Moudří vědí, že cestu kterou krácejí si vybírají jen a jen sami. Vědí, že obviňovat z vlastního neúspěchu druhé a nebo ho svádět na nešťastné okolnosti je k cíli nedovede. Jinak řečeno: každý jeden člověk si sám vybírá svůj směr, kterým se v životě vydá, ačkoli je většina z nás přesvědčena, že věci

kolem nás se dějí „protože a protože“, nebo si to alespoň zkusíme namluvit. Ale není to okolnostmi.

My sami si vybíráme, k čemu se přikloníme, které odpovědi na otázku uvěříme a jakou verzi příběhu si vybereme. V hloubi duše víme, kde je pravda, co je a nebo není správné. Jen tu svoji duši musíme občas poslouchat.

Že k vám, děti, duše nemluví? A co je svědomí?

Pravda je jen jedna. Stůjme si za ní, parta neparta!

Každý se chce stát sám sebou. Vymezit se vůči všemu, co mu dává pocit identity (vůči rodině, partnerovi, životu ve městě..). Znat smysl své vlastní existence je patrně tím, co se skrývá za úsilím stát se tím, kým skutečně jsme. Někdy si ani neuvědomujeme, do jaké míry zrazujeme své nejhlubší hodnoty v zájmu pocitu příslušnosti a zařazení.

I na obtížnost a mnohá úskalí, která skrývá tato cesta k vlastní samostatnosti, poukazuje ne jeden mytologický příběh.

Život ale není jen reagování na dění kolem nás. Není jen o rozhodování se v přímých věcech. Rozhodujeme se i na hlubší úrovni. Můžeme jít až k myšlenkám, které k nám přicházejí. A jimi se hlavně necháváme ovlivnit, jen si to každý neuvědomujeme.

Ti, co si neuvědomují, jak je jejich myšlení ovlivňuje, se snadněji nechají ovlivnit smýšlením druhých - silnějších. Vybíráme z velké směsi myšlenek a je na nás, jestli ulpíme na první, která nás napadne, anebo ji v klidu necháme odplynout a počkáme, až přijde další.

Vždyť myšlenky nám hlavou proudí jak lidé nahoru dolů po Václavském náměstí.

Můžeme si vyhladovělí uprostřed Václaváku sednout na lavičku a v klidu si sníst párek v rohlíku. A jak se tak ládujem, vůbec si nevšimáme, kdo okolo nás projde. Ale tadyhle pán na vedlejší lavičce, ten se otáčí za každým, kdo kolem projde. Ve chvíli, kdy vykroutil hlavu za krásně tvarovanou blondýnkou, sežral mu párek z rohlíku pes, co se tudy prohnal jako střela.

Stejně tak, jako je na nás, kterým kolemjdoucím věnujeme pozornost a kterým ne, je taky na nás, u kterých myšlenek se pozastavíme a které necháme bez přílišné pozornosti odplynout. Kdybychom ulpěli hned na první myšlenku, mohla by nám ta, která opravdu stojí za pozornost uniknout. „*Moudrost je schopnost rozlišovat, kterým zprávám věnovat pozornost a které pustit.*“²⁵²

Moudří tedy vědí, že nás druzí nemohou svými soudy o nás nijak zranit; to můžeme udělat jen my sami sobě – tím, jak na ně zareagujeme. V tom spočívá naše moc, jak vládnout svému životu – určovat jeho směr, volit sami, jak jej prožijeme.

S uměním ovládat svou mysl – stav svých myšlenek souvisí *meditace* (viz.4.3.1). V mezeře mezi myšlenkou která již ustala a myšlenkou, která ještě nevznikla, zažíváme panenské, čisté vědomí přítomného okamžiku. Je to stav, ve kterém neexistují žádné pochybnosti; není tam mysl která by pochybovala; vidíme přímo. V tomto stavu nezůstaneme nadlouho, protože

²⁵²

zprávy ve smyslu energie která na nás ze slov a situací působí, Sanaya Roman, Osobní síla skrze uvědomění, kap.Moudrost: Být svým vyšším já, 154 - 155

vznikne další myšlenka. A když v této myšlence hned nepoznáme, čím opravdu je, promění se jako ta předešlá v obyčejnou myšlenku. Tomu se říká řetěz klamu. Dokážeme-li poznat pravou povahu myšlenky, jakmile vyvstala, a necháme ji běžet, aniž bychom ji sledovali, pak se všechny další myšlenky, které po ní vzniknou, automaticky rozplynou.²⁵³

6.1.1 kresba / pěšky

Některé své myšlenky raději vkládám do obrazu, protože je neumím slovy vyjádřit. V okamžiku, kdy o nich mluvím nahlas, cítím, že ztrácím vážnost. Neznám. A pak vyvolávají dojem naprosté falše. Obecně platí, že přidá-li se k verbálnímu sdělení obraz, dodá to na důvěryhodnosti, ale ani ten zdaleka ještě nezakládá pravdivou skutečnost. Až vlastní prožitek - subjektivní zkušenost se situací pokládá základ subjektivní pravdě, které ubývá na subjektivitě s přibývajícím počtem jedinců, jež měli podobnou zkušenost ve stejné situaci.

Jednoduše řečeno: tomu, co slyšíme, nevěříme, zní-li to neuvěřitelně. Přidají-li se k tomu fotografie nebo videa a na vlastní oči vidíme to, co jsme před tím jen slyšeli, už sdělení jistou pravdivost připouštíme, ale pořád nejsme skálopevně přesvědčeni – může jít o fotomontáž nebo hraný film.. staneme-li se však účastníky nebo přímo aktéry nějaké události, prožitek, který v nás zůstane, nám nikdo nevyvrátí. Uvedu na příkladu:

Když se tetky na rohu ulice baví o tom, jaká se stala včera na silnici nehoda: „Slyšela ste, jak támhle spad včera dědek z kola?“ „No jó, a strašně se potlouk!“ „Prý upad asi na hlavu nebo co?“ „Úplně ztratil zrak, lez na chodník po čtyrech.“ „A neříkejte, teta?! Vždyť už byl dávno mrtvej. Prej u toho duši vypustil.“ „Ne, ne, přežil to, ale celej od krve, to byl!“ „Neříkejte?! Taky ste to slyšela, teta?“ „Já to viděla!“ „No, jó, tak to bude, jak říkáte!“

„Koukejte, pan Macháček.. taky ste včera viděl toho polomrtvého cyklistu? Nevíte, kam ho odvezli?“ „NIKAM, JE ÚPLNĚ ZDRAVEJ!“ „Jó a jak to víte?“ „PROTOŽE TEN, CO TU UPAD, SEM JÁ!“

Pro to, co já bych chtěla sdělovat, je ideální forma nonverbální. Musím tedy volit mezi různými vizuálními vyjádřeními. Výběr se podstatně zúží, když vyškrtnu veškerá prostorová vyjádření, protože pro sochařskou a jinou prostorově náročnou tvorbu nemám patřičné „prostory“. Rozhodnout se mezi způsoby plošného zobrazení je už jednoduché, neb malovat neumím, s barvami na grafiku by mě vyhodili z domu a film jsem ještě netočila. Zbývá tedy kresba.

6.1.1.1 velkoformátová kresba / na dlouhou trať

Patřím k lidem, kteří jsou velmi precizní. Mám ráda pořádek a věci musejí být přesně takové, jaké mají být. Pracuji-li na menších formátech, má snaha o dokonalost je příliš viditelná, násilná až trapná. Myslím, že toto je také dů-

vodem, proč se nedokážu dobře vyjadřovat v malbě, která vyžaduje mnohem větší odstup mezi realitou a zobrazením.

V kresbě je odstup mezi realitou a zobrazením nepatrný, To umožňuje tenká stopa tužky oproti tlustým tahům štětce. Tužka umožňuje do detailu přesné vykreslení. Ale pouze s takovým přístupem bych nemohla tvořit obrazy svých představ. Musím mít prostor i pro neurčitosti. Prostor, na němž se mohu pořádně rozmáchnout, v němž se nemusím soustředit na žádný detail a nechat se unést samotnou kresbou a zároveň v tomto prostoru potřebuji kousek místa pro realitu, pro hmotu, pro sebe.

Potřebuji prostor, v němž jistá preciznost tak nebije do očí.

Prostor, kde se mohu uvolnit a jenž je tak velký, že v něm mohu popustit uzdu i své utopické snaze po dokonalosti.

► jako představitele velkoformátové kresby bych uvedla **Jitka Svobodovou** a **Jiřího Kornatovského**, z jiného a staršího soudku symbolické a provzdušněné kresby **Františka Bílka**, které nazýval *Modlitbami* ◀

6.1.1.2 figurální kresba / ve vhodné obuvi

Všechno, co na světě máme a zažíváme, vnímáme skrze naše tělo pomocí smyslů. Proto i výše zmíněná bolest má jedno pozitivum. Připomíná nám, že nějaké tělo máme.

Také nám tělo připomíná, že žijeme ve světě hmoty a hmota nás nutí zpátky zkoumat, co je za ní. A za ní se berou vize a já některé jednoduše chytím a nakreslím. A teď kreslím těla, která nám připomínají, že žijeme ve světě hmoty a hmota nás nutí zpátky zkoumat, co je za ní. A za ní se berou vize a já některé jednoduše chytím a upravím, pak nakreslím, a pak je hodím do odpadkového koše, který mi připomíná, že s ním budu muset podniknout cestu k popelnicím, a že nebudu-li koukat pod nohy, možná šlápnu do stopy, kterou tam zanechal nějaký pejsek... A tak musíme myslet také na to, co již poznamenal jeden moudrý člověk na účet filozofů, kteří „pro samé duchovno zapomněli na hovno“²⁵⁴, a totiž že se každému z nás může stát, že šlápne vedle, když bude chodit s hlavou v oblacích a nebude alespoň občas koukat na cestu.

► představitelkou figurální kresby je **Adriena Šimotová**, moje srdeční záležitost, existenciálně laděná je tvorba **Rudolfa Němce**, který zachycuje osamocení a prázdnotu člověka v moderní společnosti např. otisky vlastního těla, figura se objevuje i v některých perforacích **Aleny Kučerové**, v malbách **Jitky Válové** bývá figura ohraničená a tím zviditelněná na ploše plátna a ještě zmíním kresby **Karla Nepraše**, který své postavy modeluje pomocí linií ◀

6.1.1.3 styl / a to dobré značky

Styl, kterým vyjadřujeme své názory a pocity je u každého jiný.

Hledání smyslu života a odpovědí na otázky, co přijde po životě, se alespoň na okamžik účastníme každý. Myslím, že toto téma je silnou inspirací²⁵⁵ a ne jeden umělec se jím byl jen ve zlomku své tvorby zabývá bez ohledu na to, v jaké době žije nebo žil.

► Jako příklad bych uvedla *podobnosti o historii životů od narození až do smrti* postimpresionistického malíře **Paula Gauguina**, který svou vizi světa vtělil do obrazu „*Odkud přicházíme? Kdo jsme? Kam jdeme?*“ (1898). Dílo pramenilo z touhy malíře namalovat svou „duchovní závěť“ ◀

Moje kresby, ač jistá srovnání jsou nasnadě, ze stejné touhy jistě nepramení, neboť na závěť se cítím poměrně mladá, ale „duchovní zpověď“ je dobrým kompromisem.

Gauguin „si uvědomil, že daleko lépe vyjadřuje své náboženské a metafyzické trýzně malbou než slovy“²⁵⁶. I já to cítím podobně a určitá témata ve svém životě raději vyjadřuji nonverbálně.

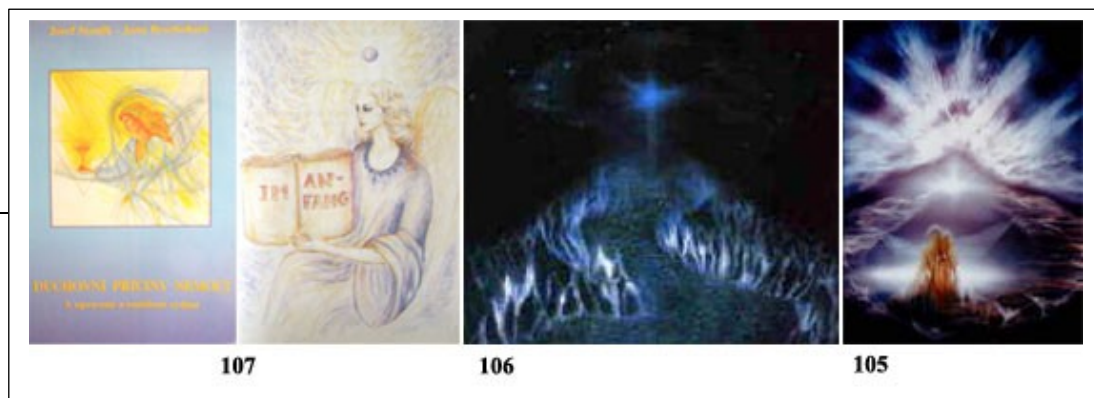
Pro Gauguina byla *duchovním smyslem života samotná tvorba*. V dopise příteli *Danielu de Monfreid* uvádí: „*jestli už nebudu moci nikdy malovat, já, který nic jiného tolik nemiluji – ženu ani děti, mé srdce bude prázdné.*“ A přestože děti ani ženy tolik nemiloval, jsou to právě ženy, které na nás dýchají vůní pozemského Ráje z každého jeho obrazu..

► I motiv **mateřství** lze najít ve dvou Gauguinových obrazech, které namaloval v letech 1896 a 1899. Poprvé vzniklo „*Mateřství*“ ve dvou verzích²⁵⁷. V pozdější kompozici zaujímá matka méně významné místo²⁵⁸ ◀ Jako z každého jeho obrazu, i z tohoto nás ohromuje přirozenost až rajská nevinost.

Tato duchovní témata se dají vyjádřit nesčetně mnoha způsoby a je nelehký úkol, vybrat si ten správný. Ošklivosti a hrůzy se vždycky vyjadřují lépe než krása a dokonalost. Patrně proto, že to dokonalé stvořil před námi již Bůh a my se mu v tomto směru nemůžeme rovnat. Snaha zobrazit dokonalý svět takovým jakým je, je naprostá marnost a utopie. Ale můžeme vyjádřit dokonalost jinou formou, formou nám vlastní, abychom neopisovali od Boha, protože z toho by byl tak akorát velký průšvih.

A i takové průšvihy se stávají. Stačí navštívit v knihkupectví sekci s duchovní literaturou. Knihu vyšší kvality poznáte jednoduše, protože většinou neobsahuje ilustrace.

Ale je mnoho knížek, které svým obsahem opravdu nejsou špatné, ale trochu vzdělaného a citlivého člověka odradí obrázky panenek Barbie s labutími křídly na zádech nebo rádoby něžné Slunce hledící na nás s úsměvem Mickey Mouse.

6.1.2 postup práce / pak rázně kupředu

Časová tíseň mě konečně donutila vzít papír velkého formátu a napnout ho na zeď. Tomu tedy ještě předcházelo několik zničených vrtáků příklepovky, kterou bylo nutné v našem bytě panelového domu použít, aby se zdokonalilo místo pro mé výtvarné snažení. Pak už stačilo jen objednat u Kooh-i-nooru dostatečné množství grafitových tužek zvaných Progressa a mohla jsem začít pracovat.

.....

Má práce nespočívá v hledání správné formy pro vyjádření názorů nebo pocitů, ale v hledání samotném. Kresba už v hlavě existuje, nesnažím se ji vymyslet, nesnažím se příliš přeměňovat onu mlhavou vizi, ale snažím se něco z ní zachytit a zbytek se dodělá sám.

Tvořím představu, která přes noc zestárne, vyprchá a pak z jejího torza tvořím její rekonstrukci. Až při tvorbě samotné se krystalizuje její pravá podoba výsledného díla.

Kdybych tu představu dlouho před tím upravovala a snažila se ji přivést do co nejdokonalejší podoby, po určitém množství návrhů na balícím papíře bych ztratila brzy touhu realizovat je ve velkém. A to je důvodem, proč mým kresbám nepředcházejí žádné návrhy.

Navíc, když příliš upravuji a kombinuji, tak s pravidelností překombinuji, a pak už jen trhám a likviduji a výsledkem je jen ztráta času. Jinak řečeno, jakmile do práce zapojím víc rozumu než citu, vznikne velmi dobře překrytá idea mým zhmotněným Já. Tím se ovšem nerada chlubím, takže každé takové mé příliš viditelné Ego končí v odpadkovém koši a já si mohu říci jen, že tohle zase nebyla ta „správná cesta“.

Přestože mým kresbám nepředchází spousta návrhů, neobejdou se bez příprav, ač velkou část vymýšlím přímo při práci (světla, stíny, tahy, způsob modelace figury..). Většinou je prvním zdrojem nějaká fotografie (tzn. fotografie nezhotovená za účelem převedení do kresebné formy), ale při jejím kresebném zpracování se mi v hlavě rýsuje kresba další a než tu první dokončím, vím přesně, jak bude vypadat ta následující.

To „vím přesně“ ale nemá dlouhého trvání. Než se dostanu k další kresbě, z toho „vím přesně“ se stane opět mlhavá představa.

Tedy konkrétní podoba následujícího „díla“ neexistuje, ale o pozici, ve které bude následující figura mám ucelenou představu, a tak už mohu zhotovit „pracovní fotografie“, abych měla předlohu pro kresbu těla nebo jeho částí.

Jako je (duchovní) cesta tématem mých prací, je to i forma jejího zpracování a volba motivů, co určuje onu cestu.

Nejprve vzniká „kresba negativní“, což je pouze tupým hrotem vypsané propisky vyrytá linka, na kterou pak reaguje kresba grafitem, který tuto předem danou „negativní linku“ zčitelňuje.

Jde o hru daností s nahodilostí a já jsem uvnitř této hry, zároveň jako nečinný pozorovatel, zároveň jako tvůrce. Kreslím samu sebe pozastavenou v čase, vytvářím si prostor setrvat tam, kde se v běžném hektickém životě mnohdy nestíhám ani pozastavit.

Každá moje kresba znamená znovuprocítění emocí, které jsem kdy na své proměnlivé duchovní cestě pocítila, stejně jako lidé prožívají v klinické smrti všechny své skutky v emocionální rovině. Když kreslím, vlastně nejsem, a bych pak o to víc mohla tady být.

Mé kresby jsou v podstatě určitými mezistupni mých nábožensko-filozofických proměn – jsou takovými poevropštěnými bardy.

Světlo, které vychází odnikud v temnotě kresebného prostoru odhaluje jen některé části těla, ale zato zřetelně, jen zdůrazňuje, jaká fyzická stránka, jejíž atributem je právě osvětlená část těla, je s touto fází vývoje spojena (ruce-nádoby k přijímání kosmické energie, nohy porřebné ke zvládnání strastiplných cest, ruce sepnuté k modlitbě k prosítění Boha celou duší, nový život, vyzařující z těla, který běžně člověk nezaznamená a pak šok z přechodu do jiného světa, světa netlumených barev, hluku a stresu).

Kruhy jsou určitou mantrou v procesu kreslení, symbolicky vyjadřují příslušnost do tohoto světa, tohoto prostoru i mimo čas a prostor.

Realisticky podanými atributy by možná mohli evokovat pedagogickou funkci (takhle se sedí při meditaci, tak klečí při modlitbě, tohle je křesťanství, tohle jóga,..tohle je ultrazvuk, tady jsou nohy,...), ale o to tu nejde.

Chci využívat moci obrazů a umožnit divákovi vstup do paralelního světa, umožnit mu podobnou psychickou zkušenost, např. prožitek modlitby, ticha, soustředění se na energii proudící skrze ruce do těla, ...

Didaktická část

hraní • tvoření a snění s dětmi

úkol 1 (motivace viz. str. 2)

cesty, stezky stezičky, vyšlapeme dětičky

motivace:

- zvěř pochodující za vodou, ptáci odlétající na zimu do teplých krajin, červotoči, kůrovci prokousávající si své chodbičky v živých stromech, krtci budující spleť chodby pod zemí, mravenci s důmyslným systémem dálnic, pěšinky v horách vyšlapané vysokou zvěří, cesta vymletá vodou mezi skalami a nakonec i my lidé s našimi cestami. Bereme si z živé přírody ten správný příklad?

- bude **akce v přírodě** – povíme si, co je *land-art*, ale až na konci hodiny. Nejdřív každý upraví svou vlastní cestu (cesta vymezená kameny, dlouhá rýha v hlíně, vychozená cesta šlapáním tam a zpět, dlouhá posypaná natrhanou trávou, točící se okolo přilehlých stromů)

výtvarné prostředky:

- dvě ruce, dvě nohy, about se a do přírody

mini galerie: *land-art*: *Walter de Maria* – Linie dlouhá půl míle, *Robert Smithson* – Spirálové molo, *Dalibor Chatrný*, *Ivan Kafka*

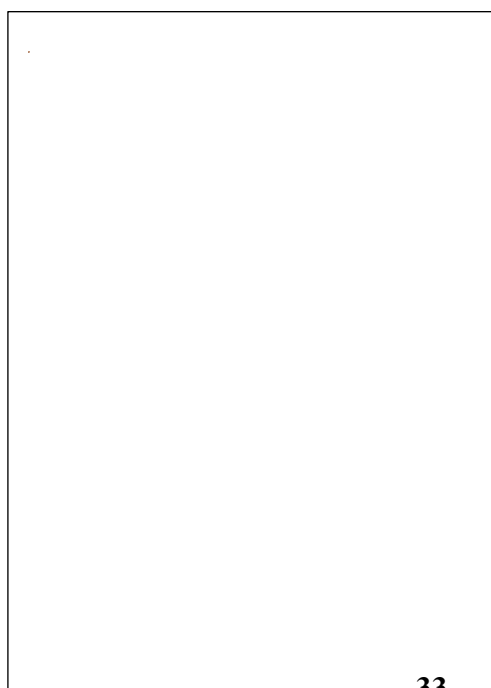
úkol 2 (motivace viz. str. 3)

cesty – komunikace

- jak komunikace vznikly, proč se tak nazývají, ...

- rozdáme do dvojic kartony A1 nebo A0

a) dvě neznámé kultury se setkají a nejprve navzájem poznávají – dvojice tvoří na jednom papíře, aniž by se předem dohodla, jakým způsobem bude kdo a co dělat. Každý si vybere sám za sebe výtvarné prostředky, které bude používat **b) kultury už se navzájem znají, stojí vedle sebe, prolínají se nebo jedna druhou doplňuje** - před začátkem práce si oba ve dvojici rozdělí úlohy. Dohodnou se, jak, kdo a co bude tvořit, jak se budou navzájem doplňovat (do bude používat teplé tóny, kdo studené, kdo bude malovat v barvě a kdo vytvářet kontury, kde bude čistě můj prostor, a kde, v čem se spojíme)

a za c) spojením obou kultur vzniklá kultura nová – symbióza – každý tvoří už sám za sebe na vlastní papír, s využitím předchozích zkušeností

- použijeme tužky, pastely, inkoust, barvy, čtvrtky

mini galerie: *Jean Debuffet* ↑, *Yves Tanguy*, *Gerhard Richter* (stírání barevných hmot, přerývání, škrabání,...), skupina *Trackstar*, *Martin Mainer*, *Zdeněk Sýkora*, *Vojtěch Preissig* - Pavouci

úkol 3 (motivace viz. str. 6) **zastavení na cestě**

1) vysypu na stůl velkou hromadu různých předmětů, každý si nějaké vybere (5–10ks) a v tiché meditaci nad jednotlivými předměty vymyslí zastavení na své cestě. Předměty mů-že dotvořit, zdůraznit, zviditelnit jejich symbolický význam.

2) studijní kresba přírodnin – od vzniku k zániku (od semínek k plodu, nebo ještě dál k na-kousanému plodu, k ohryzku od jablka, od švestkové pecky zpět k pecce)

mini galerie: hračky jako předchůdci objektu – objektivace dětského snění (metaforizace neživého), amulety, suvenýry,..., *Jiří Hadlač* – Virtus, cestovní objekt, *Marcel Duchamp*

úkol 4 (motivace viz. str. 8) **cestovatelský denník Marca Polla**

-papírová koláž namísto cestovatelského denníku - záznam nějaké cesty namísto psaní obrázky. Kdo chce, bude tvořit z vlastních fotografií, k dispozici všem budou staré noviny, fotky, časopisy,...

mini galerie: *Jiří Kolář*, *Jiří H. Kocman* – Knihy (ruční papír), *Jiří Švankmajer*, *Max Ernst*, *Man Ray*, *Kurt Schwitters*, *Robert Rauschenberg*, *Wolf Vostella* (dekoláž)

úkol 5 (motivace viz. str. 8) **co je to „jít úvozem“ ?**

-na začátku hodiny proběhne diskuse o tom, kdo ví, co je to „jít úvozem“

-strukturální malba (tempera, akryl,...)

Každý maluje svoji představu úvozu. Na konci hodiny si nad hotovými pracemi povíme, co to doopravdy znamená a jak slovo vzniklo.

mini galerie: strukturální malba: *Robert Piesen*, *Toyen*, *Mikuláš Medek*, *Jan Koblasa*, *Vladí-mír Kopecký* – Krajiny, *Květa Válová* – Soutěska, *Jean Fautrier*, *A. Tāpies*, *Anselm Kiefer*, *Jean Debuffet*

úkol 6 (motivace viz. str. 9) **Nanao Sakaki**

- čteme některé básně Nanaa Sakakiho. Množství jeho básní je napsaných na papírcích a jsou poházeny po stolech. Děti je objevují, čtou a opět odkládají, dokud nenajdou nějakou, která se jim zalíbí..

Vyberou si jednu z nich a s tou pak budou pracovat v rámci grafických týdnů.

-ilustrace k libovolným básním Nanaa Sakakiho

- týdny grafiky: nejprve slepotisk, poté suchá jehla a nakonec linoryt

mini galerie: *L. Čepelák, J. Váchal, F. Bílek*

úkol 7 (motivace viz. str. 11)

Pěšinky, cestičky, cesty či dálnice

Nejprve půjdeme ven, půjdeme cestou klikatou i dlouhou, rovnou jako závodní dráha, hrbolatou rozbitou, dojdeme k neposekané louce, mineme stříhaný živý plot u strejdy na zahradě, o kus dál jen křoviska... nějaké rostliny, květiny, traviny, popř. listy stromů si s sebou každý přinese do třídy, ...

- a) velkoformátové kresby

- grafit, rudka, uhel nebo geconda (struktura travin, houští, lesa)

- uvolněná kresba podle vlastní fantazie, inspirovaná přírodou)

nebo

- b) perokresby

- použijeme traviny, které jsme si z venku donesli a budeme je kreslit, pokryjí celou plochu

mini galerie: *Alena Kučerová – Jarní práce, Cesta v polích (perforace), Jitka Svobodová, Jiří Kornatovský, Pavel Baňka, Ladislav Čepelák – Obilí, Jiří John – Tráva, Rákosí*

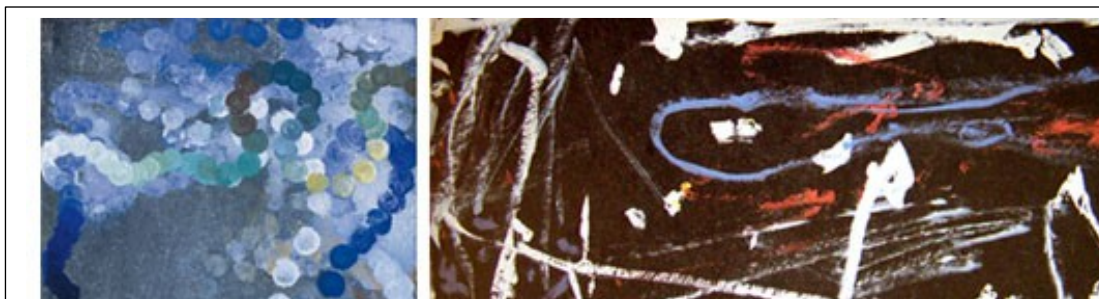
úkol 8 (motivace viz. str. 11)

mapy

- přinesu na ukázkou pár pravých a větší kupu okopírovaných map různého stáří i měřítek. Budeme si chvíli o nich s dětmi povídat – jak se v nich čte, proč se tak liší, jak se kreslily mapy dříve a jak se tvoří dnes....

- rozdělíme si okopírované mapy a každý do té své zakreslí, kudy by se chtěl vydat. Pak se oblékneme, a každý půjde na výlet po trase podle té své mapky... a už se nikdy nesetkáme. Děti se ztratí v lese a mě zavřou. Tak jinak... Jinak tedy...

Protože děti nejsou žádní hlupáci a vědí, že vyrazit na výlet podle mapy jiného kraje a možná i jiného století není dobrý nápad, rozdám jim mapu podrobného měřítko kraje ve kterém se právě nacházíme a vyrazíme na celodenní výlet rozmanitým terénem.

- následně :

1. - malba (zážitky z cesty – prodírání se hustými křovisky, přechod přes krásně vyčištěný smrkový les, přes louky a přes pole, po cestě i necestě)
2. - součástí dalšího výletu bude kreslení svojí vlastní mapy (poznámky a nákresy cestou, další hodinu ve třídě na základě těchto poznámek každý zhotoví svojí mapu (v duchu těch starých map, plánek cest, nebo naprosto moderní inovovaná mapka)

- bude na výběr mezi kresbou, bramborovými tiskátky nebo kombinací obojího

mini galerie: expresivní malba: *Jan Kotík, Jindřich Prucha* – Vnitřek bukového lesa, *Josef Šíma* (poetické krajiny), *Martin Mainer* – Cesty, *Z. Sýkora* – Linie, *Jackson Pollock, Simon Patterson* – Velká medvědice (mapa metra)

úkol 9 (motivace viz. str. 12)

lidi – trávy

- motivací budou mýty o prvních lidských bytostech, mýtus o tom, že první lidé vyrostli ze země jako trávy

- perokresby – struktura travin po celé ploše papíru - možná se v nich objeví nějaké bytůstky, pomůžeme je zviditelnit i pro ostatní (ale ne zas moc, aby se mohly opět schovat v trávě)

mini galerie: *Alén Diviš* – Večerní koupání, *Poušť, Vladimír Kokolia* – perokresby, *Fr. Ja-noušek, Max Ernst* – Radosti Života, *René Magritt* – Ostrov pokladu, *Wifred Lama* – Džun-gle

úkol 10 (motivace viz. str. 19)

labyrint - stezka

- Na vzdáleném tichomořském ostrově Malekula lidé měli prazvláštní zvyk. Kreslili do písku labyrint zvaný „stezka“. Ducha každého zemřelého čekala stejná cesta do země mrtvých, ale na ní se musel setkat se ženským ochranným duchem. Když se zemřelý přiblížil, smazal ženský duch část „stezky“ a tím přinutil nebožtíka doplnit nákres, než mohl ve své pouti pokračovat a znovu se narodit do nového života.²⁵⁹

- na výběr bude z množství grafických prvků – každý vyhotoví bludiště v duchu grafického prvku, který si vybere

– vyhotovení vlastního bludiště (řád – geometrická abstrakce)

mini galerie: mozaiky (Byzanc, secese, *A. Gaudí*), *Fr. Foltýn – Cesty linie*, *Fr. Kupka*, *Z. Sýkora*, *Robert Delaunay – Okno ve městě*, *K. Malevič*, *P. Mondrian*, *V. Kandinskij*, *Paul Klee*, *J. Miró*, *Mark Tobey*

úkol 11 (motivace viz. str. 21)

převtělení

- tibetská maska jako vtělení božstva po dobu obřadu až do sejmutí masky nebo maska jako nové převtělení vybrané v zemi, kterou navštívil Er (Platón)

– maska – zhotovení celého převlečení (celý kostým, jako bychom se chystali na maškarní ples), inspirací ale nebudou pohádky, nýbrž současní lidé (bohatý chudý, tlustý tenký, zpustlý nebo vyfintěný,...)

mini galerie: iniciační masky přírodních národů, tibetské rituální masky, indiánská tetování, národní kroje, masopustní masky, *Petr Nikl*, *Tomáš Ruller (akce)*

úkol 12 (motivace viz. str. 32)

záznam snového putování

záznam z duchovní cesty v jednoduché základní meditaci prováděné ve spolupráci se zkušeným odborníkem

- následně malba obrazových vizí z tohoto putování vlastní myslí

mini galerie: surrealisté (*G. de Chirico*, *S. Dalí*,...), *Marc Chagall*, *M. Mainer*, *Josef Váchal*, *Jan Zrzavý*, *Zbyšek Sion*, *Václav Tikal*, *Jaroslav Róna*

úkol 13 (motivace viz. str. 33)

mantra

– opakování jednoho prvku, vede k vytvoření struktury na ploše - vytvoření nové dimenze v obraze (vlastní systém)

mini galerie: *Fr. Drtikol*, *Karel Malich*, *Jan Pištěk – Jaké bude počasí*, *Z. Sýkora*, *Radoslav Kratina*, *Andy Warhol*, *Bridget Riley*

úkol 14 (motivace viz. str. 35)

koány

– jako asambláže (tedy zhmotnění jednotlivých koánů pomocí neomezených materiálů)

mini galerie: *Zdenek Rykr*, *Vincenc Makovský*, *Zdeněk Pešánek*, *Robert Rauschenberg*, *Daniel Spoerri*, *Joseph Beuys*, *Antonio Tāpies*, *Kurt Schwitters*

úkol 15 (motivace viz. str. 46)
pověst – mýtus o vlastním původu

- inspirace kultury a zasvěcujícími obřady, iniciacemi (viz. Eliade II., str. 249 – 250)
- vymyslet vlastní doktrínu, vlastní mýtus o původu skupiny, vlastní mýtus o tom, odkud pocházíme všichni nebo jen můj rod
- zpracování formou komiksu

mini galerie: ilustrované České báje a pověsti , ilustrace různých obrázkových časopisů, komixy, *Roy Lichtenstein*, *Vladimír Kokolia*, *Gustav Doré* (ilustrace knih, 19. stol.)

úkol 16: (motivace viz. str. 66)
otisky - stopy

- tak jako život nechává stopy své v nás a tím nás utváří a formuje, my vtiskneme papíru svébytnou, jedinečnou duši pomocí barevných otisků našich rukou či chodidel
- kartony větších rozměrů formujeme stopami – otisky v obrazy

mini galerie: Otisky těla (*Rudolf Němec*, *Yves Klein*), *Vladimír Boudník* – stopy materiálů, *Eva Kmentová* – reliéfní otisky lidského těla, *L. Čepelák* – Stopy orby

úkol 17: (motivace viz. str. 67)
hledání cest a cestíček

-muchláže

- na zmuchlaném papíře ponořeném do obarvené vody se objeví cestíčky (až papíry uschnou, některé cestíčky ponecháme, jiné zdůrazníme nebo přebarvíme)

mezitím

- hledáme cestíčky na zmuchlaném papíře poslepu – tedy aniž bychom si předtím pomohli obarvenou vodou

mini galerie: *Ladislav Novák*, *Fr. Kupka* – Sóló hnědé čáry, Dvoubarevná fuga

úkol 18: (motivace viz. str. 61)
kámen mudrců

- zhotovování digitálních fotografií kamenů různých tvarů a velikostí na rozličném pozadí (úkolem fotografie – zamaskovat nerost)

mini galerie: *Fr. Drtikol*,

8. závěr / CÍL!

Nezáleží na tom, který mýtus, které náboženství či která zkušenost (ať extatická či ne) nás uvede do pohybu, podstatné je, aby to bylo směrem k lásce. Takto přivedl mnoho lidských životů k naplnění, k věčnosti mýtus o Kristu, neboť nás učí, že člověk nežije sám za sebe a sám pro sebe, stejně jako příběh Buddha naučil mnoho lidí, že soustředit se jen na hmotné statky v životě nevede k uspokojení potřeb ducha.

Že, po našem: „méně znamená někdy více“

Tomu všemu bychom mohli učit děti i my, aniž bychom k tomu potřebovali status Spasitele. Myslím že výtvarná tvorba, ať už vlastní nebo v rámci výtvarné výchovy ve škole pro toto vytváří dostatečný prostor.

Protože moje duchovní cesta začala v přírodě, jsem přesvědčená, že právě příroda má onu moc, kterou žádné kázání, četba, učení nebo religionistické vzdělání nenahradí. Působí přímo na srdce, nebere to zdlouhavou, leč frekventovanou cestou přes celnici zvanou rozum.

Brát děti více ven, pokud počasí dovolí, hledat inspiraci v zelené části světa víc než v té šedivé, v tom vidím cestu k otevření hlubšího vnímání tohoto světa (zároveň vede k pochopení umění, které se pohybuje právě v těchto hlubinách - tedy alespoň některé). Nehodnotit věci kolem sebe jen jako krásné-ošklivé, potřebné-nepotřebné.....ale vidět i to, co je skryté v nich nebo co se ukrývá za nimi.

„Odcizení civilizovaného člověka živé přírodě má velký díl viny na jeho vzrůstajícím estetickém a etickém úpadku. Kde by se v dospívajícím člověku vzala úcta před čímkoli, když všechno, co kolem sebe vidí, je lidský výrobek, a to levný a ošklivý?“²⁶⁰

Smysl práce s dětmi vidím v tom, že jim můžeme opět otevřít oči, aby viděli to, na co už se jejich rodičové zapomněli dívat. Aby neviděly jen pěkný obal, ale zajímal je i obsah a potažmo i kvalita toho obsahu. Aby nezůstávali jen u povrchu věcí, aby z nich nevyrostli povrchní lidé... jak je ale naučit být moudrými?

Představitelem kultury, jejíž tradice moudrosti spěje k přežití moderní do-by je *Dalajlama*²⁶¹. V čase, kdy náš svět je stižen krizí, kdy jako by ztrácel svůj řád a cíl, potřebujeme víc než kdy předtím naslouchat dávné moudrosti. Věda a technologie nám dopřály neomezenou kontrolu nad přírodou. Jenže moc bez moudrosti je nebezpečná. Potřebujeme uvést naše moderní vymoženosti do souladu se starobyloou moudrostí.

To také jinými slovy znamená, naslouchat opět více přírodě.

Jeho Svatost Dalajlama často mluví o vzájemné propojenosti všech věcí. V tomto smyslu odpovědnost neseme my všichni. Právě kvůli naléhavosti naší doby je pro nás velkou ctí, že můžeme žít v tomto čase a na této planetě.²⁶²

Ano, měli bychom děti vést k odpovědnosti. Výtvarná výchova v tomto směru může nabídnout nesčetné názorné zakoušení příčin a účinků, které doprovázejí každé tvoření. Účinky barev na člověka nepatří k nepodstatné složce našeho bytí. A naučit se s nimi zacházet ..(Jako je krásná zelená barva důsledkem spojení žluté a modré, důsledkem, který přijmeme s radostí, důsledkem zbrklého a nekontrolovaného plácání barev je špína,...)

Máme možnost, ukázat dětem, že planeta je pro nás opravdu důležitá. Můžeme v dětech probudit (spasitelskou) touhu jí zachránit.

Každý obor má k tomu jiné prostředky, my výtvarníci a „výtvarkáři“ můžeme ono cítění, které za hranicemi hmotného světa pohltneme zprostředkovat tvorbou těm, kteří nemají čas nebo prostředky vydat se za takové hranice sami. Možná je to ani nenapadne. Umění může používat všelijaké prostředky (ke kráse může postrčit šokem z hnusu, harmonii a klid meditace může ukázat řádem prvků či harmonií barev na plátně obrazu..) Jednou to člověka trkne, třeba na základě našeho díla.

Cíl nevidím v tom, naučit děti využívat bravurně výtvarné prostředky, ale vyjadřováním věcí světa jinou formou (vyjadřováním se v barvách, liniích nebo hmotě) je naučit hledat víc, než jen to, co je na první pohled zjevné. Probudit touhu hledat smysl věcí v jejich skryté podstatě.

Děti ještě zcela neztratili ono spojení s přírodou a tím, co je za ní. Svědčí o tom jejich fantazie a chuť si hrát. To je to, v čem je musíme podporovat, to je to, co jim nesmíme dovolit zapomenout. Chci podporovat fantazii a rozvíjet chuť poznávat nové věci. Chtěla bych i v rámci výtvarné výchovy chodit s dětmi tvořit více ven. Podnikat výlety, které budou startovací čarou pro tvorbu v hodinách.

Až poznají věci hmotné, věci tohoto světa, možná se vydají za poznáváním dál, až za ty hranice, o kterých už jsem mluvila....(inspirace u sv. Bonaventury, který podporoval poznávání přírody skrze níž je možné od hmotného dojít k nehmotnému, třeba až k Bohu)

Dostat do školy téma náboženství, které se nerozlučitelně pojí s tradicemi a mýty (třeba také prostřednictvím výtvarné výchovy) shledávám v této době příhodným. Pomoci dětem vytvořit jiný hodnotový systém, než jaký vnucuje uspěchaná doba.

²⁶¹

Je pouze hořkou známkou křehkosti naší doby, že právě tato kultura musí ve své celistvosti přežívat v exilu. Tibet je dnes symbolem odkazu dávných dob, kdy život byl zaměřen na lidského ducha, kdy svět byl v harmonii a kdy vnitřní vědy-umění bytí byly pozvednuty k nejvyšším metám.

²⁶²

z úvodního slova Daniela Golemana (Jeho Svatost dalajlama, Goleman, D. a kol.: Světy v harmonii – Dialogy o soucitných činech, Pragma, Praha 2000, str. 23)

„Žítí v masách vede k osamělosti a lhostejnosti vůči bližnímu. Lidstvo degradované na úroveň mas, lidé bez tradic a bez citění, lidé odcizení přírodě a podobající se domácím zvířatům za největší vědy považují ty, jež slibují moc nebo peníze.

Přelidnění, ekonomická soutěž, devastace přirozeného prostředí a odtržení od jeho vznešené harmonie, změkčilost a tedy i ztráta schopnosti k silným citům, to všechno svorně připravuje moderního člověka o schopnost soudit, co je dobré a co zlé.²⁶³

Výchovu je tedy třeba směřovat k zásadnímu přehodnocení všech pahodnot dnes uctívaných“. (K.Lorenz)

Použitá literatura / turistický průvodce:

- ANZENBACHER, A. *Úvod do filozofie*. Praha: Portál, 2. vydání, 2004. ISBN 80-7178-804-X
- BAŇKA, P. *Infinity*, Praha: Galerie Rudolfinum, 2001. ISBN 80-86443-04-3
- CASTANEDA, C. *Učení Dona Juana*. Praha: Volvox Globator, 1997. ISBN 80-7207-086-X
- CAVENDISH, R. *Svět duchů a nadpřirozena*. Praha: Knižní klub, 1995. ISBN 80-7176-134-6
- ČEPELÁK, L. *Soupis grafické práce 1948 – 1996*, Praha: Aurora, 1998. ISBN 80-85974-58-4
- DOSTÁLOVÁ, R. *Byzantská vzdělanost*. Praha: Vyšehrad, 1. vydání, 1990.
- ELIADE, M. *Dějiny náboženského myšlení I., Od doby kamenné po eleusinská mystéria*. Praha: OIKOYMENH, 1995. ISBN 179,00
- ELIADE, M. *Dějiny náboženského myšlení III., Od Muhammada po dobu křesťanských reforem*. Praha: OIKOYMENH, 1997. ISBN 80-86005-53-4
- ELIADE, M. *Dějiny náboženského myšlení II., Od gautamy Buddhy k triumfu křesťanství*. Praha: OIKOYMENH, 1996. ISBN 80-86005-19-4
- FLUSSER, V. *Do universa technických obrazů*. Praha: Nakladatelství a vydavatelství Občanské sdružení pro podporu výtvarného umění, 1. vydání, 2001. ISBN 80-238-7569-8
- FLUSSER, V. *Moc obrazu*. Praha: Občanské sdružení pro podporu Výtvarného umění, 1996
- FUNDA, O. A. *De Profundis*. Praha: Pedagogická fakulta UK, 1997. ISBN 80-86039-31-5
- GAWAIN, S. *Tvůrčí představivost*. Praha: Pragma, 1991. ISBN 80-85213-04-4
- GÖÖCK, R. *Poslední záhady světa*. Bratislava: Gemini, 1. vydání, 1992. ISBN 80-85265-16-8
- GREEN, L., SHARMAN-BURKE, J. *Životní cesta v zrcadle mýtů*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-528-8
- HALL, J. *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. Praha: Litomyšl: Paseka, 2. vydání, 2008. ISBN 978-80-7185-902-4
- HERITAGE, A., WINKLEMAN, B. *Dějiny světa v obrazech*. Praha: Knižní klub, 1. vydání, 1995. ISBN 80-7176-154-0
- JEHO SVATOST DALAJLAMA, GOLEMAN, D. a kol. *Světy v harmonii – Dialogy o soucitných čínech*, Praha: Pragma, 2000.
- JUNG, C.G. *Výbor z díla. 1., Základní otázky analytické psychologie a psychoterapie v praxi*. Brno: nakladatelství Tomáše Janečka, 1. vydání, 1996. ISBN 80-85880-12-1
- KARDEC, A. *Kniha duchů*. Bratislava: Natajóga, 1. vydání, 1992. ISBN 80-900557-9-X
- KOLEKTIV AUTORŮ. *Dějiny umění XII*. Praha: Euromedia-Knižní klub a Balios, 1. vydání, 2002 ISBN 80-242-0720-6
- KOLEKTIV AUTORŮ. *Filozofický slovník*. Praha: Svoboda, 1976
- KOLEKTIV AUTORŮ. *Jean Debuffet*. Praha: NG v Praze, 1993. ISBN 80-7035-060-1
- KOSIDOWSKI, Z. *Příběhy mrtvého moře*. Praha: Práce, 2. vydání, 1988.
- KULKA, J. *Psychologie umění*. Praha: Grada, 2. vydání, 2008. ISBN 978-80-247-2329-7
- KUSHI, M. *Orientální diagnostika*. Praha: Pragma, 1998. ISBN 80-7205-416-3

- KVĚT R. *Staré stezky v České republice*, Brno 2002
- LAHODA, V., SRP, K. *České umění 1900 – 1990: Ze sbírek Galerie hlavního města Prahy*. Praha: Galerie hlavního města Prahy, 1. vydání, 1998. ISBN 80-7010-057-5
- LEARY, T., METZNER, R., ALPERT, R. *Psychedelická zkušenost, příručka na podkladě Tibetské knihy mrtvých*. S.L.: s.n., 1. vydání, 1999.
- LOMMEL, A. *Pravěk a umění přírodních národů*. Praha: Artia, 1. vydání, 1972.
- LORENZ, K. *Osm smrtelných hříchů*. Praha: Academia, 2. vydání, 2000. ISBN 80-200-0842-X
- MOODY, R.A. *Život po životě; Úvahy o životě po životě; Světlo po životě*. Praha: Odeon, 1991. ISBN 80-207-0314-4
- MURPHY, J. *Moc povědomí: Velká kniha vnitřního a vnějšího rozvoje*. Praha: Knižní klub, 1. vydání, 1997. ISBN 80-7176-739-6
- PALKA, R. *Channeling, duchovní výchova inteligencemi*. Onyx, 1996
- PETIŠKA, E. *Staré řecké báje a pověsti*. Praha: Albatros, VIII. vydání, 1986. ISBN 80-00-00143-8
- PIGAFETTA, A. *Zpráva o první cestě kolem světa*. Praha: Argo, 2004. ISBN 80-7203-540-1
- PIJOAN, J. *Dějiny umění I.- II.* Praha: Odeon, 2. vydání, 1982.
- PIJOAN, J. *Dějiny umění III.* Praha: Odeon, 2. vydání, 1983.
- PIJOAN, J. *Dějiny umění IV.* Praha: Odeon, 2. vydání, 1983
- PIJOAN, J. *Dějiny umění IX.* Praha: Odeon, 2. vydání, 1986.
- PIJOAN, J. *Dějiny umění V.- VI.* Praha: Odeon, 2. vydání, 1984.
- PIJOAN, J. *Dějiny umění VII. - VIII.* Praha: Odeon: 2. vydání, 1985.
- PIJOAN, J. *Dějiny umění X.* Praha: Odeon, 2. vydání, 1986.
- PLATÓN. *Ústava*. Praha: Svoboda, 1993. ISBN 80-205-0347-1
- REID, S. *Cesty hedvábí a koření – výpravy po moři*. Praha: Nakladatelský dům OP, 1993. ISBN 80-85841-01-0
- REJMAN, L. *Slovník cizích slov*. Praha, SPN, 1. vydání, 1966.
- RINPOČHE, S. *Tibetská kniha o životě a smrti*. Praha: Pragma, Knižní klub, 1996. ISBN 80-7205-006-0
- ROMAN, S. *Osobní síla skrze uvědomění*. Praha: Šťastní lidé, 1. vydání, 1999. ISBN 80-902148-3-5
- SEDLÁK, J. *Paul Gauguin*. Praha: Odeon, 1. vydání, 1977.
- SLAVÍK, J. *Umění zážitku, zážitek umění*. Praha UK: Pedagogická fakulta, 2001. ISBN 80-7290-066-8
- SMÉKAL, V. *O lidské povaze*. Brno: Cesta, 2005. ISBN 80-7295-069-X
- SOKOL, J. *malá filosofie člověka a Slovník filosofických pojmů*. Praha: Vyšehrad, 4. vydání, 2004. ISBN 80-7021-713-8
- STANĚK, J., BRZOBOHATÁ, J. *Duchovní příčiny nemocí a jejich léčení*. Brno: Agape, 3. vydání, 1999. ISBN 80-238-3704-4
- STANĚK, J., BRZOBOHATÁ, J. *Láska muže a ženy z pohledu duševních a duchovních sil*. Brno: Agape, 2004. ISBN 80-239-2573-3
- STRATHERN, P. *Cesty hedvábí a koření – Výpravy po souši*. Praha: Nakladatelský dům OP, 1993. ISBN 80-85841-02-9
- STROHM ECKARD, F., E. *Anjeli Atlantidy*. Bratislava, Reiki Association International spol. s.r.o., 1997. ISBN 80-967535-3-3
- ŠAMŠULA, P., ADAMEC, J. *Průvodce výtvarným uměním (kapitoly k učebnici dějepisu pro 5. r. ZŠ)*. Praha: Práce, 1. vydání, 1994. ISBN 80-208-0323-8
- ŠAMŠULA, P., ADAMEC, J. *Průvodce výtvarným uměním (kapitoly k učebnici dějepisu pro 6. r. ZŠ)*. Praha: Práce, 1. vydání, 1995. ISBN 80-208-0359-9
- ŠAMŠULA, P., BLÁHA, J. *Průvodce výtvarným uměním (kapitoly k učebnici dějepisu pro 7. r. ZŠ)*. Praha: Práce, 1. vydání, 1996. ISBN 80-208-0386-6

ŠAMŠULA, P., HIRSCHOVÁ, J. *Průvodce výtvarným uměním (kapitoly k učebnici dějepisu pro 8. r. ZŠ)*. Praha: Práce, 1. vydání, 1994. ISBN 80-208-0008-5

TOMÁŠOVÁ, M. *Za čas a prostor*. Praha: Avatar, 2008. ISBN 978-80-85862-75

TOMÁŠOVÁ, M. *Za čas a prostor: eseje a duchovní příběhy*.

Praha: Avatar, 3. vydání, 2008. ISBN 978-80-85862-75-1

VOLTAIRE, F. M. *Filosofický slovník*. Praha: Votobia, 1. vydání, 1997. ISBN 80-7220-061-5

WALSCH, N.D. *Hovory s bohem, neobvyklý dialog*.

Hodkovičky: Pragma, 1997. ISBN 80-7205-490-2.

WESTWOOD, J. *Atlas záhadných míst*. Praha: Knižní klub, 1994. ISBN 80-7176-061-7

ZEMINA, J. *Jiří John*, Praha: NG v Praze, 1988. ISBN 80-7035-041-5

ZHOŘ, I. *Proměny soudobého výtvarného umění*. Praha: SPN, 1992. ISBN 80-04-25555-8

Katalog k 49. mezinárodní expozici výtvarného umění : la Biennale di Venezia, 2001